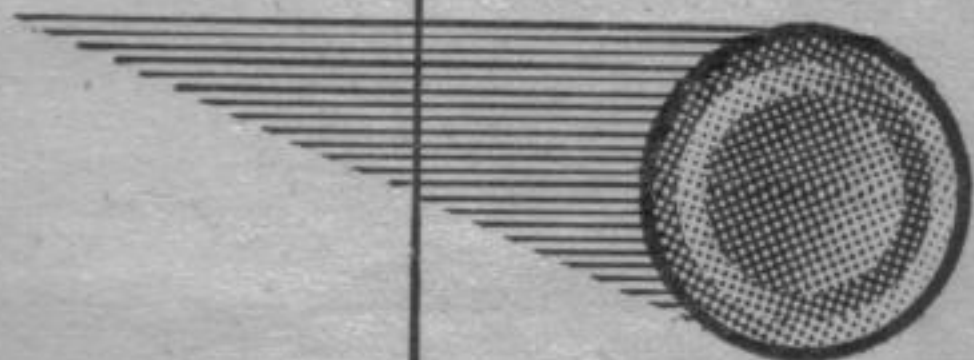

О. П. БЕЗВЕРШЕНКО

**ТАКТИКА
ГРИ
В МІЖНАРОДНІ
ШАШКИ**

КИЇВ «ЗДОРОВ'Я» 1982

Автор — мастер спорта СССР, тренер-инструктор Укрсовета ДСО «Спартак».

В книге освещена комбинационная игра на стоколеточной доске, приведены комбинационные шедевры мастеров прошлого и современности.

Для широкого круга читателей.

Рецензент — мастер спорта СРСР
Р. М. Климашов

ВІД АВТОРА

У стокліткові шашки грають з другої половини XVIII століття. Чемпіонати світу з них почали розігрувати з 1896 року, і з тих пір стокліткові шашки йменуються міжнародними. Першим чемпіоном світу був француз Ісідор Вейс. Найбільшого поширення шашки на стокліткової дошці набули в Нідерландах і у Франції. Протягом шістдесяти років чемпіонами світу ставали представники цих країн. Серед них були такі чудові майстри, як Бенедикт Шпрінгер, Моріс Рейхенбах, П'єр Гестен і Піт Розербург.

У 1956 році чемпіоном світу став представник Канади гросмейстер Марсель Делор'є. Двома роками пізніше світову шашкову корону завоювали радянські спортсмени, які утримували це звання до 1972 року. З-поміж них найталановитішими слід визнати передчасно померлого Андріса Андрейка та москвича Вячеслава Щоголева.

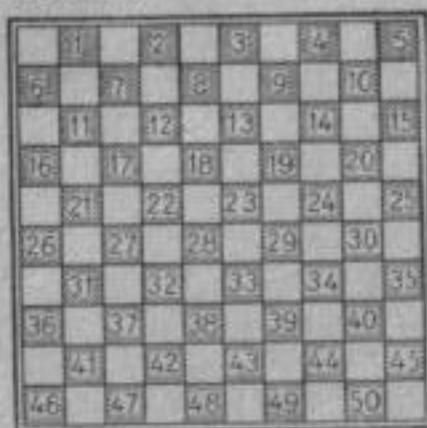
У 1973 році чемпіоном світу став нідерландський гросмейстер Тоні Сейбрандс, а 1976 року — його співвітчизник Харм Вірсема. В березні 1979 року мінський гросмейстер Анатолій Гантварг повернув це звання до Радянського Союзу, а в грудні 1980 року він вдруге став чемпіоном світу.

Стокліткові шашки — складна і цікава гра. При вирішальній ролі стратегії великого значення набуває гарний «довгий» розрахунок. Оволодіти ним можна, лише ґрунтовно вивчивши тактику гри на стокліткової дошці. Тактиці її присвячується ця книжка.

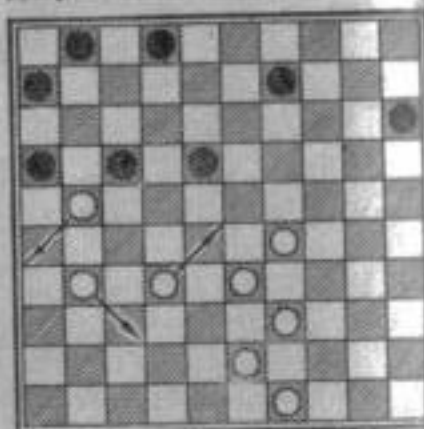
Кілька слів про особливості стокліткової дошки. Стокліткова дошка — це квадрат полів 10×10 . Гра проводиться на 50 чорних полях, розташованих на відповідних діагоналях (двійнику, трійнику, двох косяках і великій дорозі).

Для запису партій застосовується цифрова нотація, винайдена наприкінці XVIII століття. Відлік робиться з боку чорних з поля І, розташованого в кінці двійника,

Діаграма А

Діаграма Б

а закінчується на половині білих полем 50, що розташоване на протилежному кінці двійника (діаграма А).

Особливістю шашок взагалі є обов'язковість взяття шашки. На цьому правилі, власне, і ґрунтується вся шашкова тактика. Саме це правило примушує багато разів перевіряти кожний хід.

Специфікою стокліткових шашок є правило взяття шашки більшої (діаграма Б), тобто в усіх випадках обов'язку взяття шашки є взяття найбільшої кількості шашок. Це правило дуже збагачує комбінаційну гру. На ньому ґрунтується велика кількість чудових комбінацій.

Автором використані матеріали всесоюзних і міжнародних змагань, а також журналів «Хет Дамспіл», «Дамспіл», «Ельдорадо», «Брауверс» різних років.

УДАР НОВАЧКА

До групи тактичних засобів, що іменуються «ударом новачка», належать порівняно прості прийоми. Однак традиційна назва «удар новачка», якої дотримується і автор цієї книжки, має, на наш погляд, умовний характер, тому що в напруженій турнірній боротьбі жертвами цього удару нерідко стають найдосвідченіші майстри. Удар новачка трапляється на всіх стадіях партії, аж до кінця гри. Опанування такого удару — добра основа для вивчення усієї тактики стокліткових шашок.

Знайомство з елементарними ударами ми починаємо з удару з поля 33. На діаграмі 1 зображено напрям удару. На діаграмі 2 виводиться той самий удар, але в складеному вигляді. Ходом 31—27 білі усувають шашку з поля 31, а чорні забирають шашку з поля 27. На діаграмі 3 шашка 22 усувається з іншого боку ходом 23—18 і хід 28—23 дає змогу здійснити той самий маневр. На діаграмі 4 аналогічним способом (хід 23—18) прибирається шашка з поля 22 і хід 37—32 робить удар з поля 33 : 2.

Наводимо діаграму 5, де шашка 22 усувається ходом 31—27 і хід 36—31 завершує партію.

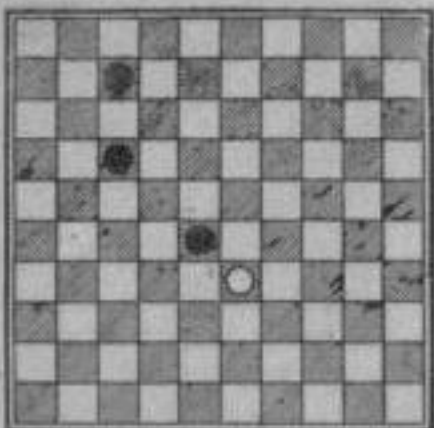
На діаграмі 6 результат партії на користь білих вирішують два удари: 27—22 і 37—31.

Деяко складніший удар на діаграмі 7. Шашка з поля 22 виводиться вже знайомим нам ходом 31—27, потім іде хід 28—23, і після ходу 38—32 шашка 33 здійснює вже відомий нам удар. Удари 28—23 і 38—32 дають змогу провести загальний маневр (діаграма 8).

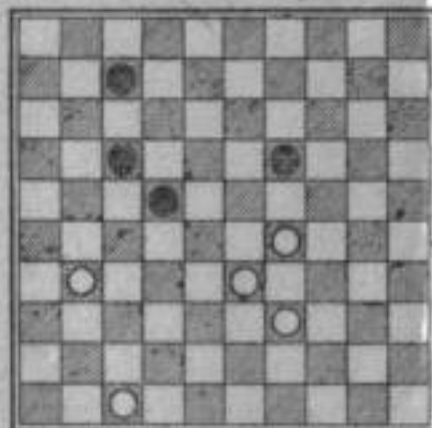
На діаграмі 9 ми знайомимося з новим механізмом удару новачка. Хід 27—22 дає змогу не лише прибрати шашку з поля 18, а й поставити шашку 26 на поле 17. Хід 28—23 ставить шашку 19 на поле 28 і дає змогу провести удар шашкою 33.

На діаграмі 10 результат партії на користь білих вирішують ходи 28—23 і 38—32.

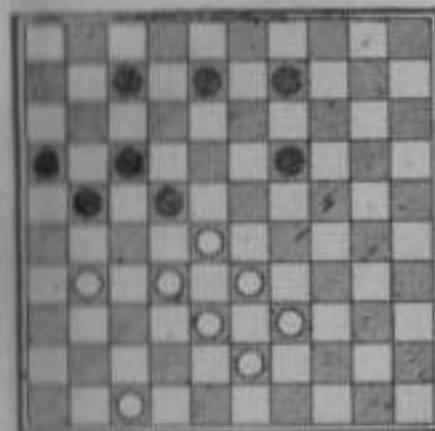
Діаграма 1

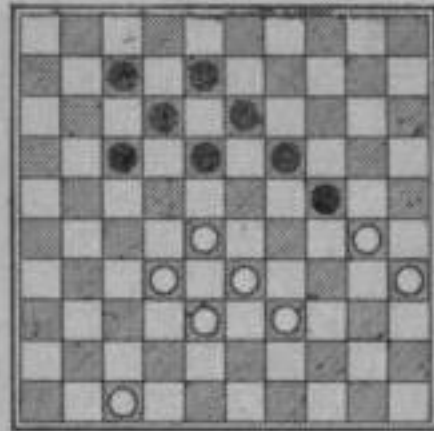
Діаграма 2

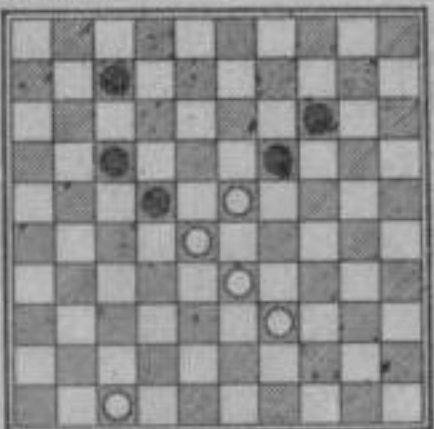
Діаграма 7

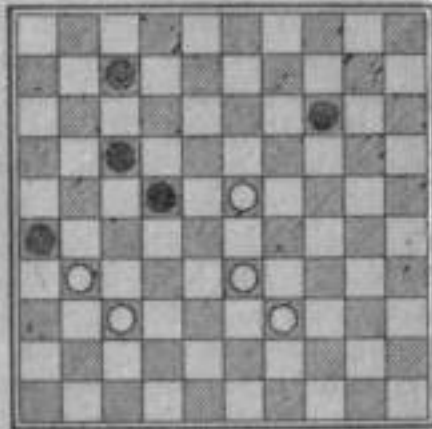
Діаграма 8

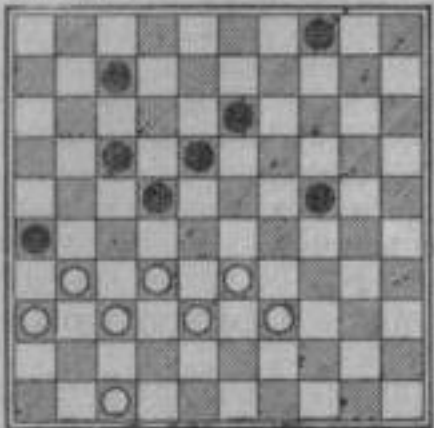
Діаграма 3

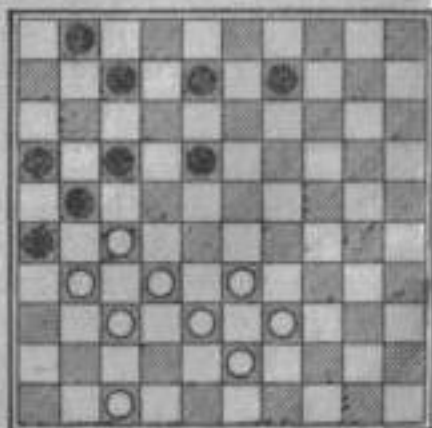
Діаграма 4

Діаграма 5

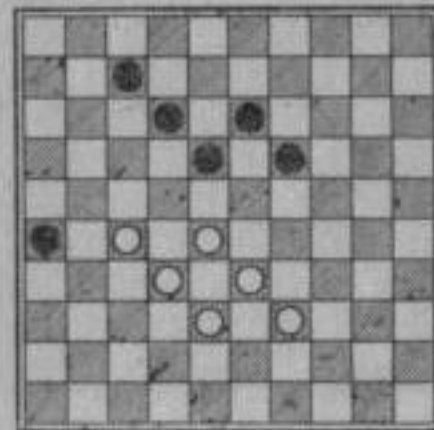

Діаграма 6

На діаграмі 11 показано випадок виграшу вільного темну, що досить часто трапляється на практиці. Ходом 28—22 білі ставлять чорну шашку 17 на поле 28, одночасно змушуючи шашку 26 наступним ходом стати на поле 17. Водночас білі встигають зробити хід 38—33 і з поля 33 завдати удару.

Діаграма 9

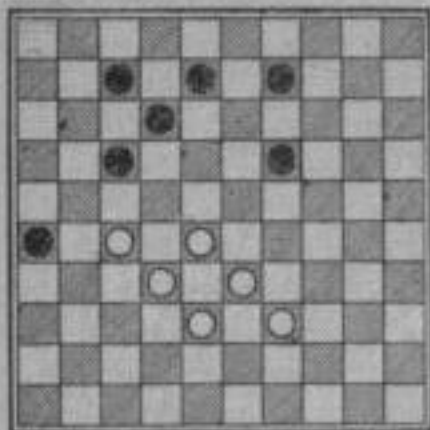
На діаграмі 12 білі ходами 28—22 і 37—31 здійснюють типову перекидку і завдають того самого удару. Дещо складніша перекидка на діаграмі 13. Для неї потрібні ходи 29—24; 28—23 і 38—32. Той самий маневр здійснюється ходами 31—27; 29—24 і 28—23 на діаграмі 14.

На 15-й діаграмі ми бачимо новий механізм наведеного вище удару: перший хід 27—22 і після кількох боїв шашка 34 потрапляє аналогічним маршрутом на поле 2.

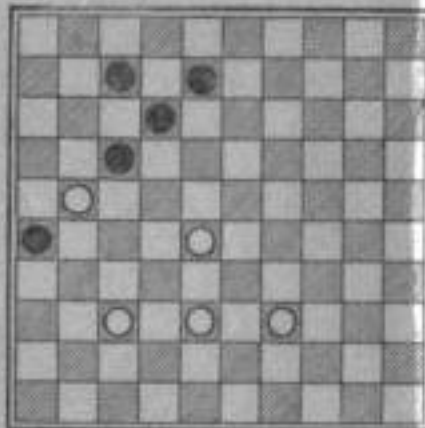
На 16-й діаграмі долю партії вирішує хід 27—21 і незалежно від бою суперника йде хід 28—23. Маневр, зображений на цій діаграмі, здійснюється і на діаграмі 17, але лише після попереднього ходу 34—29.

На діаграмі 18 після ходу 48—43 здійснюється два удари: 27—22 і 28—23.

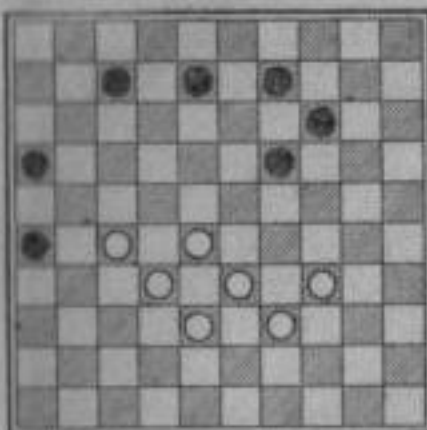
Диаграма 10

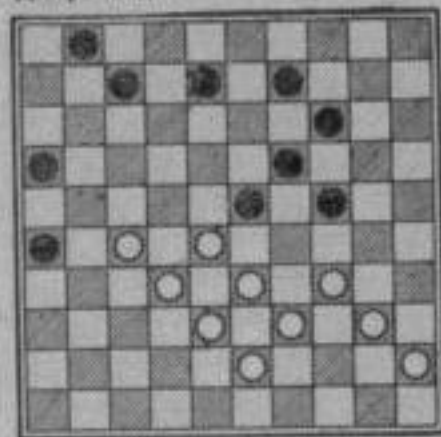
Диаграма 11

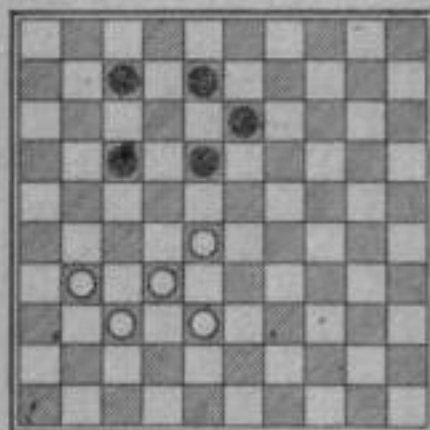
Диаграма 16

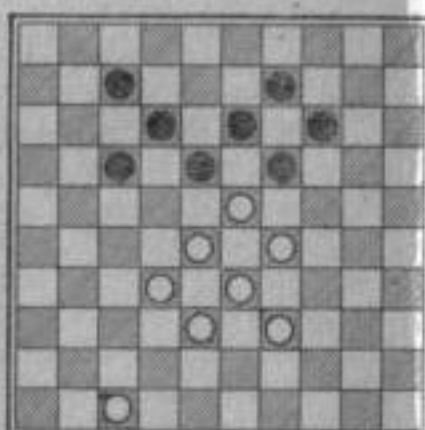
Диаграма 17

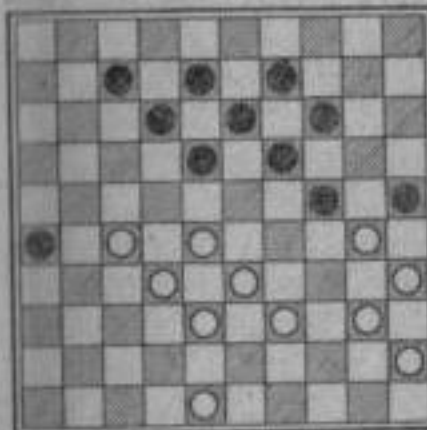
Диаграма 12

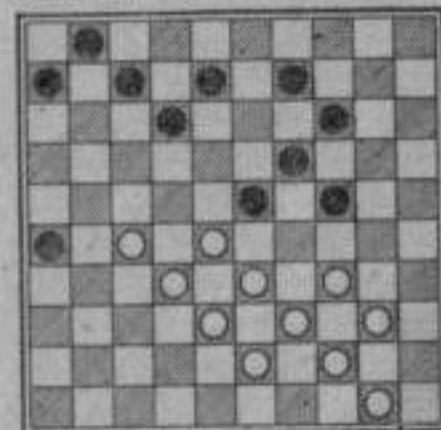
Диаграма 13

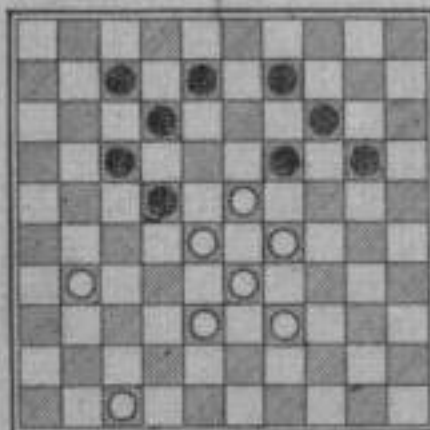
Диаграма 18

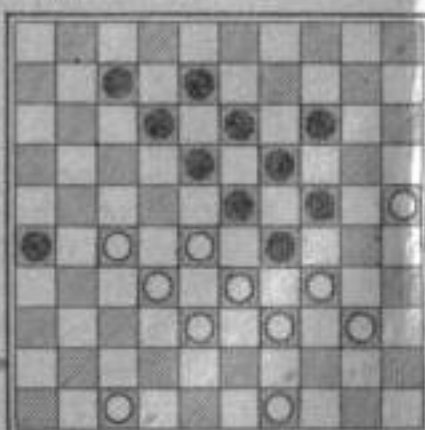
Диаграма 19

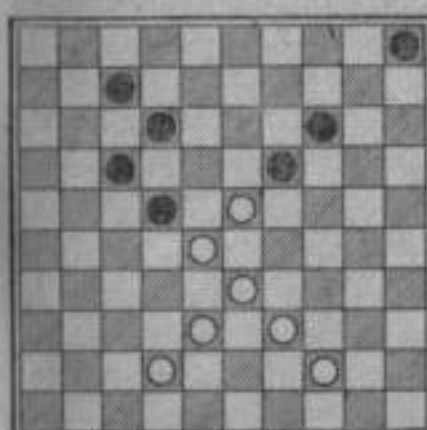
Диаграма 14

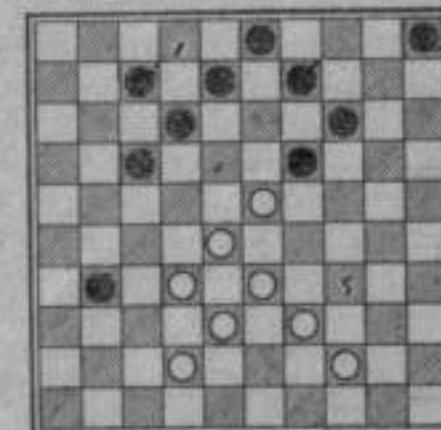
Диаграма 15

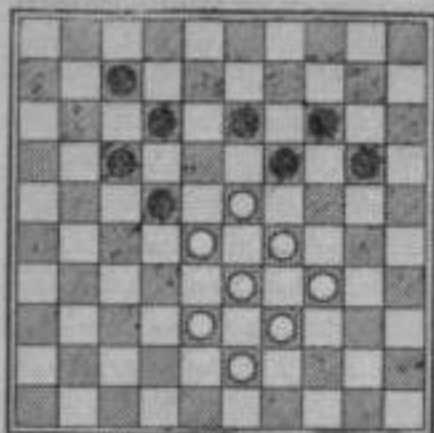
Диаграма 20

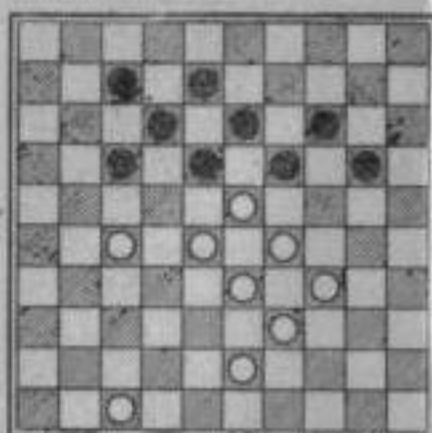
Диаграма 21

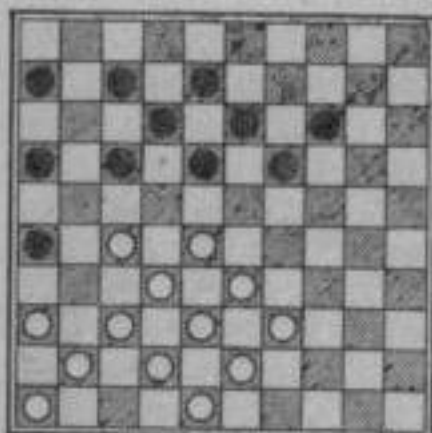
Діаграма 22

Діаграма 23

Діаграма 24

На діаграмі 19 білі завдають удару ходами 34—29; 27—21; 28—23 і 38—32. У позиції на 20-й діаграмі білі проводять удар 33—29 і 38—33.

На 21-й діаграмі шашку 31 ходом 32—27 повертають на поле 22 і потім проводять маневр, продемонстрований на діаграмі 20.

На діаграмі 22 хід 23—18 розчищає шлях для удару 29—23.

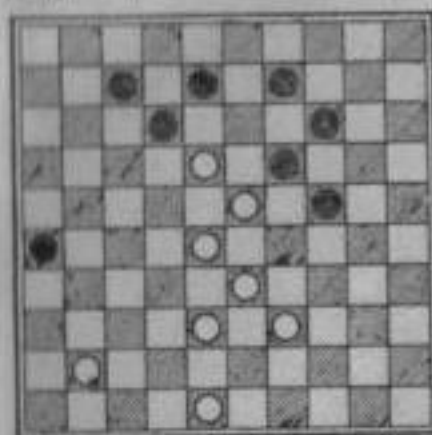
Результат боротьби на діаграмі 23 вирішують удари 27—22; 23—18 і 29—23. Діаграма 24 ілюструє, як в усіх варіантах білі після ходів 27—22, а потім 28—23 або 37—31 проходять на поле 2.

На діаграмі 25 ходом 28—22 виграється вільний темп і після ходів 41—37; 37—31 або 38—32 білі проходять на поле 4.

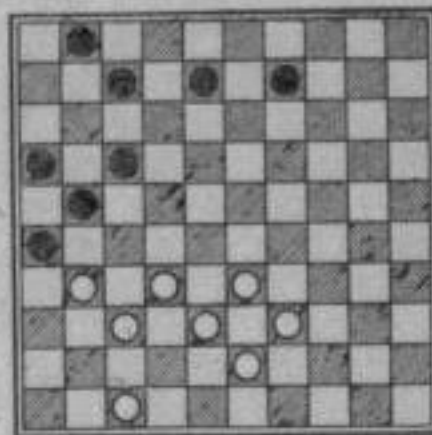
Діаграма 26 демонструє удар 32—27 і 38—32, а на діаграмі 27 показано удар 32—28. Залежно від бою чорних білі грають 37—32 або 28—23 і перемагають.

На діаграмі 28 здійснюються ходи 37—31 і 38—33. На 29-й діаграмі демонструється удар 28—23; 36—31 і 38—32.

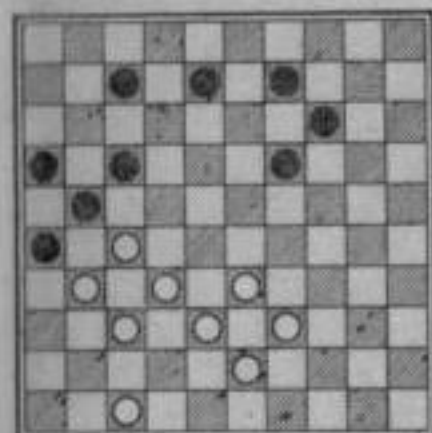
Діаграма 25

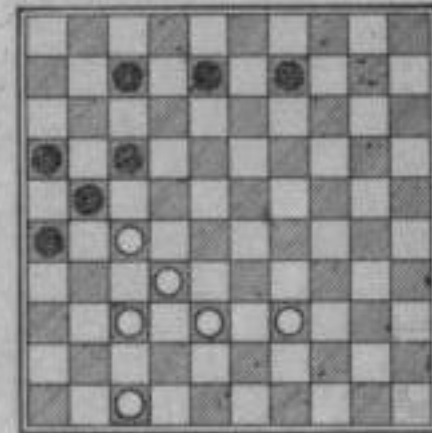
Діаграма 26

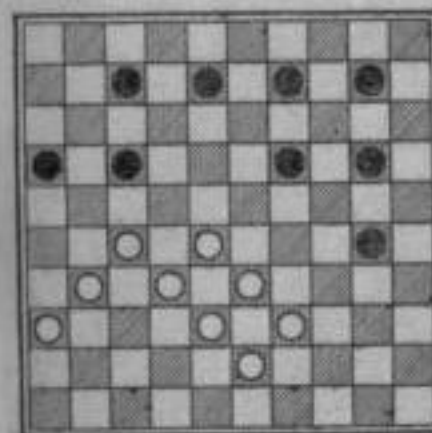
Діаграма 27

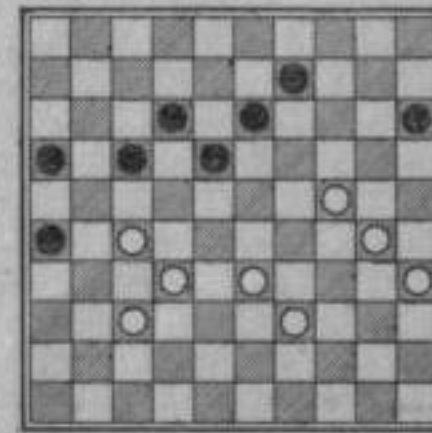
Діаграма 28

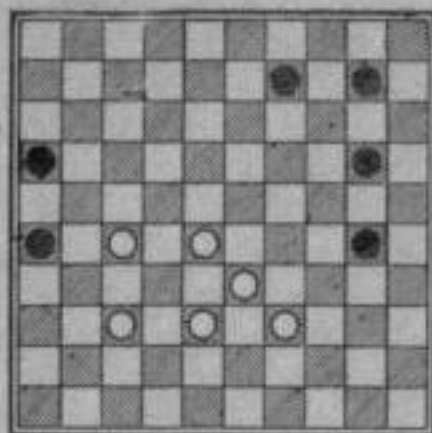
Діаграма 29

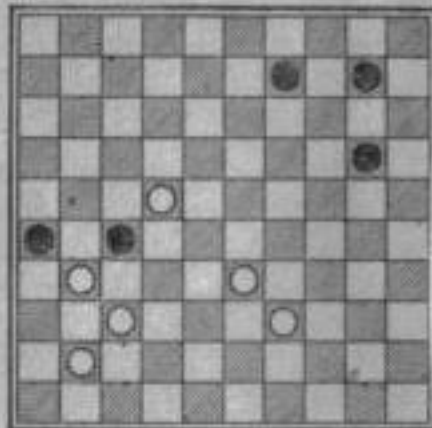
Діаграма 30

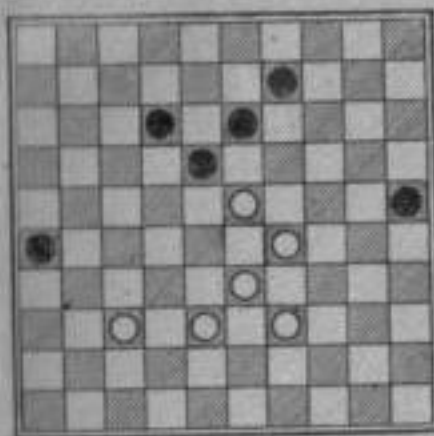
Діаграма 31

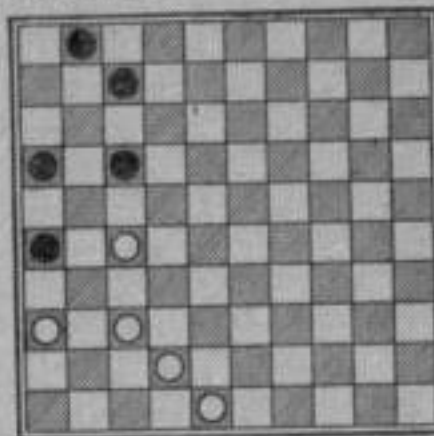
Діаграма 32

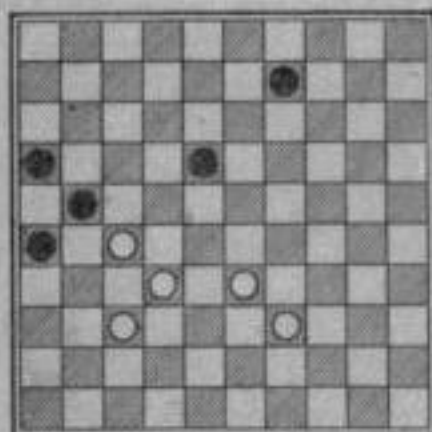
Діаграма 37

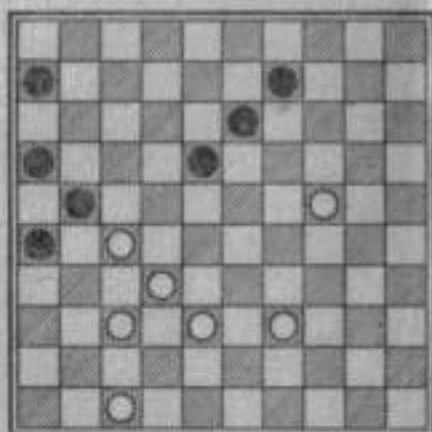
Діаграма 38

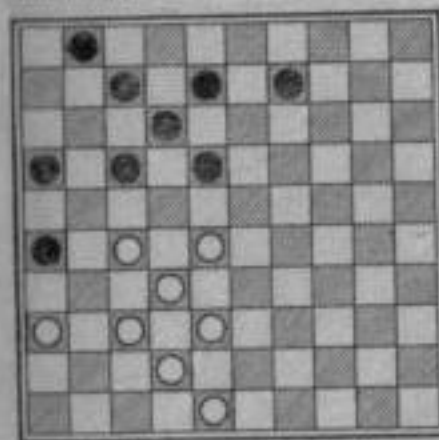
Діаграма 33

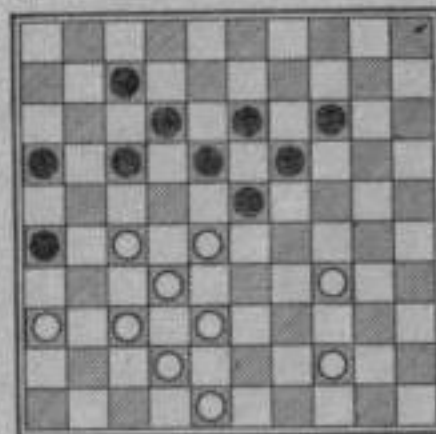
Діаграма 34

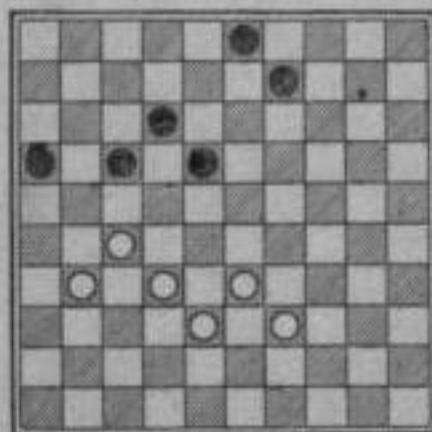
Діаграма 39

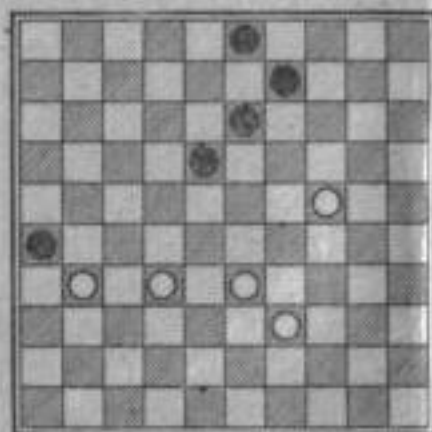
Діаграма 40

Діаграма 35

Діаграма 36

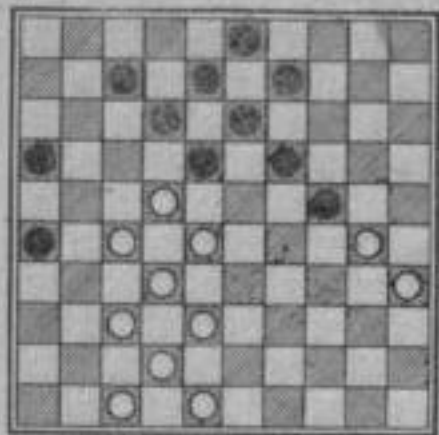
Із 30-ї діаграми випливає, що необхідно грати 24—20 і 37—31.

На 31-й діаграмі ми знайомимося з новим різновидом ударів, так званім містком. Зверніть увагу, якими ходами шашка суперника доставляється на поле 33. Грати треба 37—31; 27—21; 28—22; 38—32, і після того, як шашка суперника доставлена на поле 33, здійснюється заключний удар.

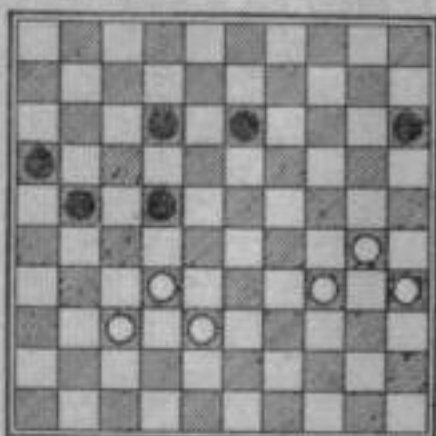
На діаграмі 32 білі виграють ходами 41—36 і 37—32.

Діаграма 33 демонструє місток у чистому вигляді — 37—31. На діаграмі 34 ходом 24—19 попередньо вибивається шашка 13 і далі місток здійснюється ходами 37—31 і 38—32. На діаграмі 35 вирішальним є удар на

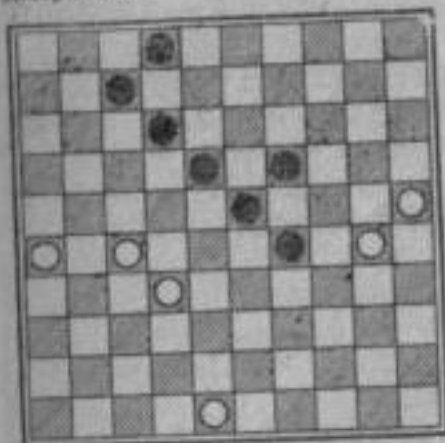
Діаграма 41

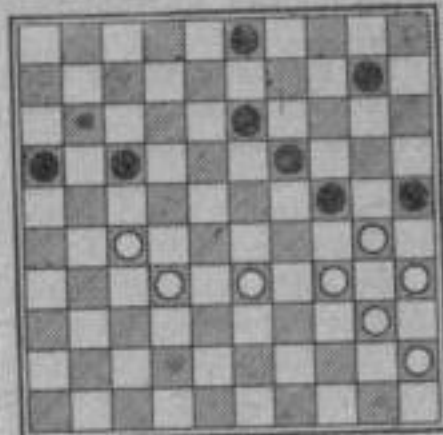
Діаграма 42

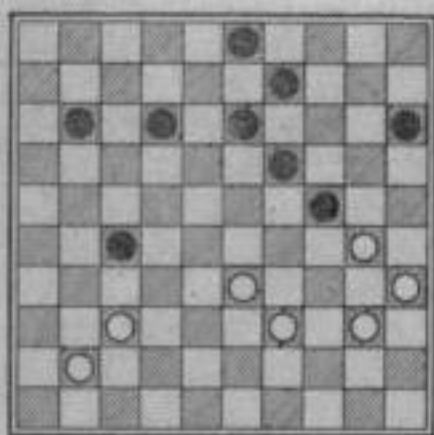
Діаграма 47

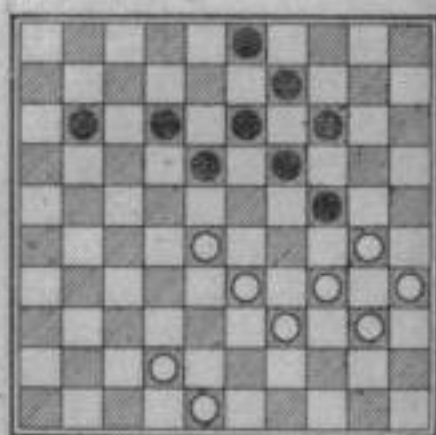
Діаграма 48

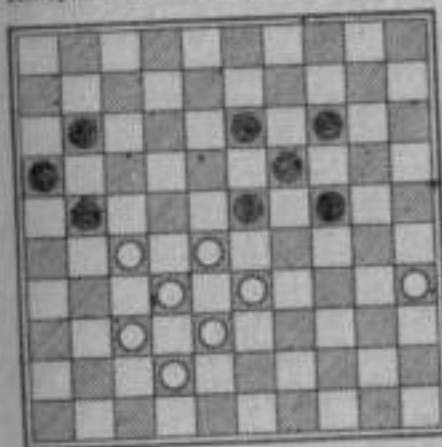
Діаграма 43

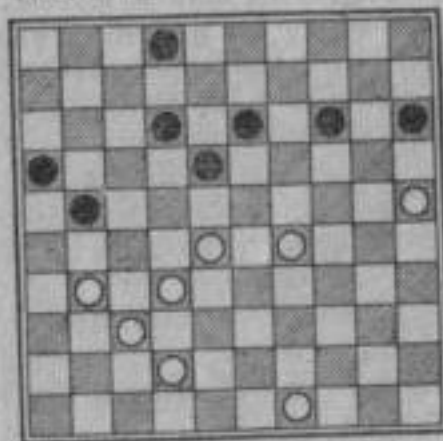
Діаграма 44

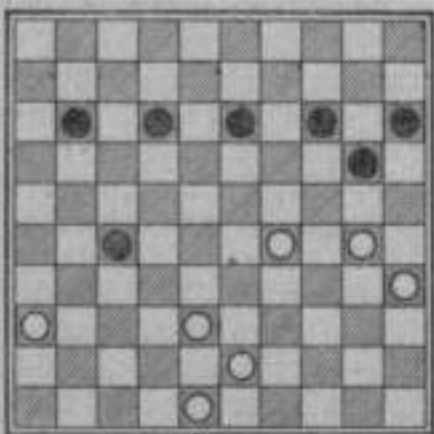
Діаграма 49

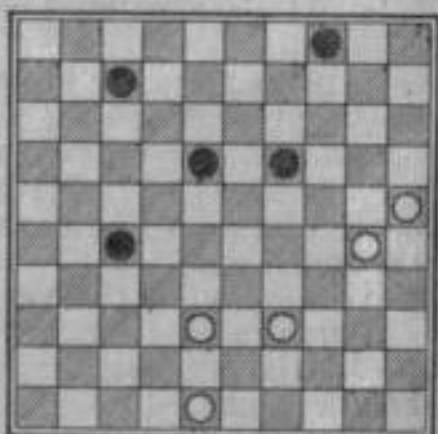
Діаграма 50

Діаграма 45

Діаграма 46

більшість — 27—21. На 36-й діаграмі також показано удар на більшість — 24—19.

На 37-й діаграмі білі ходом 23—19 усувають шашку 13 і далі спрацьовує аналогічний попередній програмі механізм: 37—31; 38—32.

На діаграмі 38 ми знайомимо читача з ударом, що завдається з поля 42. Це ходи 27—21 і 37—31.

На діаграмі 39 результат бою вирішують ходи 27—22 і 37—31.

40-а діаграма демонструє хід 34—29, а потім ідуть ті самі ходи: 27—22 і 37—31.

На діаграмі 41 ми наводимо описаний вище удар з поля 42 в ускладненому вигляді. При цьому спершу здійснюється удар на більшість 28—23, а потім, після виби-

вання шашки 13, грають 37—31; 27—22 і 38—32 з розгромом.

На діаграмі 42 ми знайомимо читача з ударом з поля 30. При цьому завдаються удари 32—27 і 34—29 і створюється опозиція дві на дві на користь білих.

На 43-й діаграмі суперник ходом 37—31 пропускається в дамки і після ходу 39—34 здійснюється аналогічний удар з поля 30.

На діаграмі 44 показано, як суперник пропускається в дамки ходом 28—23 і після 39—33 йде той самий удар.

Витончено виграють білі на діаграмі 45. Перемога досягається ходами 38—32 і 48—43.

На 46-й діаграмі показано удар з поля 25. Ходами 38—32 і 39—33 шашка суперника доставляється на поле 29. Потім здійснюється заключний удар 30—24. Зверніть увагу на механізм удару, зображеного на діаграмі 47. Тут ударом 32—28 вибиваються шашки суперника з полів 23 і 12, після чого робиться заключний хід 30—24, як і на попередній діаграмі.

На діаграмі 48 ми демонструємо удар з поля 34 на поле 5. Досягається це ходом 27—21. На діаграмі 49 ми розглянемо удар з поля 31, який білі здійснюють після ходу 33—29.

І завершує наш перший розділ позиція, зображена на діаграмі 50. Тут попередньо завдається удар на більшість — 25—20. Потім хід 31—27 дає змогу білим домогтися перемоги.

КОМБІНАЦІЇ МАЛОГО МІТЕЛЬШПІЛЯ

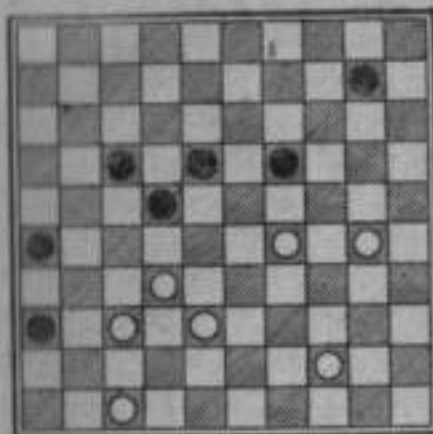
Стокліткові шашки — гра, якщо можна так висловитися, «довга». Підрозділяється вона на дебют, першу середину, другу середину і ендшпіль.

Другу середину гри іноді називають малим мительшпілем. Виникає він приблизно до 35—40-го ходу. На цей час партнери звичайно починають відчувати нестачу часу. Тут дуже важливо зберегти тактичну пильність. Найбільша кількість помилок, як правило, припадає на цю частину партії.

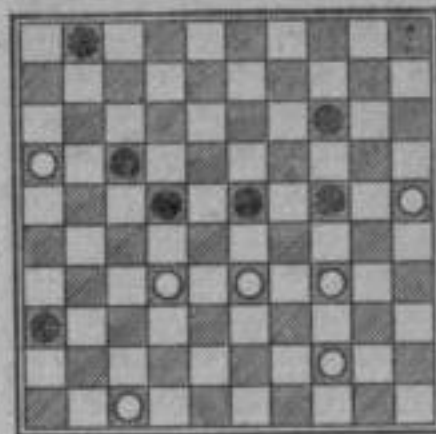
Комбінації на відрізок партії, що називається другою серединою, і розглядаються в цьому розділі.

На діаграмі 51 чорні ходом 14—19 спробували вступити в боротьбу за центр. У відповідь на це білі завдали

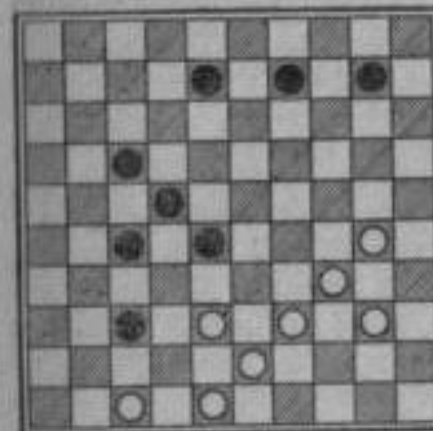
Діаграма 51

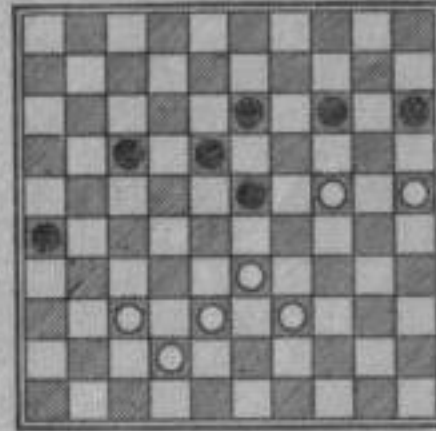
Діаграма 52

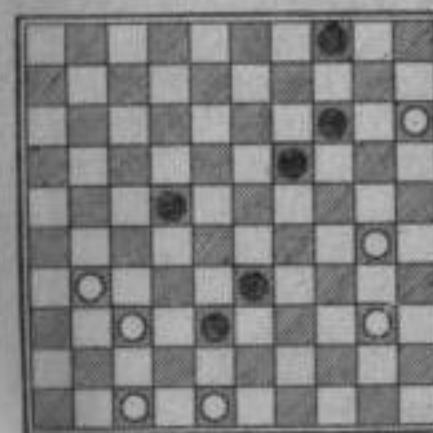
Діаграма 53

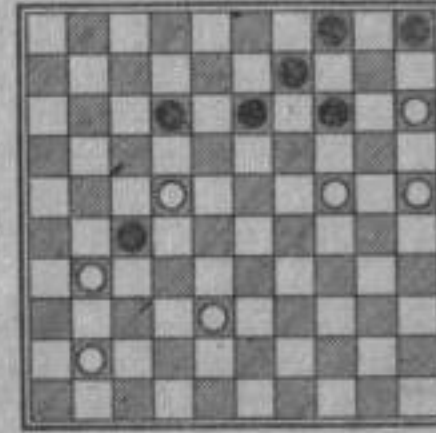
Діаграма 54

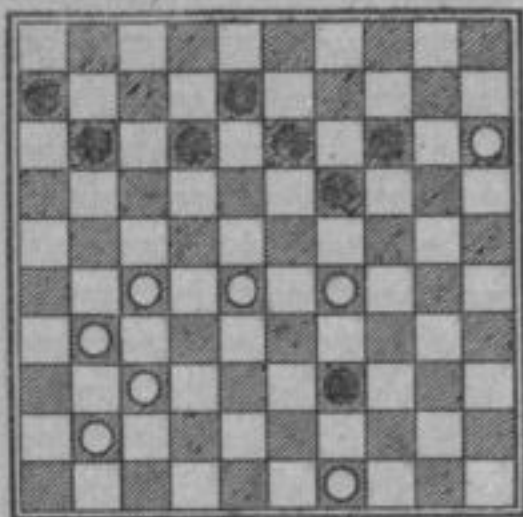
Діаграма 55

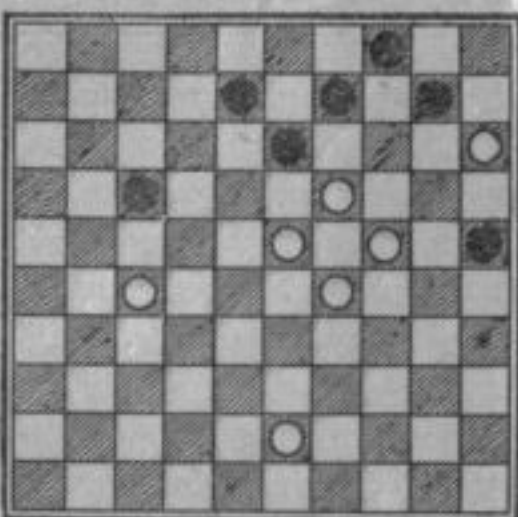
Діаграма 56

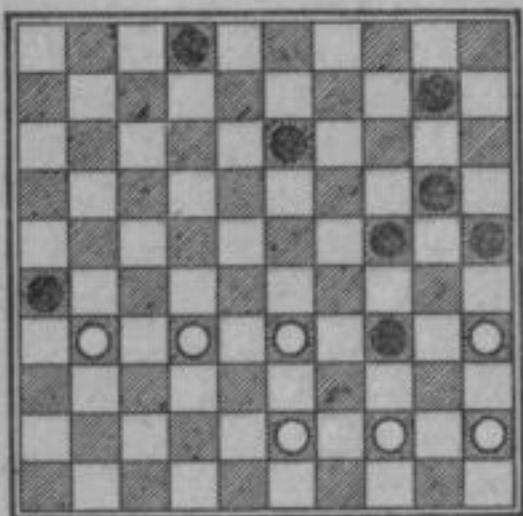
Діаграма 57

Діаграма 58

Діаграма 59

несподіваного удару: 29—23 !!; 47—41; 30—24; 24—33 і 32—5 — і заслужено перемогли.

На діаграмі 52 білі тактичним ударом розгромлюють, здавалося б, переважаючу позицію чорних. Удар завдається ходами 47—41 і 32—27.

На діаграмі 53 наводиться один з найкрасивіших ударів у стокліткових шашках, так званий швейцарський удар: 39—33; 47—41; 38—32 !!

На діаграмі 54 чорні ходом 23—29? спробували виграти шашку. У відповідь зроблено два несподіваних удари — 37—31; 25—20 — і білі перемогли.

На діаграмі 55 білі вміло використовують правило більшості. Вони виграють 48—43; 15—10 !! і 31—27.

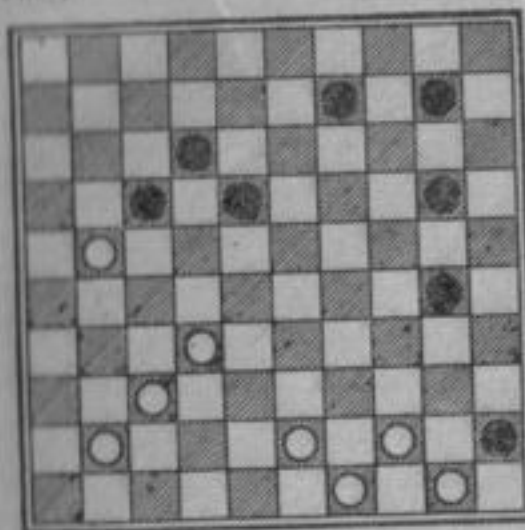
На діаграмі 56 білі перемагають завдяки ходу 22—17.

На діаграмі 57 білі виграють за допомогою ходів 49—44 і 21—16.

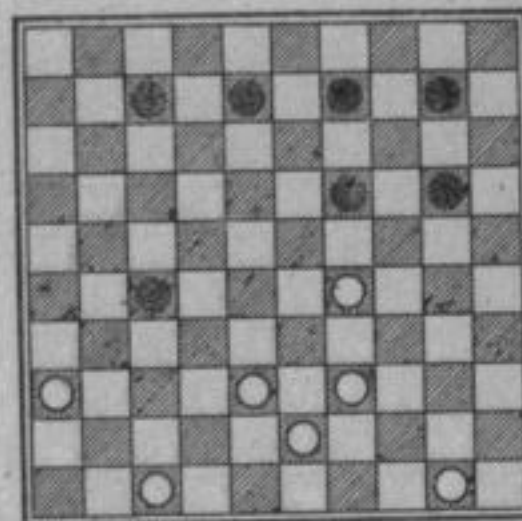
Оригінальним маневром 24—20; 27—22 і 20—14 білі перемагають на діаграмі 58.

На 59-й діаграмі білі домагаються успіху ходами 44—39; 45—40 і 40—34.

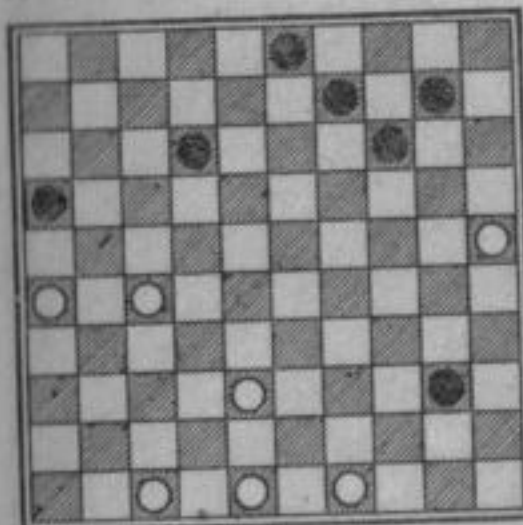
Діаграма 60

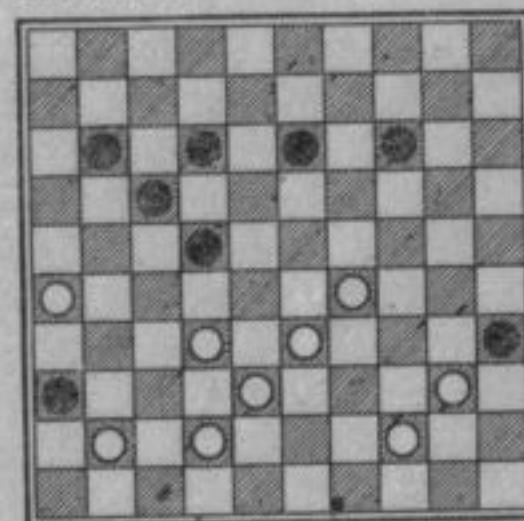
Діаграма 61

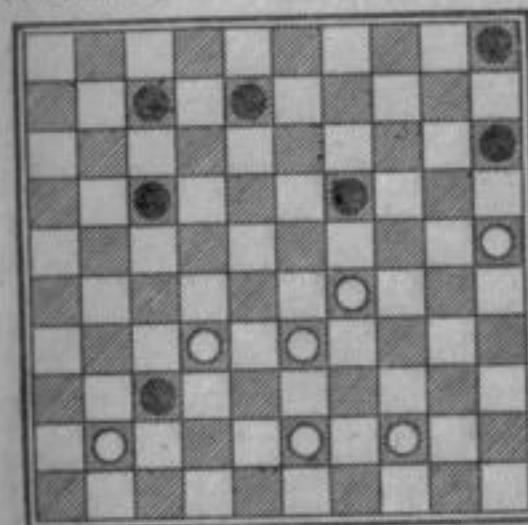
Діаграма 62

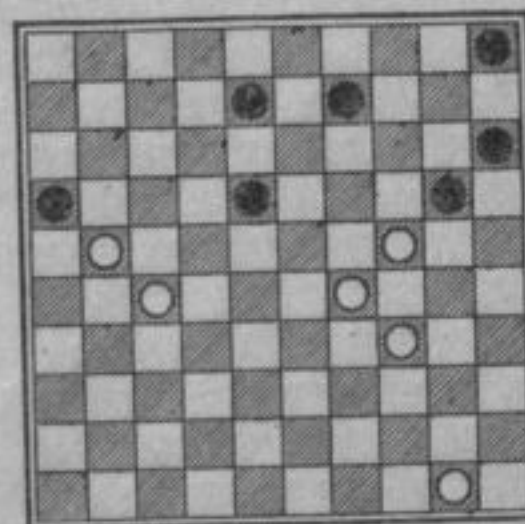
Діаграма 63

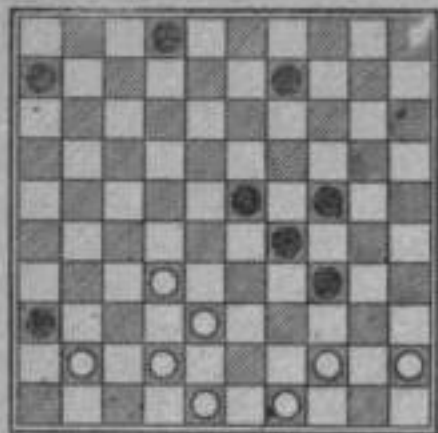
Діаграма 64

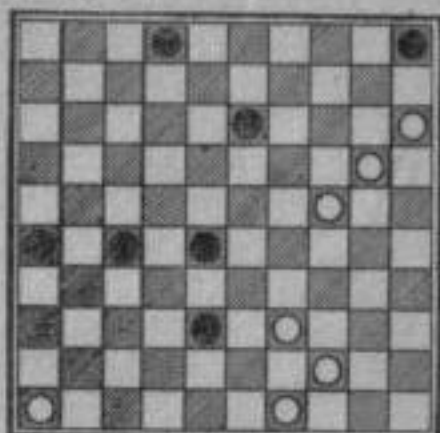
Діаграма 65

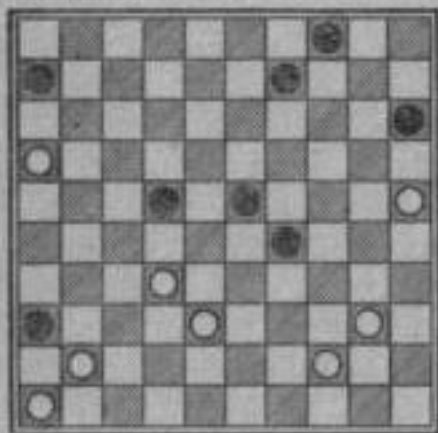
Діаграма 66

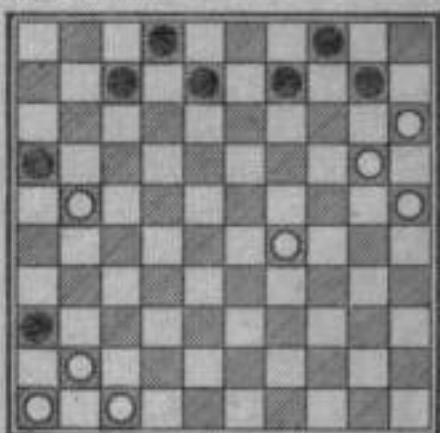
Діаграма 67

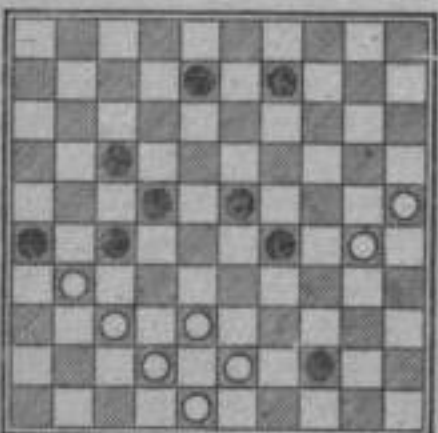
Діаграма 68

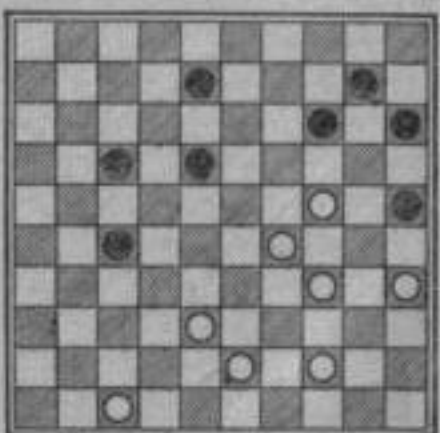
Діаграма 69

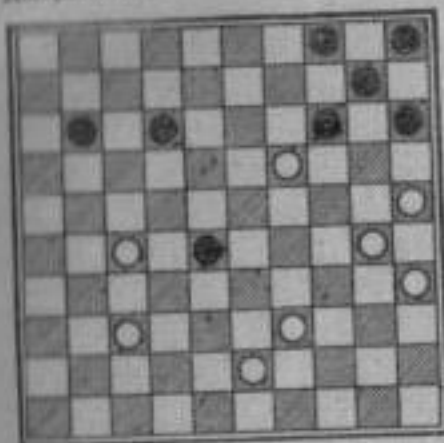
Діаграма 70

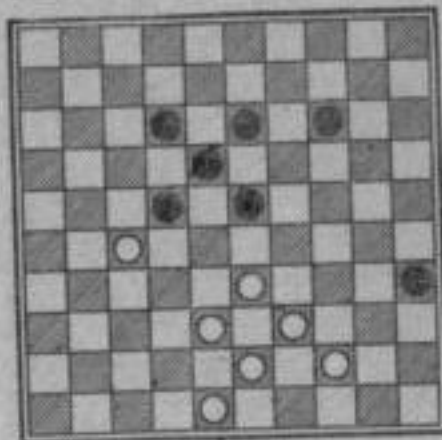
Діаграма 71

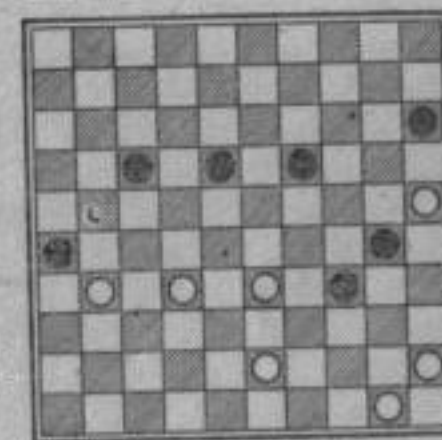
Діаграма 72

Діаграма 73

Діаграма 74

На 60-й діаграмі білі спростовують необачне рішення суперника — напад — ходами 43—39; 37—31 і 39—34.

На діаграмі 61 білі після ходів 36—31; 47—41; 29—24 і 43—39 зводять гру до вигідної для себе опозиції одна на одну.

На діаграмі 62 білі виграють ходами 49—44 і 25—20.

На діаграмі 63 білі виграють ходами 33—28; 32—27 і 44—39.

На діаграмі 64 несподіваним маневром 33—28 і 28—22 білі домагаються успіху.

На діаграмі 65 білі перемагають ходами 29—23; 27—22 і 50—45.

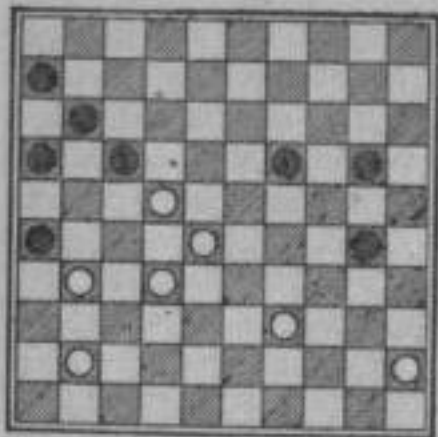
На діаграмі 66 білі проводять комбінацію ходами 32—28; 19—13 і 49—43.

До перемоги білих приводять ходи 49—43; 39—34; 46—41 і 20—14, наведені на діаграмі 67.

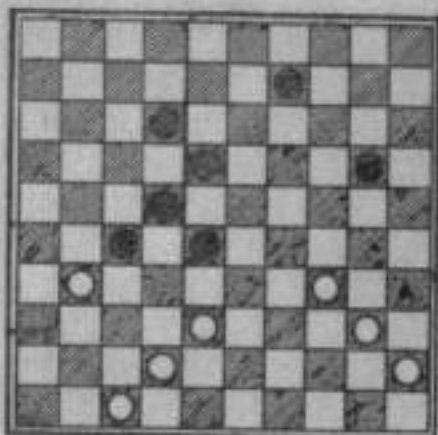
На діаграмі 68 білі перемагають завдяки ходам 40—34; 32—27; 29—24.

На діаграмі 69 білі цікавим маневром потрапляють на поле 1. Вони виграють: 41—37; 37—32; 47—42; 46—41 і 29—24.

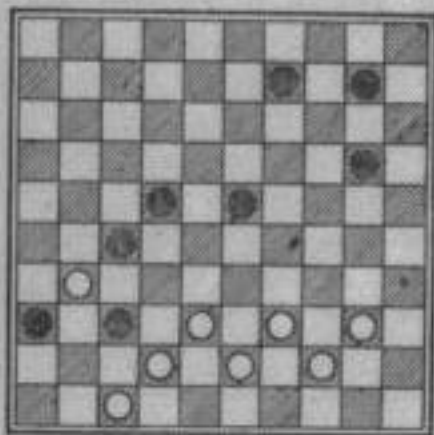
Диаграма 75

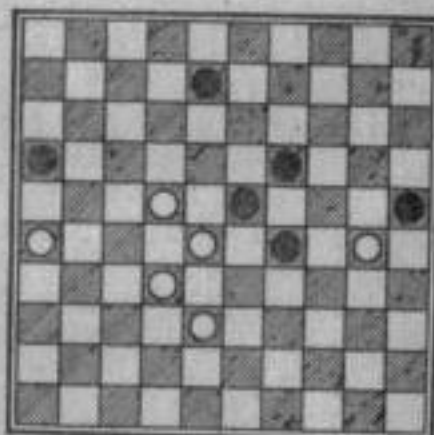
Диаграма 76

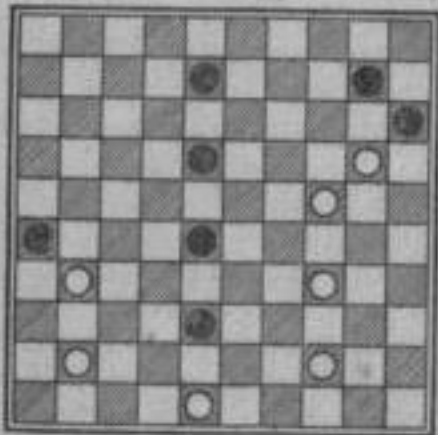
Диаграма 77

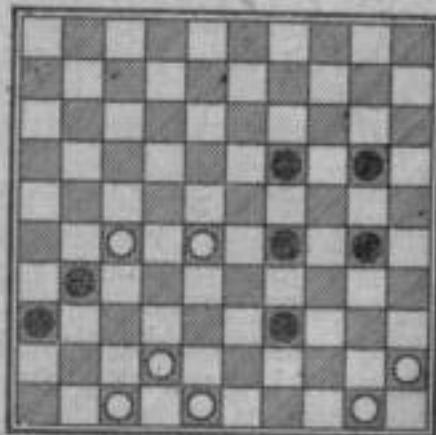
Диаграма 78

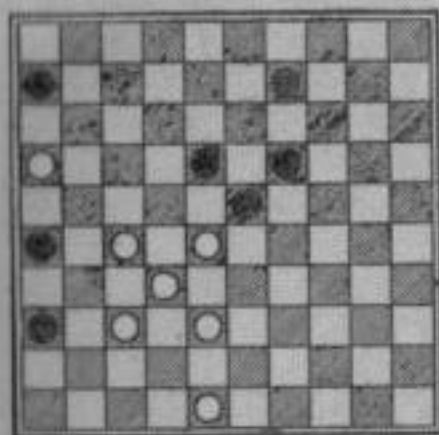
Диаграма 79

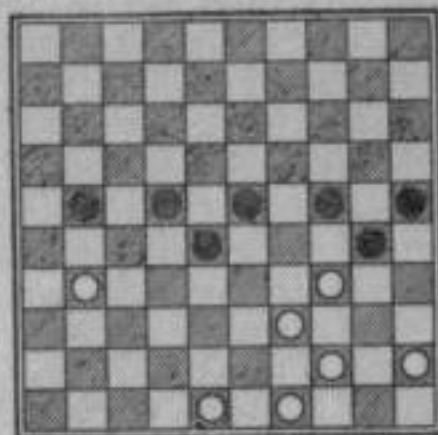
Диаграма 80

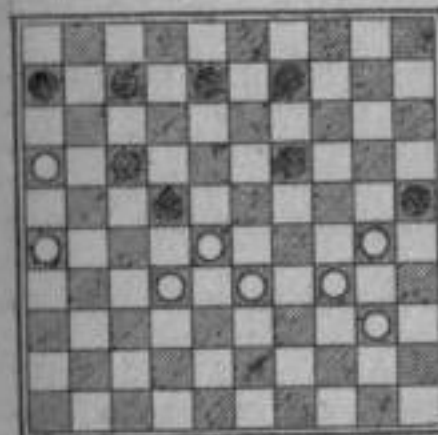
Диаграма 81

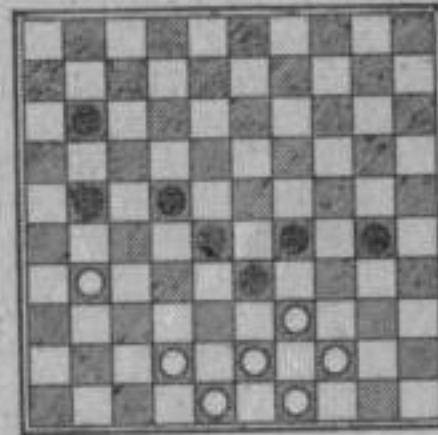
Диаграма 82

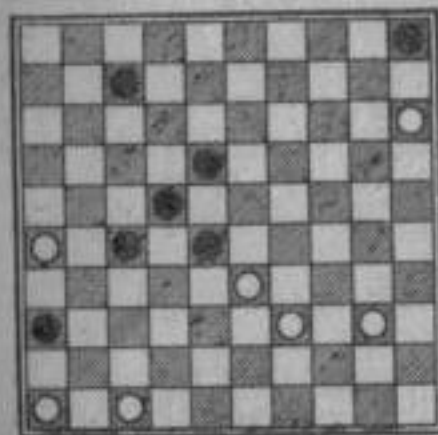
Диаграма 83

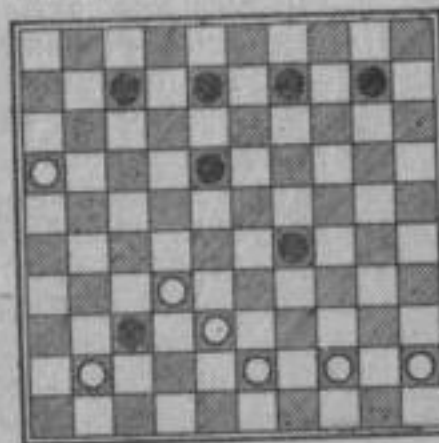
Диаграма 84

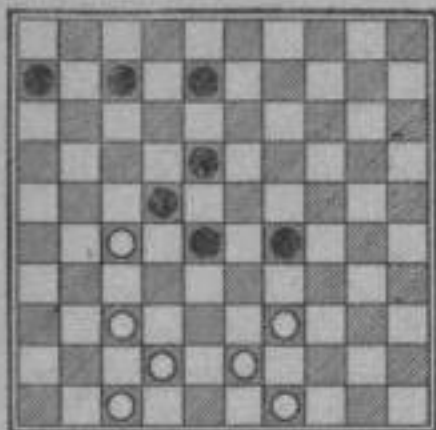
Диаграма 85

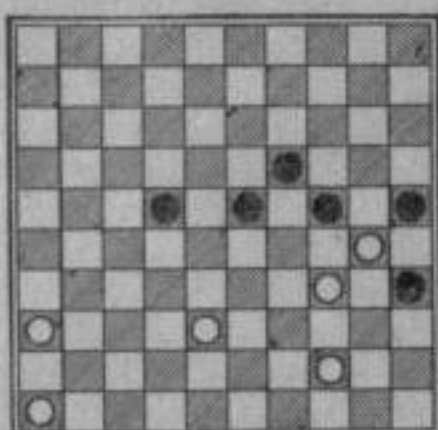
Диаграма 86

Діаграма 87

Діаграма 88

На діаграмі 70 білі виграють ходами 37—32; 43—39; 30—24; 38—27.

На діаграмі 71 білі домагаються перемоги несподіваним маневром — вони завдають удару 29—23 і 38—32 !! В результаті створюється рідкісна позиція. Вона полягає в тому, що в кожній із сторін по дамці, причому у чорних дві зайві шашки. А втім, вони програють, тому що позбавлені корисних ходів.

Два удари — 39—33 і 25—20 — вирішують на користь білих позицію на діаграмі 72.

В позиції на діаграмі 73 білі виграють 38—32, потім ходом 32—27 повертають шашку чорних на поле 22, після чого йдуть ходи 33—28; 44—40 і 43—36.

На діаграмі 74 білі після ходів 43—39; 25—20; 35—30; 45—40 досягають вигідної опозиції одна на одну.

На діаграмі 75 білі виграють після ходів 32—27; 27—21 і 39—34. Таким самим маневром виграють білі і на діаграмі 76. Вони грають 38—33; 42—38; 47—41 і 40—34.

На 77-й діаграмі білі здійснюють різновид «швейцарського удару» ходами 38—32; 40—34; 47—41 !!

На діаграмі 78 білі заганяють противника в цугцванг ходами 26—21; 38—33 і 28—22.

На діаграмі 79 білі виграють завдяки ходам 48—43 і 2—35.

На діаграмі 80 білі перемагають шляхом триразового використання правила більшості: 50—44; 47—41 і 48—43.

На діаграмі 81 білі грають 27—21, а потім 37—31,

Після того як суперник ставить дамку на поле 49, вони виграють ходами 48—43 і 16—11.

82-а діаграма. — білі оригінальним маневром замикають дамку і шашку суперника. Це здійснюється таким чином: 39—33; 31—26; 45—40 !! і 49—44.

На діаграмі 83 білі досягають успіху за допомогою маневру 16—11 і 26—21, після чого чорні програють, тому що позбавлені можливості поставити дамку.

На діаграмі 84 білі перемагають після ходів 31—27; 39—34; 49—44 і 42—38.

На діаграмі 85 білі заганяють суперника в «стовбчик». Досягають вони цього таким чином: 47—41; 26—21 і після вимушеного ходу чорних 45—50 виграють ходами 1—6; 15—10; 46—41.

За допомогою «стовбняка» білі виграють і на діаграмі 86 ходами 32—27; 16—11; 27—21; 38—32.

Діаграма 87. Тут білі досягають вигідної опозиції одна на одну. Вони грають 39—34; 49—44 і перемагають. Так само, зводячи до опозиції одна на одну, перемагають білі і на діаграмі 88. Ходи 44—40; 34—29; 46—41; 41—37 приводять до перемоги.

Схожий на вищезведений фінал ми бачимо і на діаграмі 89, де білі грають 48—42; 44—40; 50—44; 44—39 і перемагають.

З попереднім, «тихим ходом» на діаграмі 90 білі грають 28—22, змушуючи суперника ходити 27—31, після чого завдають удару 34—29 !!

На діаграмі 91 білі перемагають ходами 44—40; 25—20 і 31—27.

На діаграмі 92 наводиться удар ходами 27—21; 30—24; 47—42 і 26—21 !

Позиція, зображена на діаграмі 93, трапилась у фіналі чемпіонату країни 1966 року.

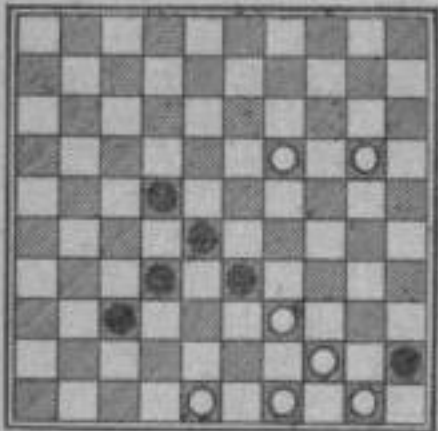
Харківський майстер Ціпес ефективно переміг свого земляка Слободського такими ударами: 13—19; 3—9 і 24—30!

На діаграмі 94 білі перемагають ходами 14—9 і 43—38.

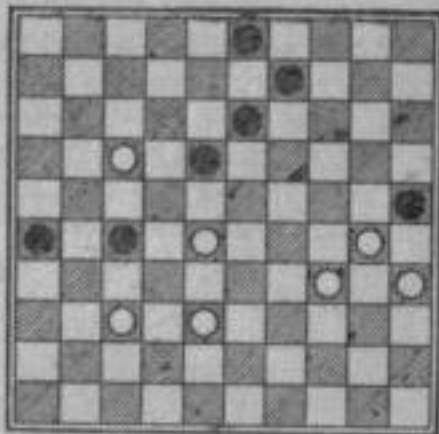
На діаграмі 95 білі домагаються перемоги ходами 33—29; 35—30 і 32—27 !!

На діаграмі 96 білі грають 27—21. Незалежно від бою суперника вони здійснюють ходи 23—19; 47—41; 40—34 і перемагають.

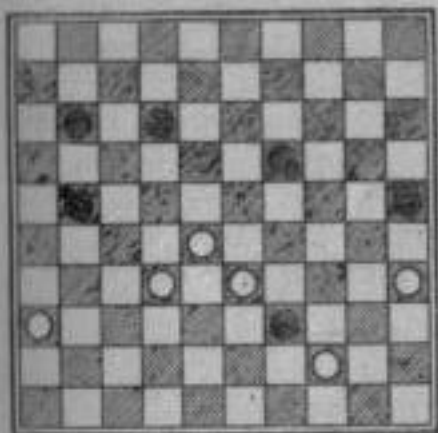
Діаграма 88

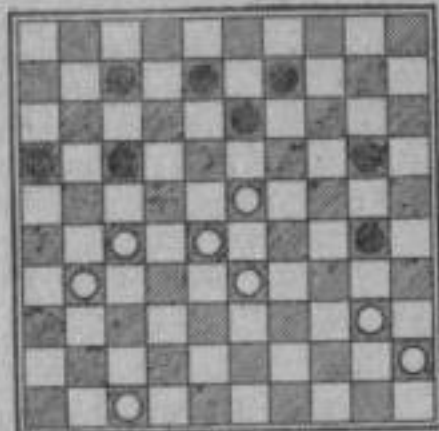
Діаграма 89

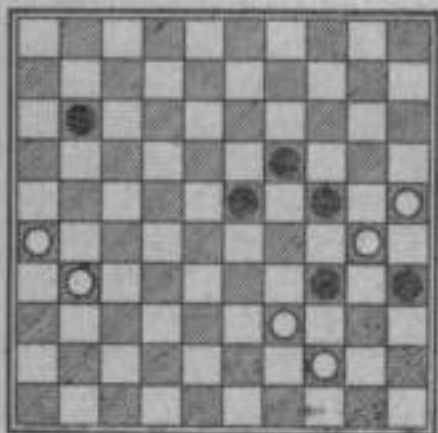
Діаграма 93

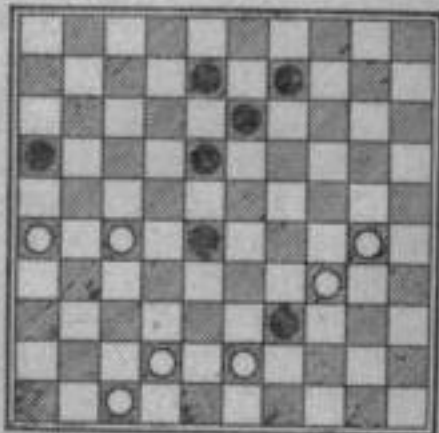
Діаграма 94

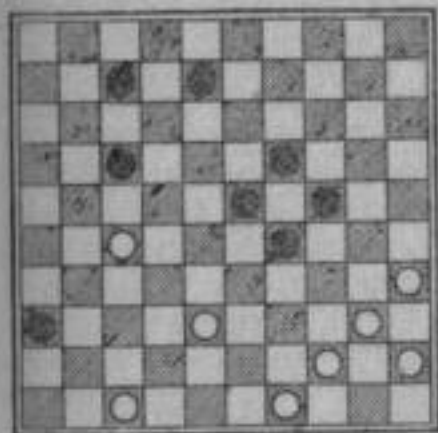
Діаграма 91

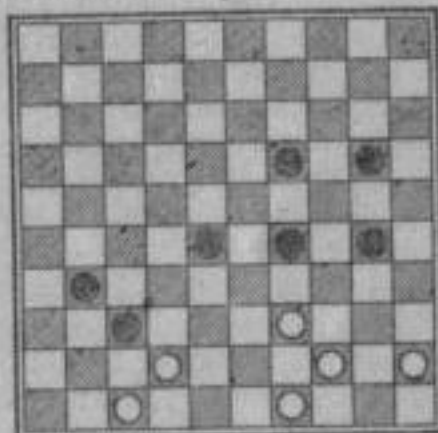
Діаграма 92

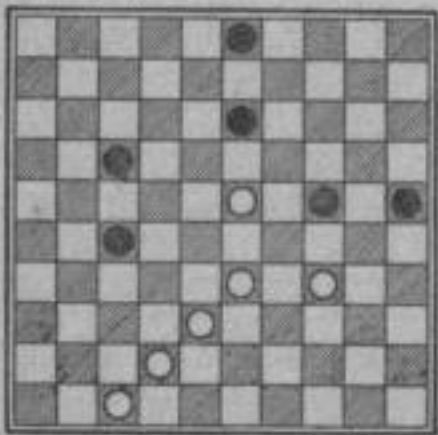
Діаграма 97

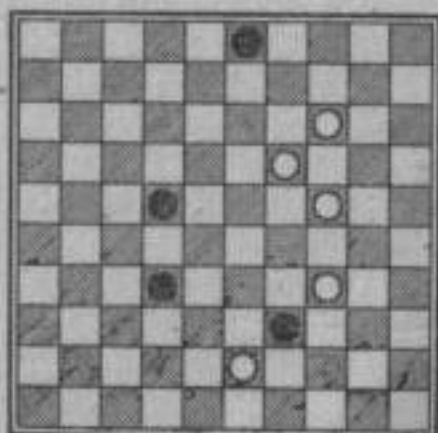
Діаграма 98

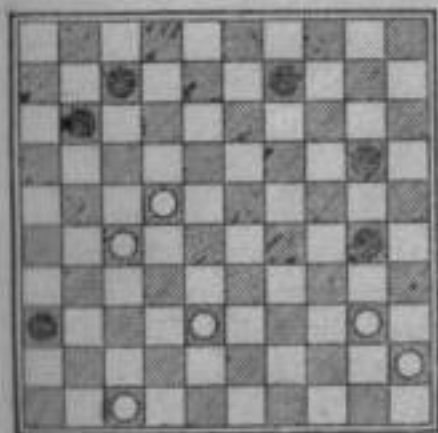
Діаграма 95

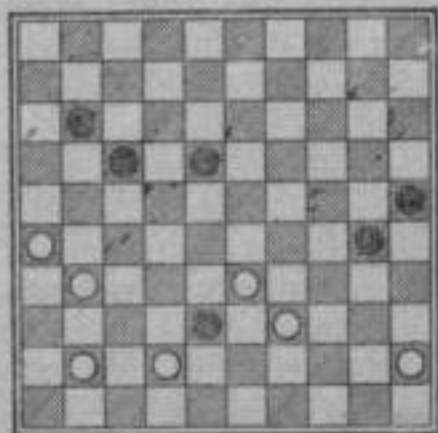
Діаграма 96

Діаграма 99

Діаграма 100

Витончено замикають дамку і шашку суперника білі на діаграмі 97: 47—41; 35—30; 27—22 — і виграють.

На діаграмі 98 білі грають 49—43, потім 47—42 і ходом 39—33 перемагають.

Цікавий маневр здійснюють білі на діаграмі 99. Вони грають 47—41; 40—34 і перемагають незалежно від бою суперника.

І закінчує наш розділ діаграма 100. Білі завдають два удари — 39—34! і 26—21, зводячи гру до вигідної опозиції дві на дві.

УДАРИ ПЕРШОЇ СЕРЕДИНИ ГРИ

Одразу ж після виходу з дебюту починається перша середина гри. Велика кількість ігрового матеріалу передбачає різноманітність комбінаційних можливостей. У цій стадії гри вони найбільш замасковані.

На діаграмі 101 чорні ударом 24—29 загрожують зруйнувати позицію білих.

І якщо білі спробують ходом 39—34 захистити себе від цієї загрози, то станеться удар 22—27; 4—10; 9—14 з вигрешем.

На діаграмі 102 показано позицію, що склалася в партії экс-чемпіона світу Шоголева з київським майстром Рашманом. У цій партії був можливий цікавий комбінаційний варіант після ходів 10—14, 38—32. Якщо в цій позиції чорні спробують виграти шашку ходами 17—22! і 18—23, на них очікує розчарування. Білі грають 17—12; 41—37; 47—41 і перемагають.

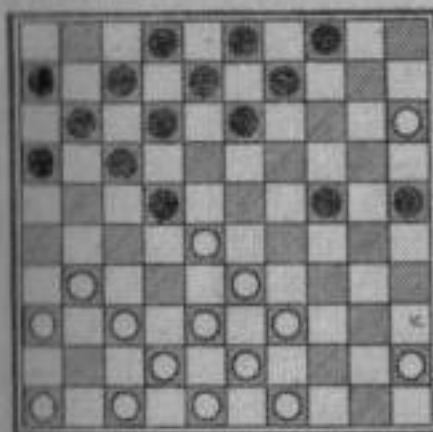
На діаграмі 103 демонструється позиція, що трапилася на одному з чемпіонатів Голландії, де білі руйнують оборону чорних ударами 25—20; 33—29; 27—22 і 47—41.

На діаграмі 104 показано, як після помилкового ходу чорних 10—15 білі потрапляють на поле І ходами 37—31; 38—32; 28—23 і 39—33.

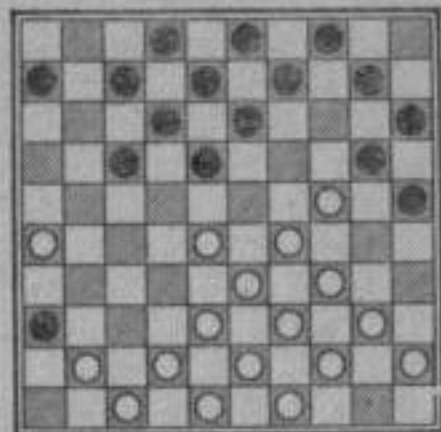
На діаграмі 105 білі завдають удару 27—22! Потім грають 39—33. Ходом 33—29 вибивають шашку з поля І і ходом 47—41 потрапляють на поле І.

На діаграмі 106 демонструється так званий турецький удар. Білі грають 47—41; 28—22; 39—33!! і перемагають.

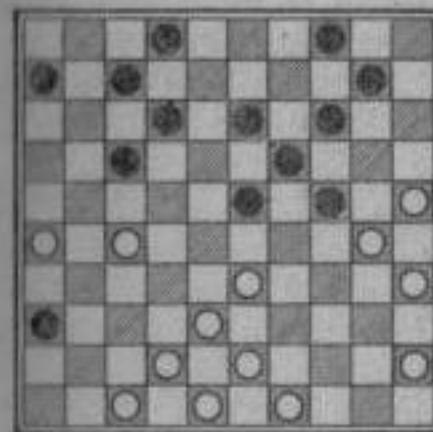
Діаграма 101

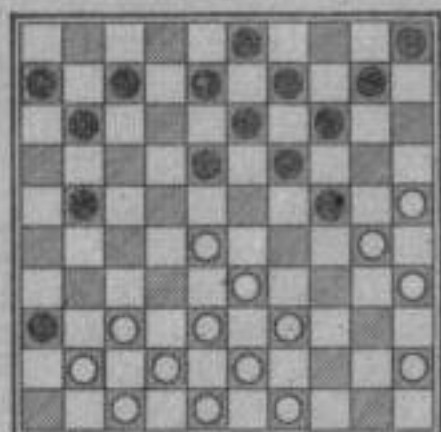
Діаграма 102

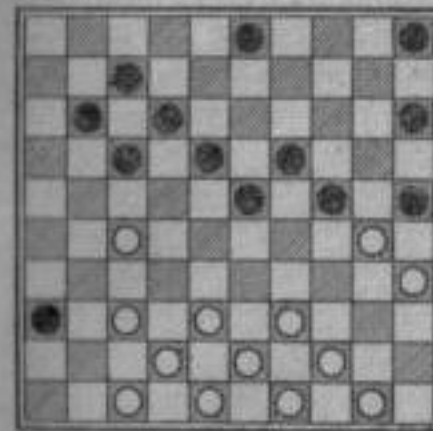
Діаграма 103

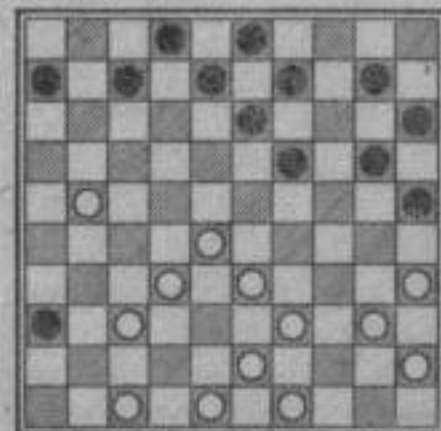
Діаграма 104

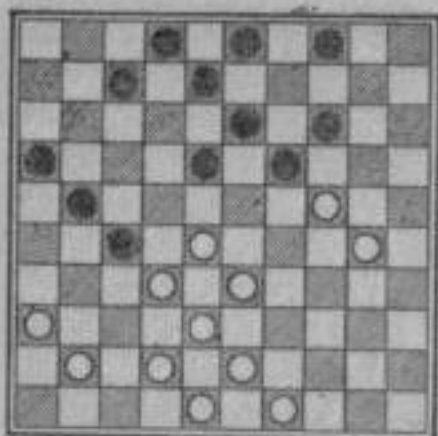
Діаграма 105

Діаграма 106

Діаграма 107

На 107-й діаграмі чорні ходами 14—20 і 19—23 примушують білих зайняти переддамочне поле 44, після чого йде удар 4—10 і 21—26 з виграшем.

На діаграмі 108 білі потрапляють на поле 6 після ходів 27—21; 35—30; 28—23; 47—41; 48—43 і 34—30.

На діаграмі 109 білі завдають удару 27—22; 38—32 та 30—24 і виграють.

На 110-й діаграмі показано, як білі потрапляють на поле 4 ходами 32—27; 42—37 і 28—22.

На 111-й діаграмі білі здійснюють багатоходову комбінацію. Вони грають 37—31; 47—41; 32—41; 22—18; 33—29; 43—38; 30—24 і ходом 40—34 домагаються перемоги.

Красивий удар здійснюють білі на діаграмі 112. Вони грають 24—29; 28—23; 45—40 !!; 36—31; 40—34 і перемагають.

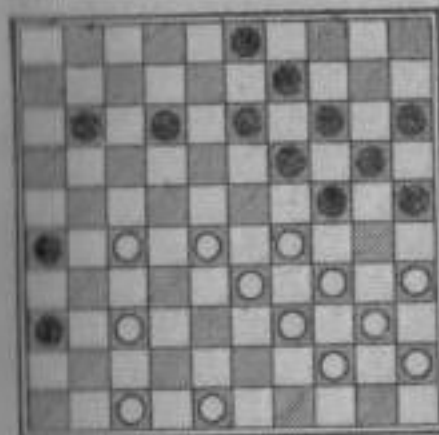
Позиція, зображена на діаграмі 113, створилася в одному з чемпіонатів України у матчі між майстрами Мустафіним і Маркелем. Тут білі завдали удару 27—22; 34—29; 37—32; 38—32; 47—41 і виграли.

Позиція, що створилася в одному з матчів на першість світу, зображена на діаграмі 114. Хід чорних 12—17 спростовується красивим комбінаційним ударом: 33—29; 43—39; 28—39 і 36—31.

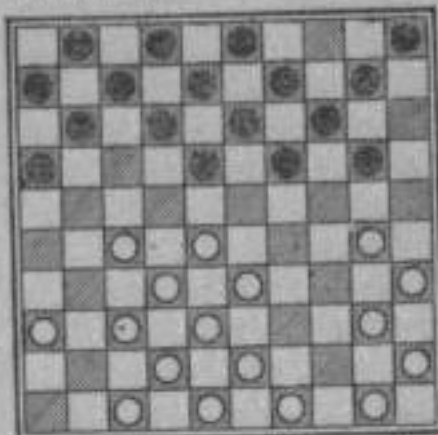
Дуже цікава позиція зображена на діаграмі 115. Тут конголезький шашкіст Німб, який грав білими з французьким майстром Мостовим, оригінальним маневром домігся перемоги — було зіграно 33—29 !! (24—33); 38—29. З'ясовується, що не можна грати 4—10 через 32—27; 25—20 і 37—31. Тому чорні змушені були віддати шашку, що, однак, не врятувало їх від поразки.

На діаграмі 116 демонструється, як помилковий хід білих 40—34 спростовується ударом 24—29; 16—21; 26—31; 7—11 і 14—20.

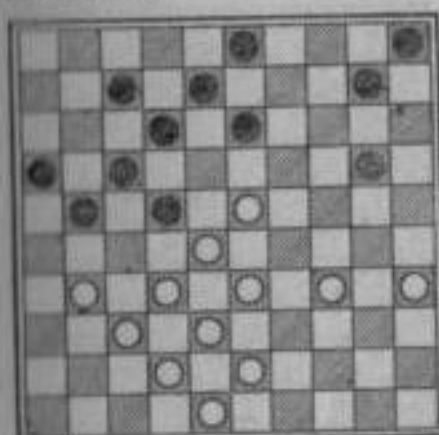
Діаграма 108

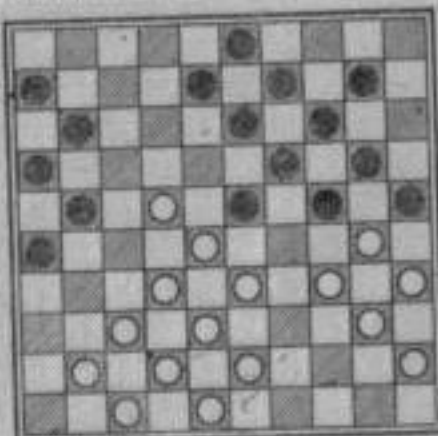
Діаграма 109

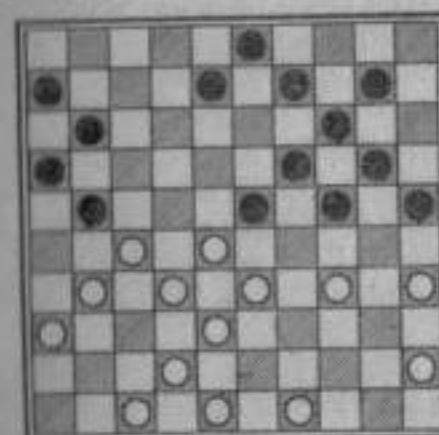
Діаграма 110

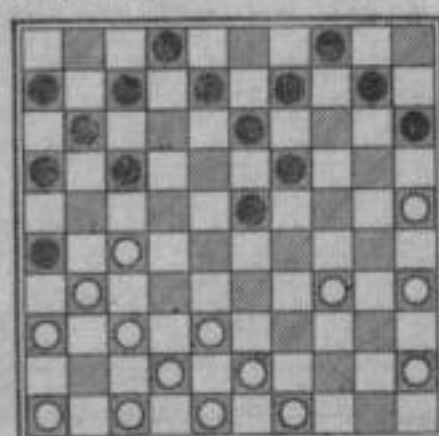
Діаграма 111

Діаграма 112

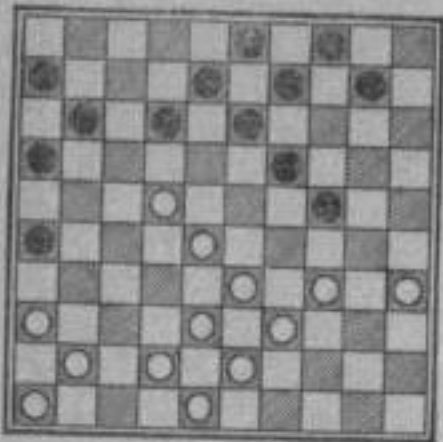

Діаграма 113

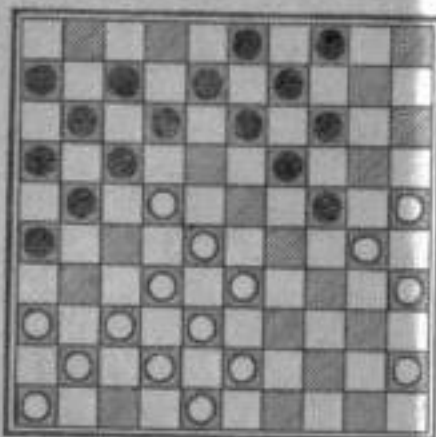

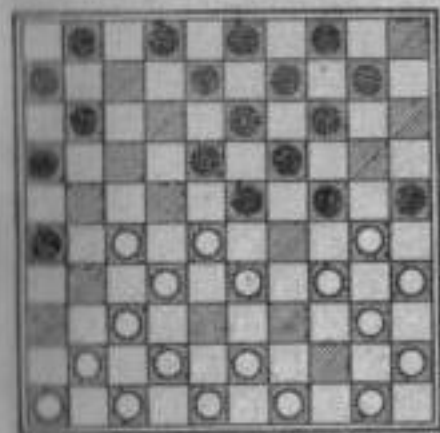
Діаграма 114

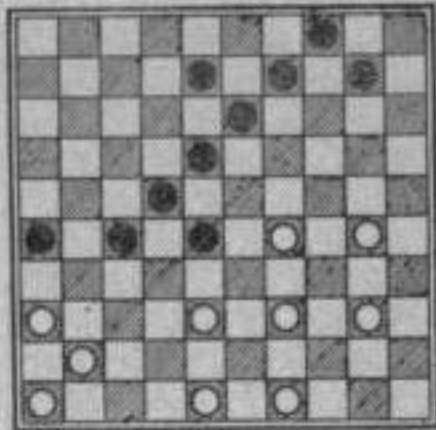
Діаграма 115

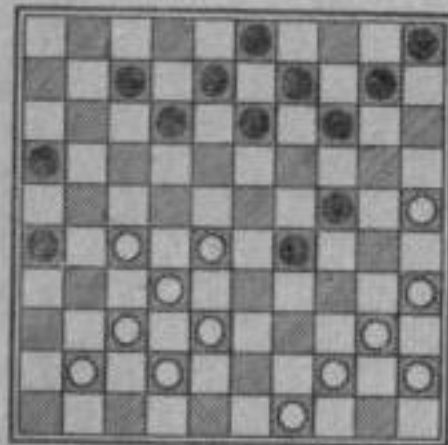
Діаграма 119

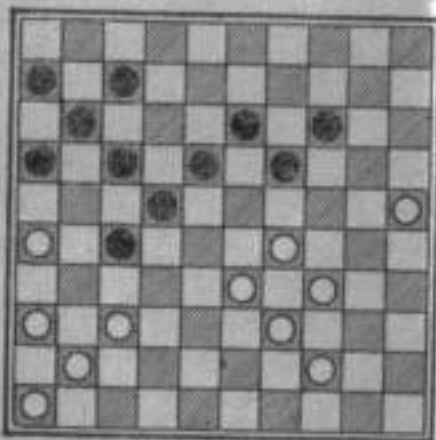
Діаграма 120

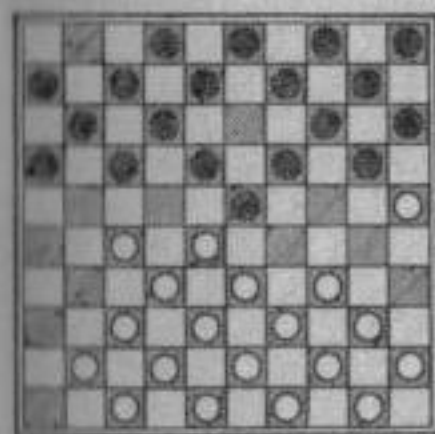
Діаграма 116

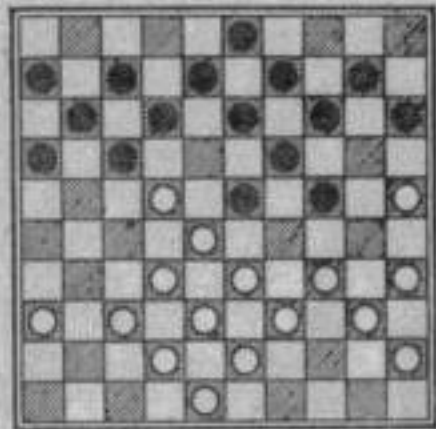
Діаграма 117

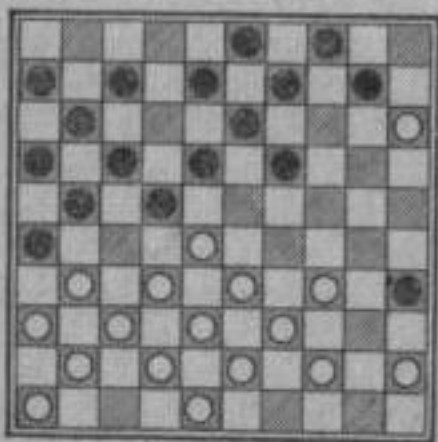
Діаграма 121

Діаграма 122

Діаграма 118

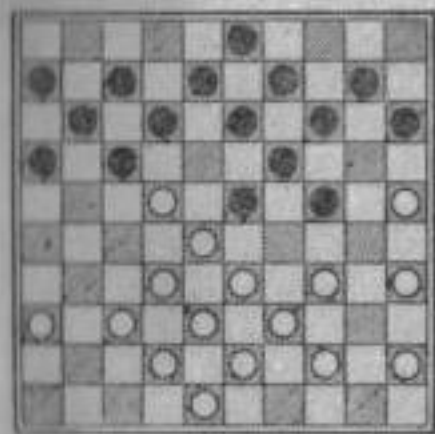

Цікавий комбінаційний удар показаний на діаграмі 117. Білі грають 29—24; 26—21; 33—28; 28—22; 37—31 і перемагають.

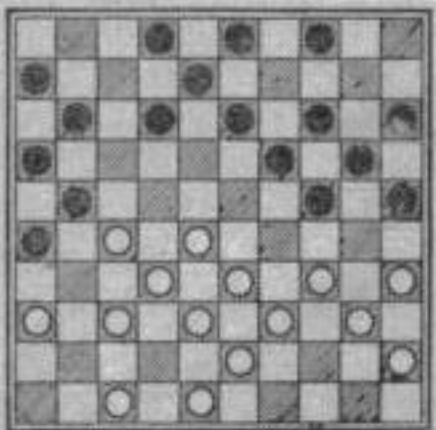
Позицію на діаграмі 118 взято з партії відомих майстрів Агафонова і Слободського. Білі пройшли на поле 5 після ходів 28—23; 33—28; 43—39; 37—31.

Позицію, що показана на діаграмі 119, було зіграно

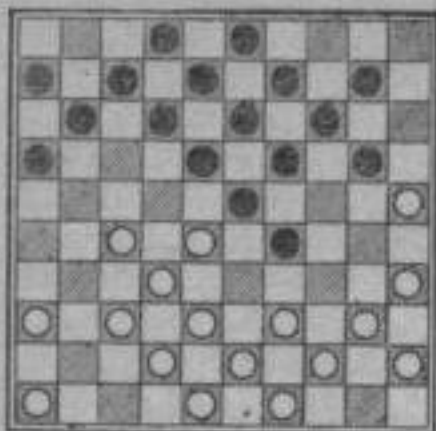
Діаграма 123

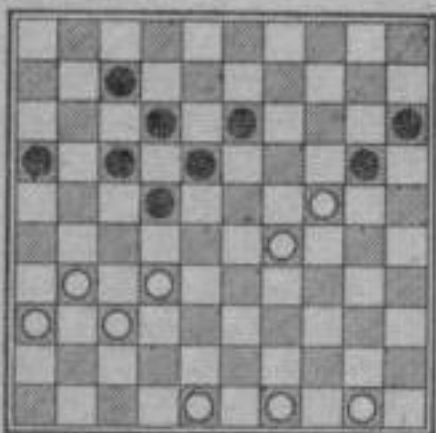
Діаграма 124

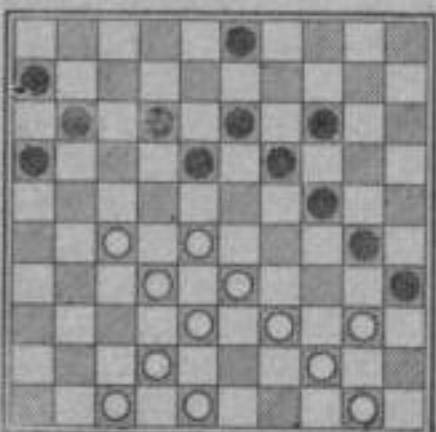
Діаграма 125

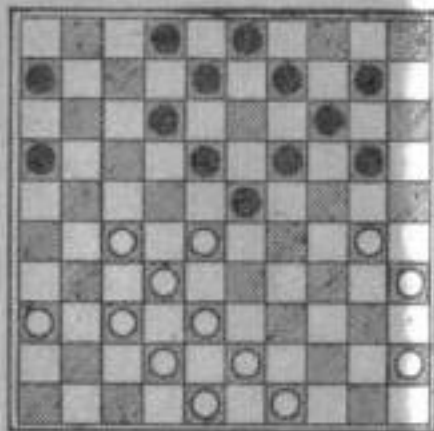
Діаграма 127

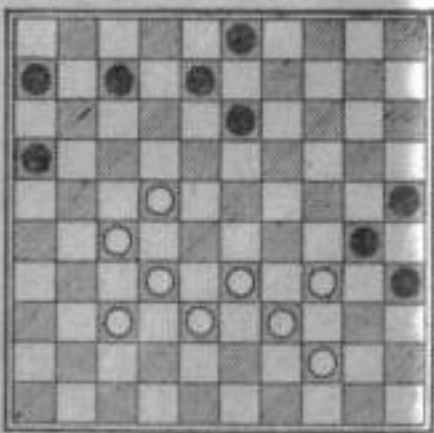
Діаграма 129

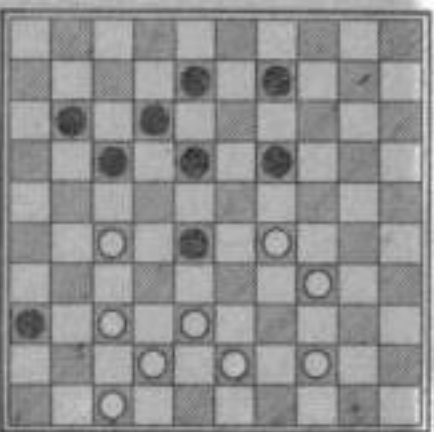
Діаграма 120

Діаграма 128

Діаграма 130

у фіналі першості СРСР 1962 року. Тут мінський майстер Шавель завдав своєму суперникові лєнінградцю Гючеву такого удару: 27—21; 42—38; 27—22; 37—31 з виграшем.

На діаграмі 120 блискучий маневр здійснив екс-чемпіон світу Моріс Рейхенбах: 39—33; 38—32; 48—42; 49—44!!; 36—31.

На діаграмі 121 чорні ходом 17—22 розчищають собі шлях до поля 46 і після ходів 23—28 і 14—20 перемагають.

На діаграмі 122 білі проводять так званий удар підбором. Здійснюється він таким чином: 34—29; 33—29; 25—20 і 43—39 з виграшем.

На діаграмі 123 той самий тип удару здійснюється ходами 35—30; 34—29; 25—20 і 33—29.

На діаграмі 124 білі перемагають ходами 37—31; 32—41; 34—30.

На діаграмі 125 удар проводиться ходами 27—22; 36—47 і 38—32.

На діаграмі 126 білі досягають перемоги ходами 30—24; 27—22 і 38—32.

На 127-й діаграмі білі потрапляють на поле 2 після ходів 32—28; 38—33 і 37—32.

На 128-й діаграмі білі ходом 27—21 доставляють шашку чорних з поля 16 на поле 18 і потім ходом 44—40 вирішують партію на свою користь.

Чудового удару завдають білі на діаграмі 129. Вони грають 27—22; 39—34; 48—43; 44—39 і 28—23 з розгромом суперника.

На 130-й діаграмі білі загнали суперника в пастку — на природний хід 28—23 було зроблено 27—22! Чорні змушені бити на поле 27, потім білі йдуть 38—32; 29—38!!; 37—31 і 38—32 з виграшем.

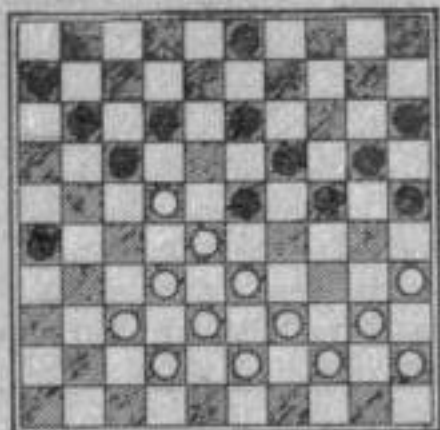
Ударом 33—29 з наступним боєм на поле 30 білі виграють дві шашки (діаграма 131).

Удар «підбором» здійснюється на діаграмі 132 ходами 27—21; 33—29; 35—30; 43—39.

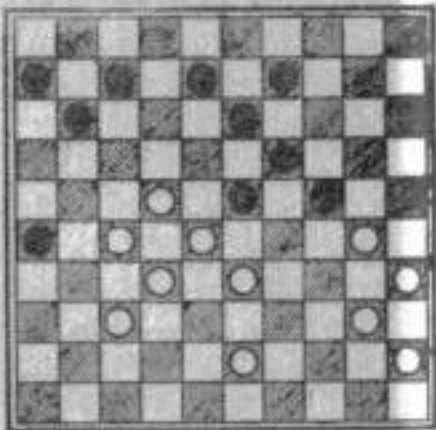
На діаграмі 133 наведено відому позицію гросмейстера Гестема. Білі досягають виграшу таким чином: 27—21; 32—27; 43—39; 36—31; 27—21; 35—30 з вигідною опозицією дві на дві.

На діаграмі 134 білі перемагають шляхом 38—32; 48—33; 30—24; 42—38 і 29—23.

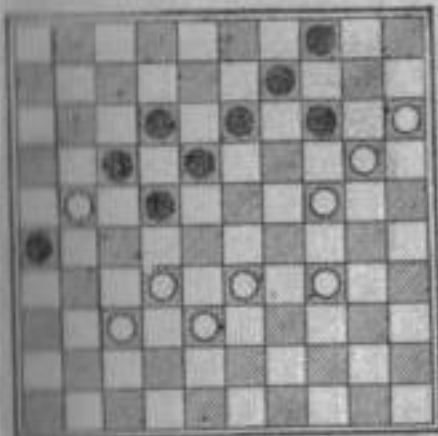
Діаграма 131

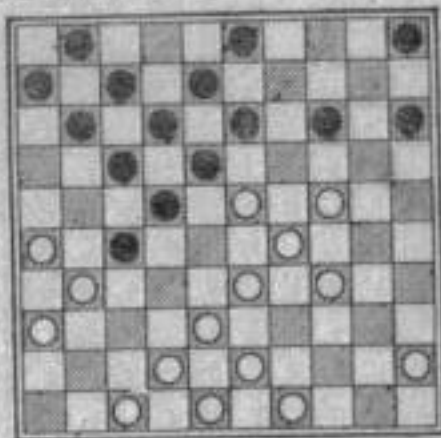
Діаграма 132

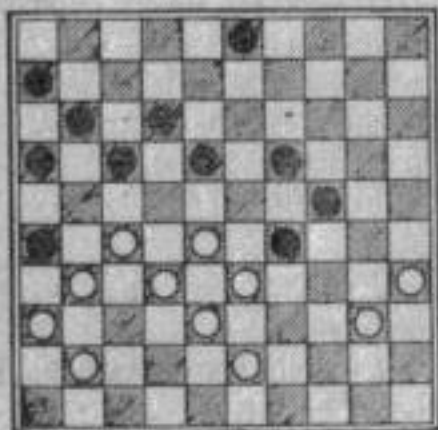
Діаграма 137

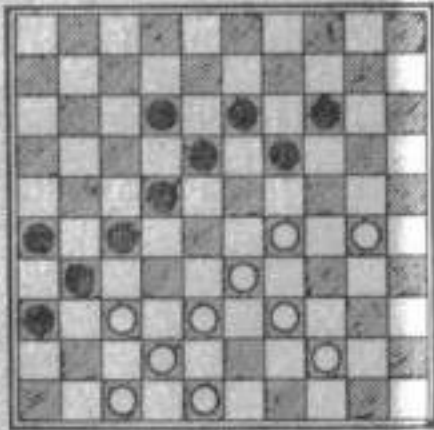
Діаграма 138

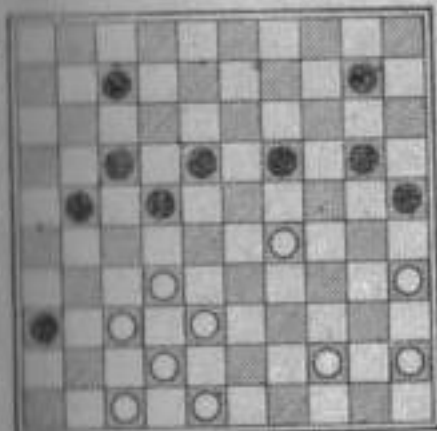
Діаграма 133

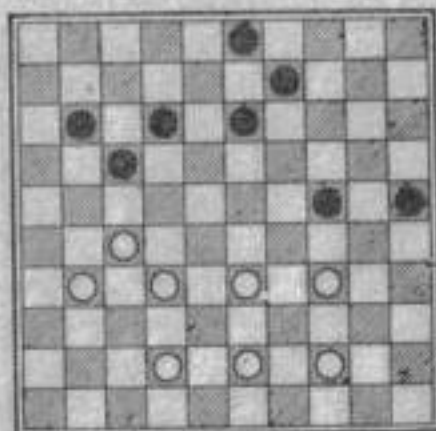
Діаграма 134

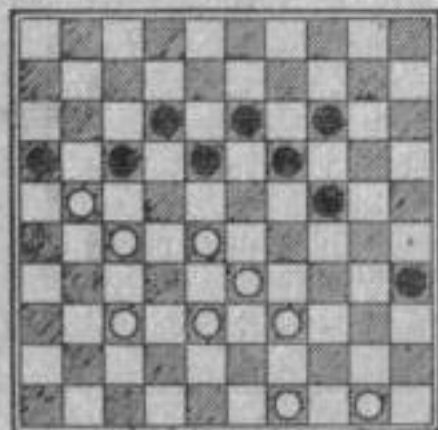
Діаграма 139

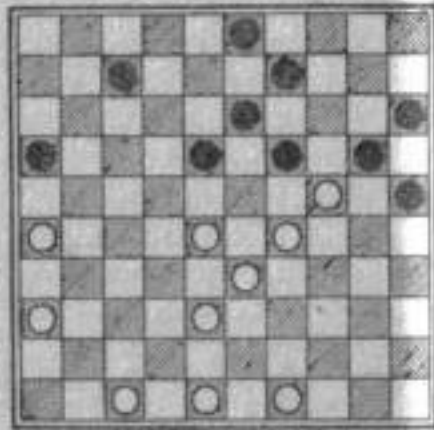
Діаграма 140

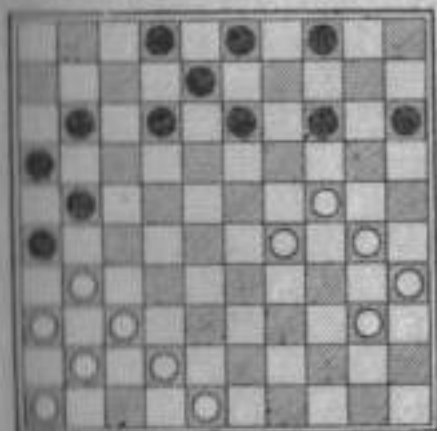
Діаграма 135

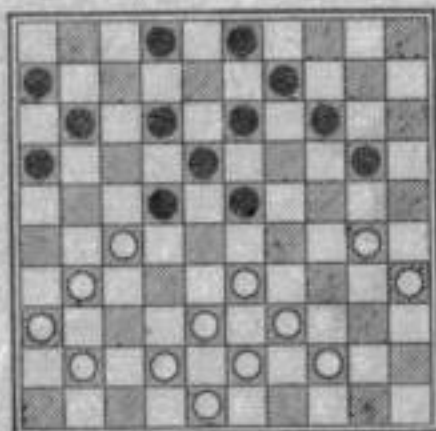
Діаграма 136

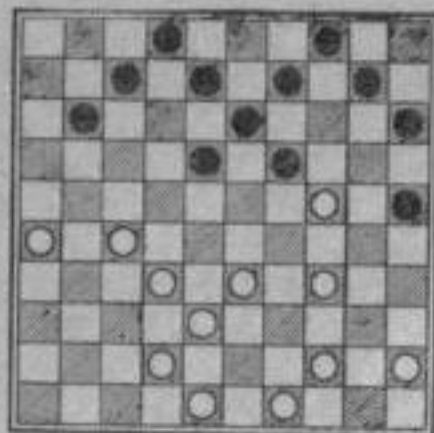
Діаграма 141

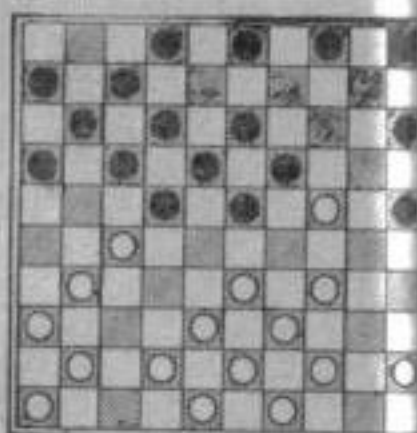
Діаграма 142

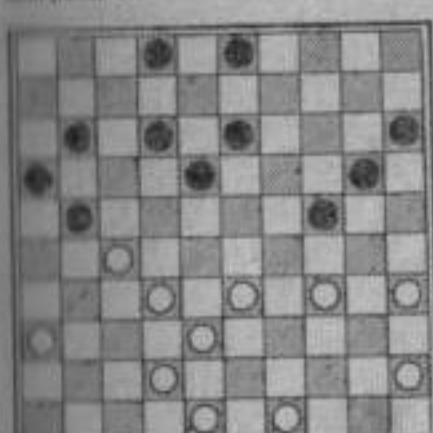
Діаграма 143

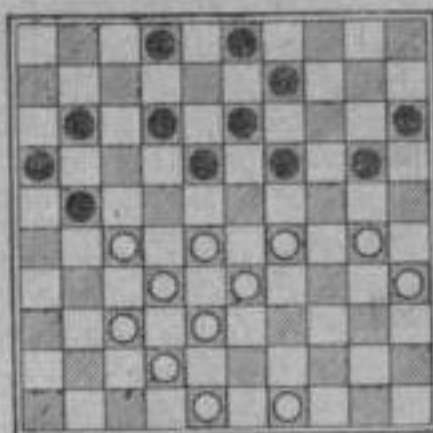
Діаграма 144

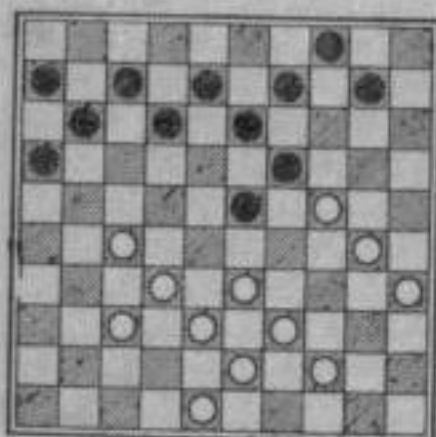
Діаграма 145

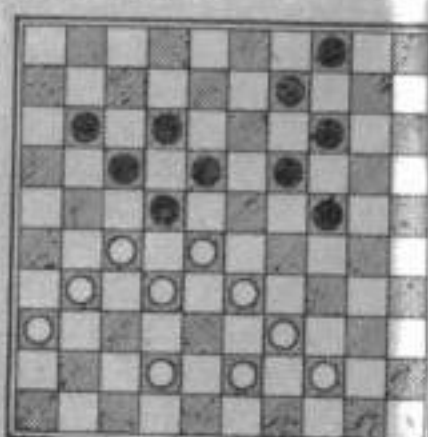
Діаграма 150

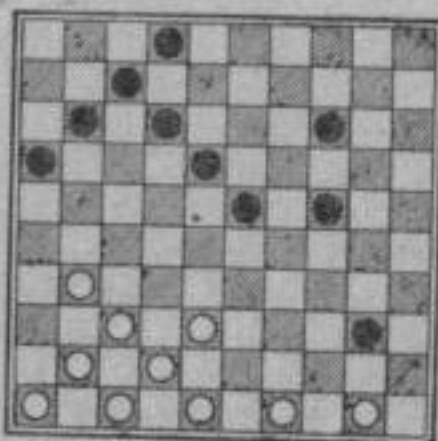
Діаграма 146

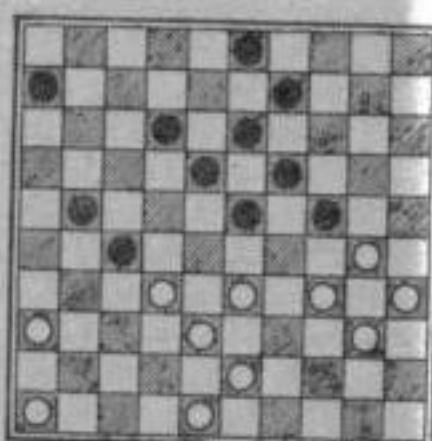
Діаграма 148

Діаграма 147

Діаграма 149

На діаграмі 135 білі проводять маневр, аналогічний попередньому, — вони грають 49—44; 37—31; 27—22; 44—40; 28—23 і одержують перемогу.

На діаграмі 136 чорні необачно напали на шашку білих, розташовану на полі 24. Білі спростовують це таким чином: 28—23; 26—21; 36—31; 47—41; 49—43 і виграють.

На діаграмі 137 білі потрапляють на поле 4 після ходів 32—28; 34—30; 15—10; 24—20; 37—31 і 38—32.

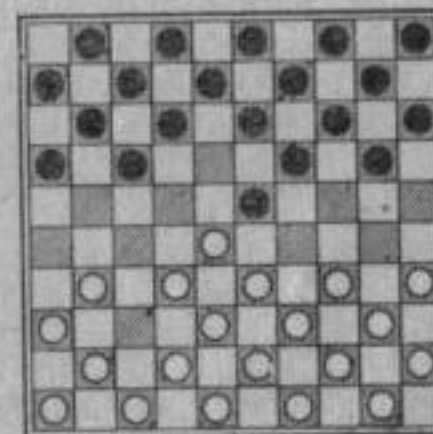
Оригінальний удар «підбором» у коловій позиції здійснюють чорні на діаграмі 138. Вони грають 14—19; 18—23; 8—13; 22—13; 17—10 і залишаються із зайвою шашкою.

На діаграмі 139 білі перемагають після ходів 29—23; 37—31; 35—30; 44—39; 38—49 і 42—4.

Позиція на діаграмі 140 трапилася у матчі на першість світу 1965 року. Білі загрожують ударом 33—29 і 32—28, однак чорні випереджають їх, самі завдають удару 25—30; 24—29; 13—19 і 12—18 і виграють.

На діаграмі 141 чорні виграють після ходів 21—27; 15—20; 4—10 і 2—7.

Діаграма 151

На діаграмі 142 виграють білі після ходів 27—21; 33—28; 41—37; 30—24; 47—41 і 42—37.

На діаграмі 143 білі грають 42—37; 27—21; 49—44, потім ставлять шашку 11 на поле 22 ходом 21—17 і ходом 38—33 виграють.

На діаграмі 144 чорні зіграли 14—19, розраховуючи на природну відповідь білих 34—30, де 6 на них чекали ходи 16—21 і 22—27. Однак білі випередили суперника — вони зіграли 27—21 !!; 33—28; 42—37 і 38—33 одержали перемогу.

Тонким маневром виграють білі на діаграмі 145. Вони грають 27—22, загрожуючи 22—18. Потім на вимушений хід чорних 12—17 білі здійснюють переможний маневр 33—29 і 35—30, а на 12—18 — 22—17; 33—29; 39—34 ! і 38—33.

На діаграмі 146 чорні вириваються з-під зв'язки і виграють шляхом 24—29; 18—23, другий раз вилучаючи шашку з поля 28: 4—15 і 12—18.

На діаграмі 147 білі перемагають після ходів 49—44; 31—26; 48—43; 26—21 і 42—38.

На діаграмі 148 білі виграють дві шашки після ходів 36—31; 47—41 і 32—28.

На 149-й діаграмі білі потрапляють на поле 6 після ходів 27—22; 33—29; 34—30.

Дещо складніше виглядає аналогічний маневр на діаграмі 150. Це ходи 27—22; 28—23 і 38—33 !! з подальшим проникненням на поле 6.

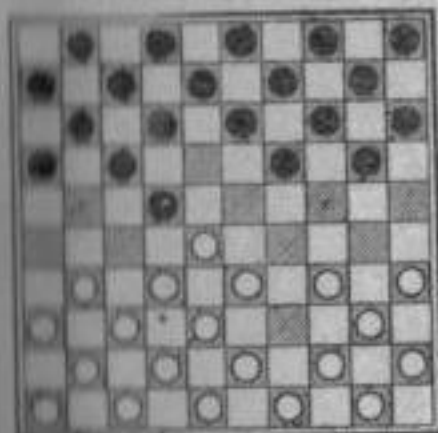
ДЕБЮТНІ КОМБІНАЦІЇ

Комбінаційні удари в стокліткових шашках починаються з перших ходів дебюту. Незважаючи на їхню елементарність, ці удари бувають досить несподіваними. Для успішного виступу в змаганнях обізнаність з ними необхідна.

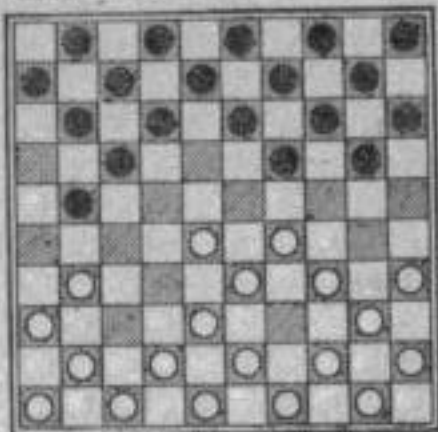
Після ходів 32—28; 18—23; 37—32 ? виникає позиція, зображена на діаграмі 151. Це, якщо можна так висловитися, перша пастка стокліткових шашок. Позиція варта уваги тому, що другий хід білих (37—32) уже програє.

Чорні грають 23—29 і, незважаючи на бій суперника, йдуть 17—22, виграючи дві шашки і партію.

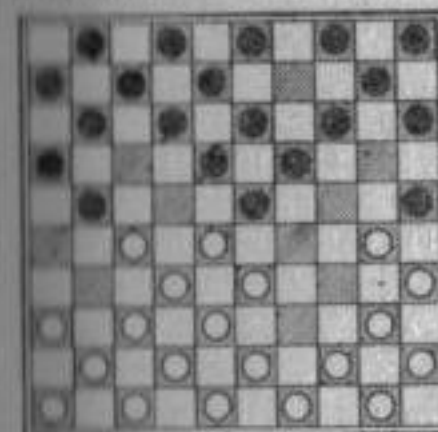
Діаграма 142

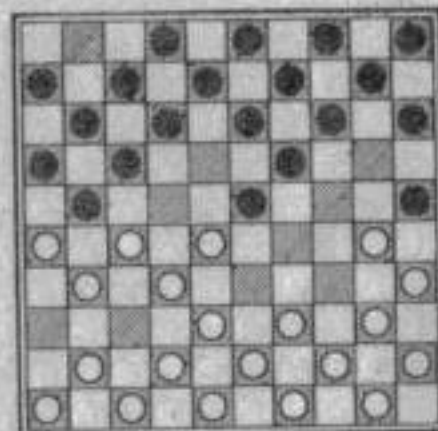
Діаграма 143

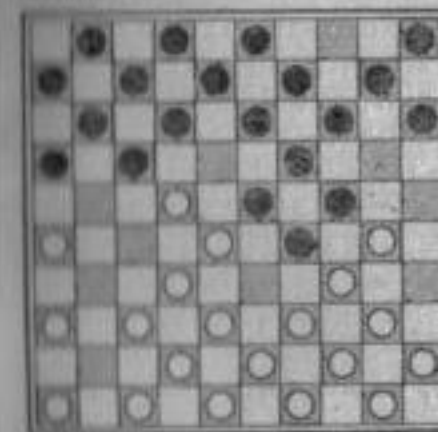
Діаграма 144

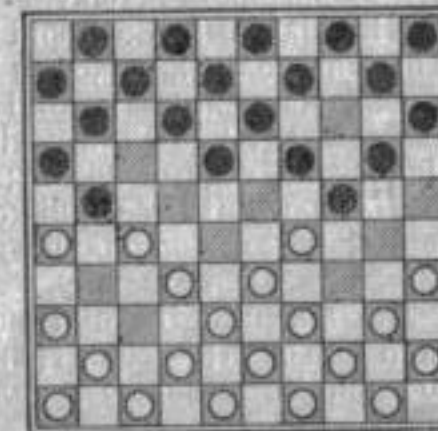
Діаграма 145

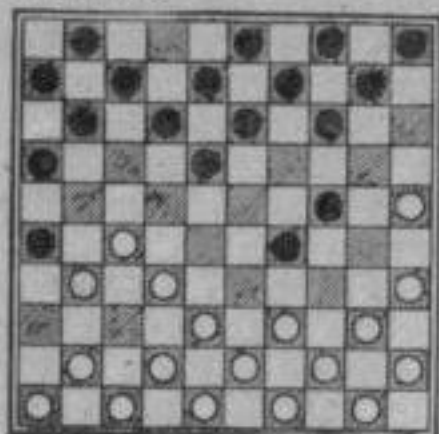
Діаграма 146

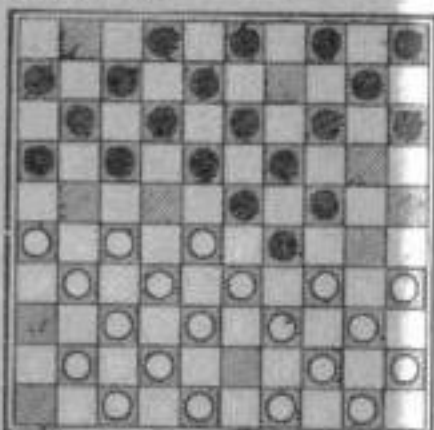
Діаграма 147

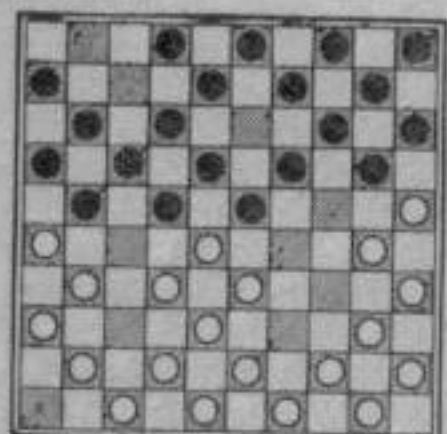
Діаграма 155

Діаграма 159

Діаграма 160

Аналогічна пастка розглядається на діаграмі 152. Позиція, зображена на ній, виникає після ходів 33—28; 18—22; 39—33? Чорні грають 22—27 і 19—23.

На діаграмі 153 зображена ще одна дуже популярна пастка, що виникає після ходів 32—28; 18—23; 33—29; 23—32; 37—28; 16—21, і природний хід білих 39—33? зустрічає тактичне спростування: 21—27 і 19—23.

У позиції, зображеній на діаграмі 154, білі ударом 27—22 виграють шашку.

На діаграмі 155 чорні помилково зіграли 20—25?, і білі несподіваним ходом 22—28 виграли шашку.

Красиво виграють білі на діаграмі 156. Вони завдають удару 22—18, а потім проводять так званий удар Наполеона ходами 28—22; 37—31; 38—32 і 26—21.

На діаграмі 157 чорні ходом 24—30 виграють вільний темп і незалежно від бою суперника ходами 30—34 і 18—22 виграють шашку.

На діаграмі 158 білі вишукало використовують правило більшості — вони грають 25—20, потім ходом 35—30 вибивають шашку з поля 13, після чого роблять ходи 27—21 і 38—32.

На діаграмі 159 білі здійснюють цікавий комбінаційний маневр. Вони грають 27—21, потім 37—31, в подальшому потрапляючи на поле 1.

На діаграмі 160 чорні проводять двоваріантну комбінацію — вони грають 19—24. Якщо білі грають 28—19, то чорні 14—23, потім 18—23 і 22—27. У разі, якщо білі грають 30—19, чорні грають 23—29; 18—22; 22—27, потрапляючи в подальшому на поле 46.

На діаграмі 161 білі проривають оборону суперника, потрапляють на, здавалося б, неприступне поле 3. Досягається це ходами 25—20; 32—27; 31—26 і 39—33.

В позиції на діаграмі 162 білі потрапляють на поле 1. Досягається це ходами 27—21; 33—28; 26—21!!! і 31—4.

На діаграмі 163 білі виграють шашку ударом 28—21 і 37—31.

На діаграмі 164 сумно закінчується спроба чорних виграти шашку ходом 25—30. У відповідь на цей хід білі б'ють з поля 35, вибиваючи шашку 19, потім грають 30—21 і 44—40, залишаючись із зайвою шашкою.

Позиція на діаграмі 165 виникає після ходів 34—29; 19—23; 40—34; 14—19; 45—40; 10—14; 50—45; 5—10; 31—27; 19—24; 37—31; 17—21; 27—22; 18—27; 31—22; 22—17? Спроба чорних виграти шашку спростовується контрударом 33—29.

На діаграмі 166 чорні ударом 23—29 виграють шашку. Відбувається це так: білі б'ють на поле 10, чорні ж, попередньо вибивши шашку 38, б'ють на поле 15, а потім ходами 16—21 і 25—30 потрапляють на поле 36.

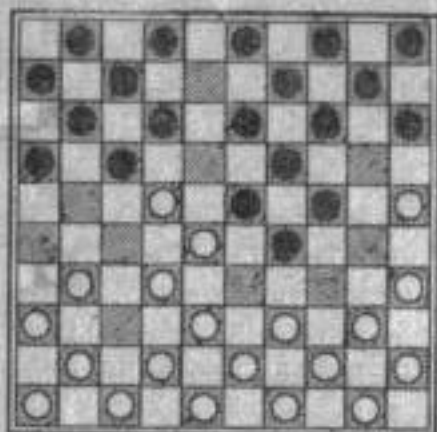
На діаграмі 167 чорні необачно напали ходом 20—14. У відповідь був зроблений несподіваний хід 34—19!!!, 31—27 і 28—22 з виграшем.

На діаграмі 168 чорні після багатоходової комбінації потрапляють на поле 46. Вони грають 23—29; 5—10; 14—30; 15—20; 13—19; 17—21 і 4—10.

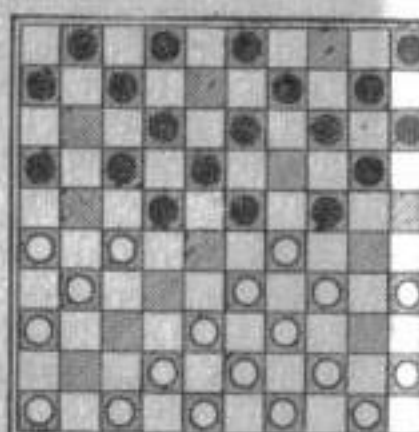
На діаграмі 169 чорні використовують оголеність даночного поля 50. Вони грають 22—28; 13—18; 21—27; 12—18 і перемагають.

На діаграмі 170 білі ходом 36—31 розставили замасковану пастку. Спроба чорних виграти шашку ходом 22—28 закінчується для них поразкою — 30—24; 38—11; 37—31.

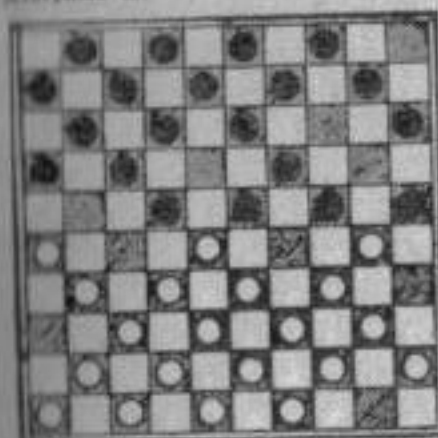
Діаграма 161

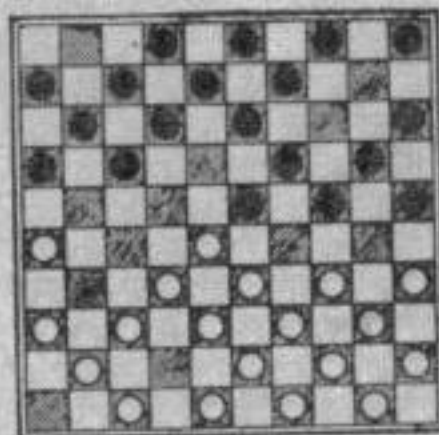
Діаграма 162

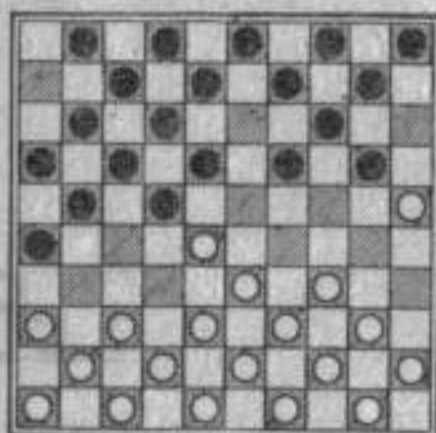
Діаграма 167

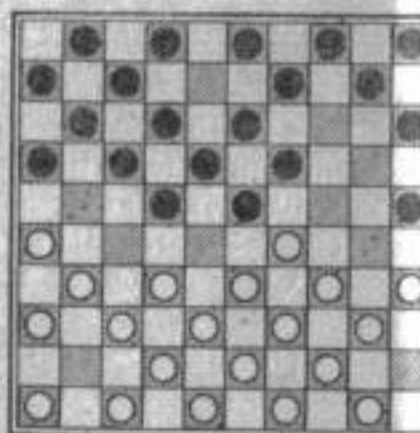
Діаграма 168

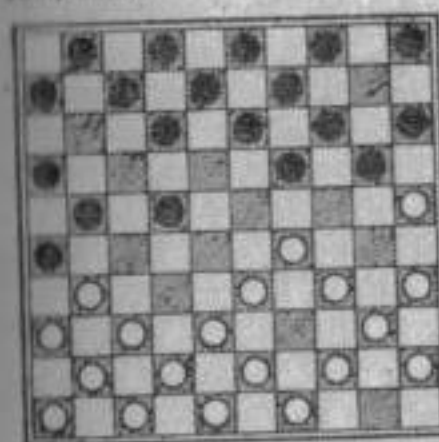
Діаграма 163

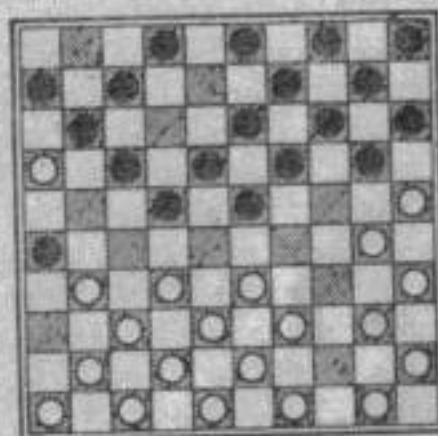
Діаграма 164

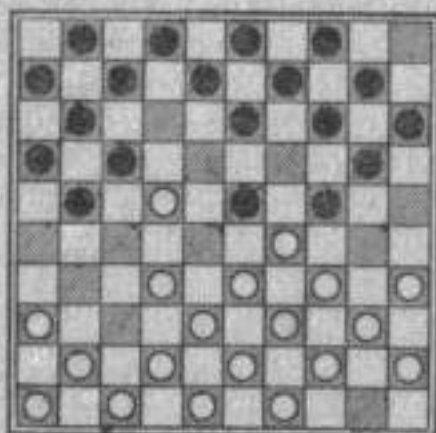
Діаграма 169

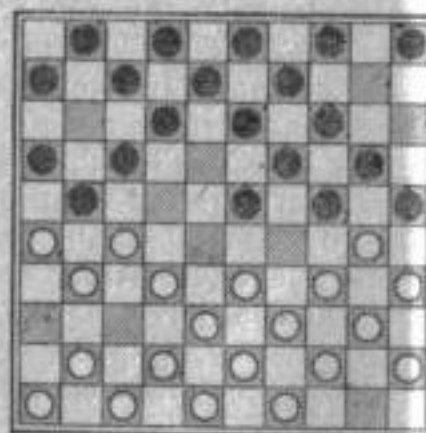
Діаграма 170

Діаграма 165

Діаграма 166

На діаграмі 171 хід білих 38—33 був спростований ударом 24—30; 23—29 і залежно від бою суперника — 21—27 або 14—19.

На 172-й діаграмі у відповідь на напад чорних 20—24 був зроблений удар 27—22, внаслідок чого білі в усіх варіантах виграють шашку.

На діаграмі 173 на хід чорних 11—17 був зроблений удар 27—22; 40—34; 33—29; 32—28; 39—34 і 30—24.

На діаграмі 174 білі завдають удару 27—21 і незалежно від бою суперника виграють шашку.

На діаграмі 175 білі ударом 27—22 виграють дві шашки.

На діаграмі 176 білі після ходів 29—24; 30—24 і 34—29 виграють шашку 34.

Диаграмма 171

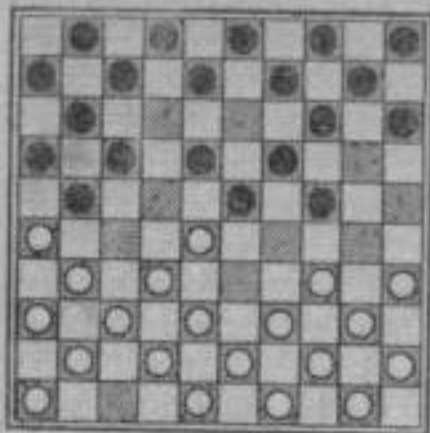

Диаграмма 172

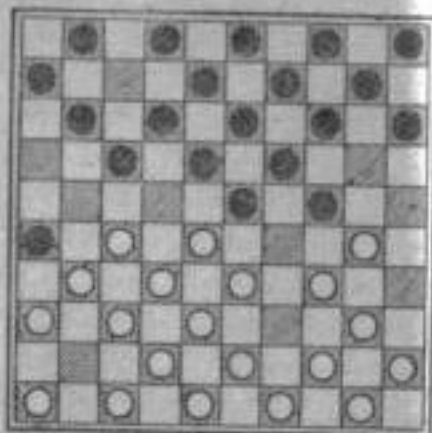

Диаграмма 173

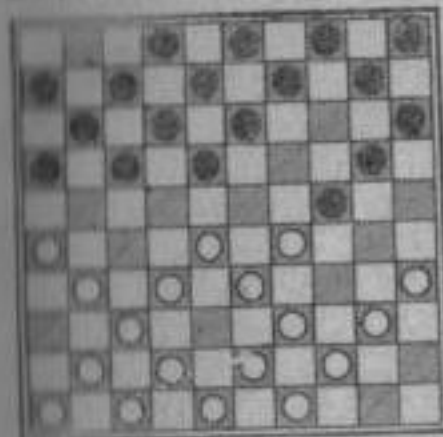

Диаграмма 174

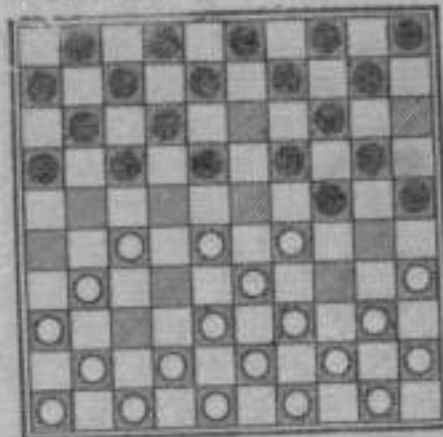

Диаграмма 175

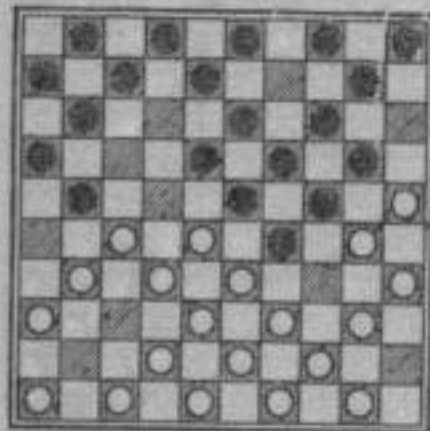

Диаграмма 176

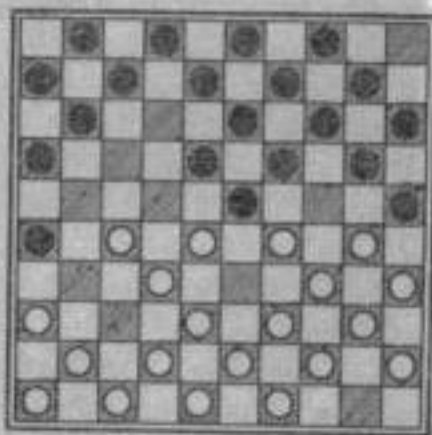

Диаграмма 177

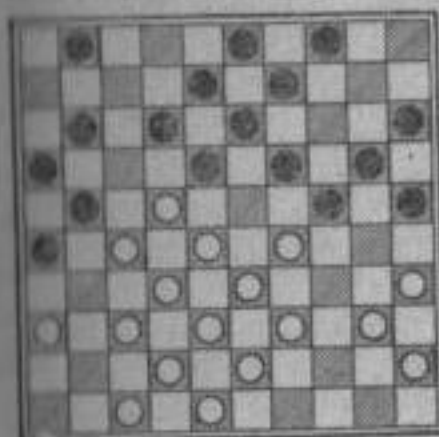

Диаграмма 178

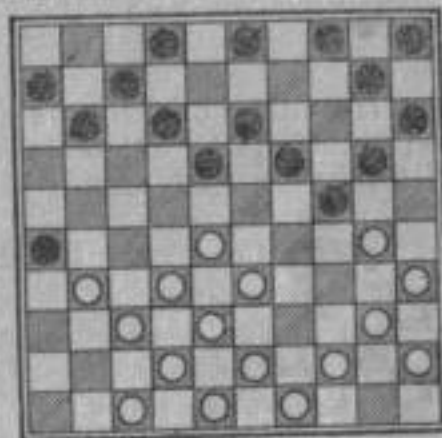

Диаграмма 179

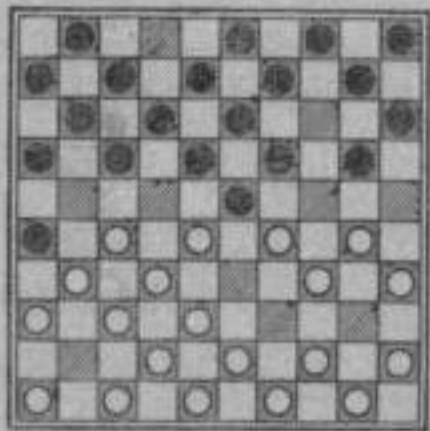

Диаграмма 180

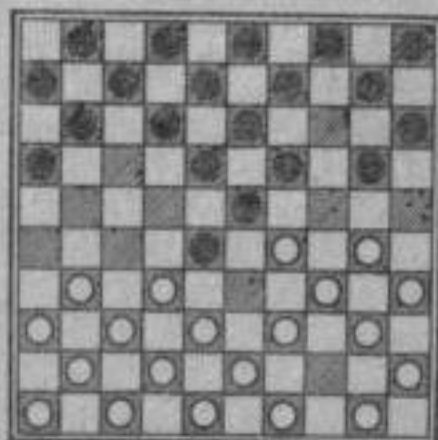

Диаграмма 181

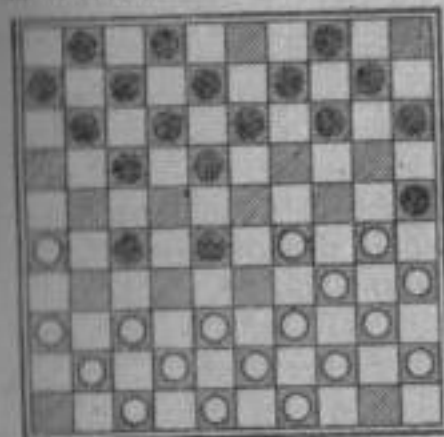
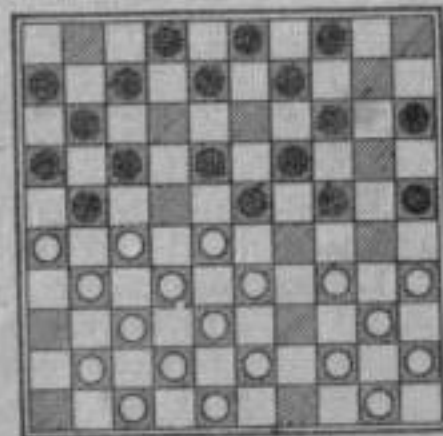
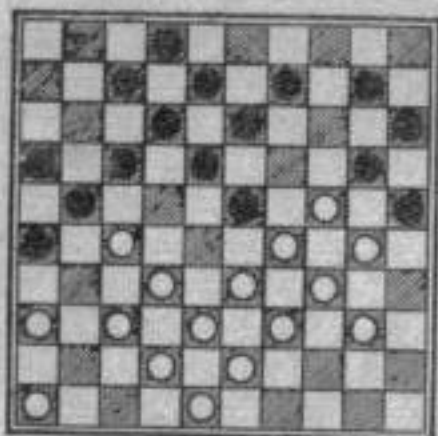

Диаграмма 182

Діаграма 183

На діаграмі 177 після ходів чорних 24—30; 18—23 і 9—14 з'ясовується, що у білих немає задовільних продовжень.

На діаграмі 178 білі перемагають після ходів 28—22 і 27—21.

На діаграмі 179 зображено позицію мінського майстра Зайделя, де він форсував перемогу ходами 29—23; 37—31; 32—41; 22—18; 35—30.

На 180-й діаграмі показано позицію, що виникла в партії чудового майстра комбінації ризького гросмейстера Андрейка. Ходами 28—23 і 38—33 він домігся перемоги.

Позиція, показана на діаграмі 181, трапилась у фіналі першості СРСР в партії між відомими шашкістами Щоголевим і Шавелем. У відповідь на напад білих 38—33 чорні зіграли 27—32; потім побили шашкою 18 на поле 27 і після ходу 17—21 залишилися із зайвою шашкою.

На діаграмі 182 білі виграють дві шашки після ходів 35—30; 44—39; 28—22.

На діаграмі 183 чорні ударами 23—28 і 18—23 зруйнували позицію білих.

Позиція на діаграмі 184 трапилась в партії молодого іжевського майстра Хоріна. Він завдав удару 24—19; 27—22; 34—30; 37—31 і з зайвою шашкою довів партію до перемоги.

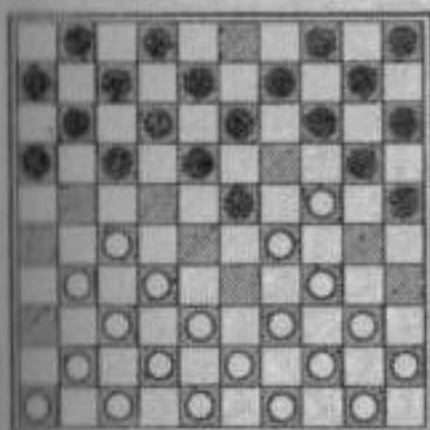
На діаграмі 185 показаний цікавий маневр московського майстра Солникова. Після ходів 26—21; 34—30; 33—29 він виграв шашку.

На діаграмі 186 білі пішли 33—28, чорні необачно закрилися 13—19. У відповідь білі зіграли 27—21; 28—22 і 34—29 і залишилися із зайвою шашкою.

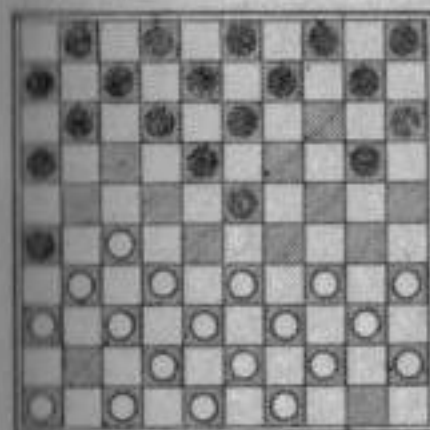
На діаграмі 187 чорні перемагають після ходів 16—21; 14—34; 18—23 і 21—27.

На діаграмі 188 білі у відповідь на напад 20—25 домагаються перемоги ударом 28—22.

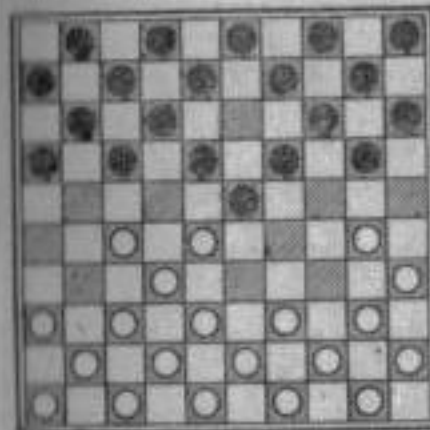
Діаграма 184

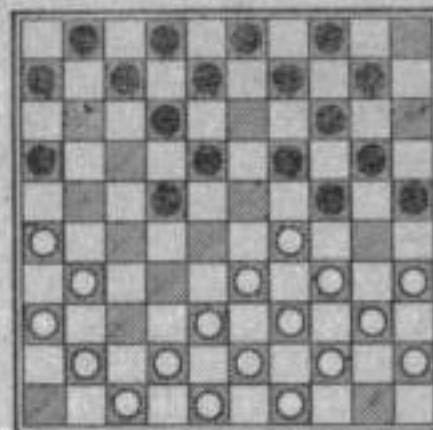
Діаграма 186

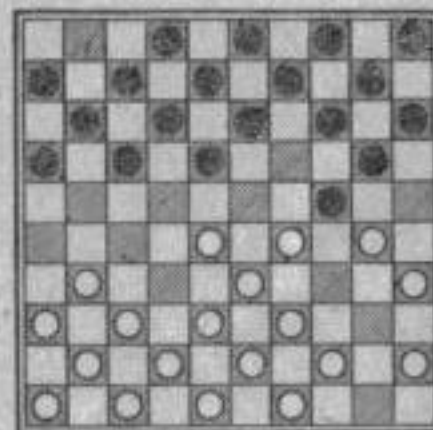
Діаграма 185

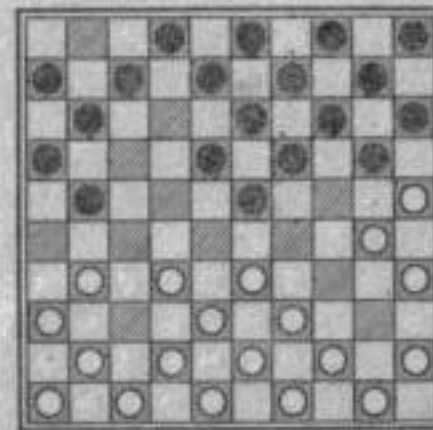
Діаграма 183

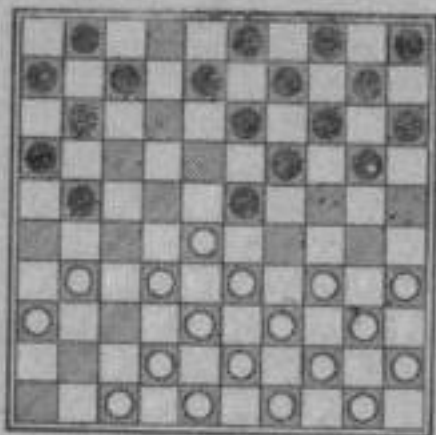
Діаграма 187

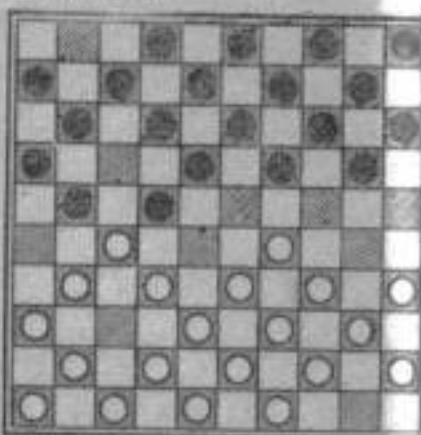
Діаграма 189

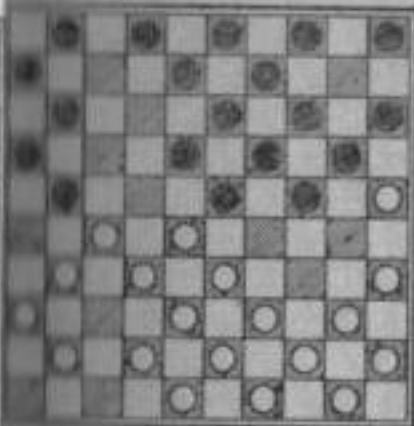
Діаграма 190

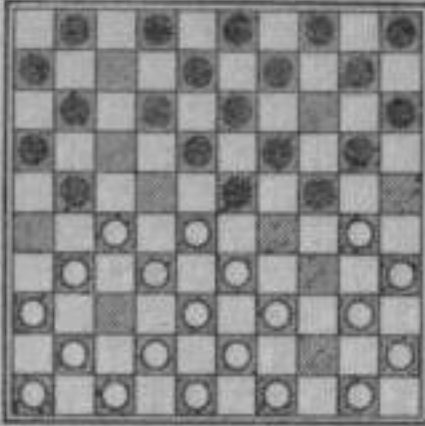
Діаграма 191

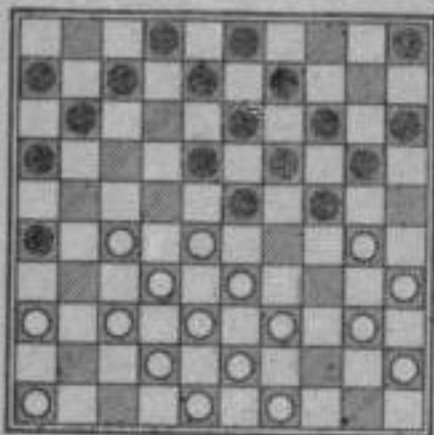
Діаграма 192

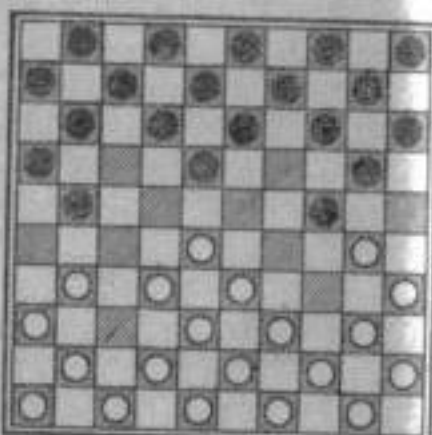
Діаграма 197

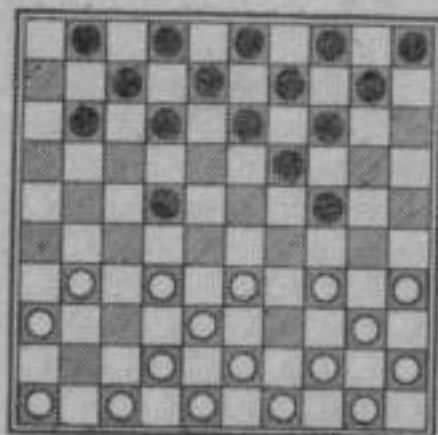
Діаграма 192

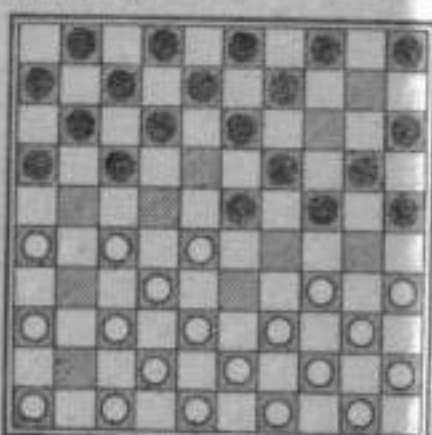
Діаграма 193

Діаграма 194

Діаграма 195

На діаграмі 189 видно, як після помилкового ходу чорних 21—26 білі грають 27—21; 28—29; 30—24 і 38—33.

Небезпечно грати 21—26 в позиції, зображеній на діаграмі 190. Білі грають 27—21; 28—29, потім 39—33 і виграють.

Не можна грати 21—26, як це показано на діаграмі 191. Білі грають 27—21; 28—29; 30—24.

На діаграмі 192 чорним не рекомендується нападати 27—21; 28—25 через стандартний удар 28—22; 35—30; 33—29 і 27—21.

На діаграмі 193 чорні виграють нападом 21—26.

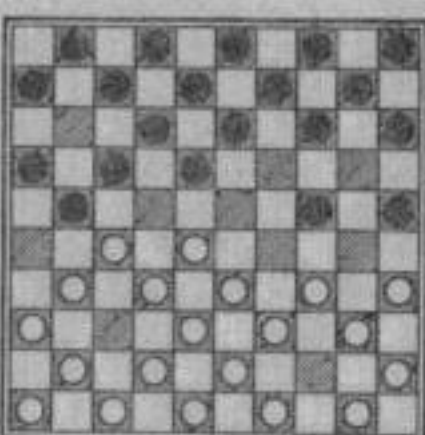
На діаграмі 194 чорні виграють ударом 22—28 і 24—20.

На діаграмі 195 білі виграють дві шашки ударом 28—22 і 34—30.

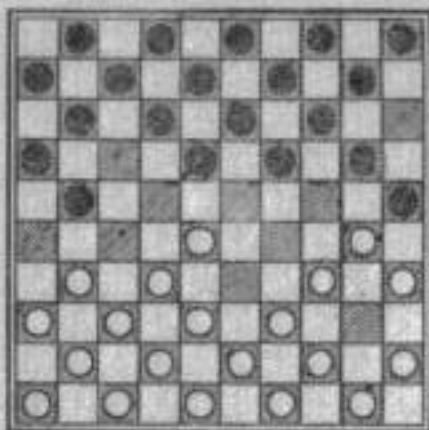
На діаграмі 196 не можна грати 31—26, тому що чорні грають 23—29; 16—21; 18—22 і 24—30 і перемагають. Помилковий хід білих і на діаграмі 197 — це напад 31—26. Чорні перемагають шляхом 24—29.

На діаграмі 198 чорні виграють після ходів 25—30; 31—29; 14—20 і 18—22.

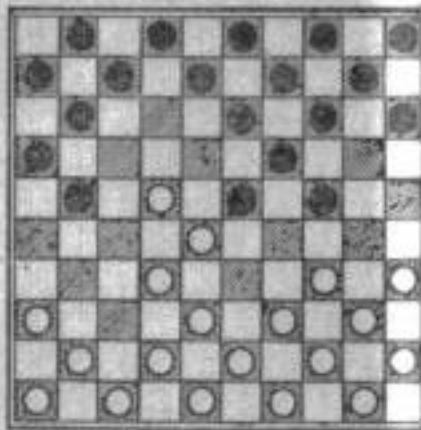
Діаграма 198

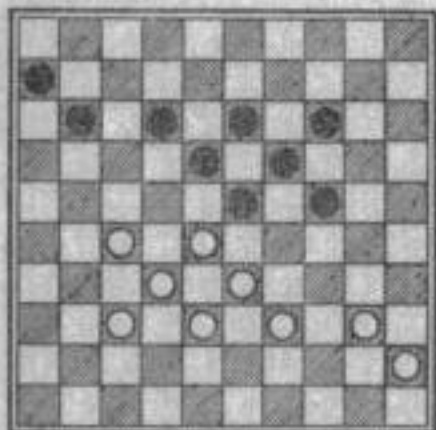
Діаграма 199

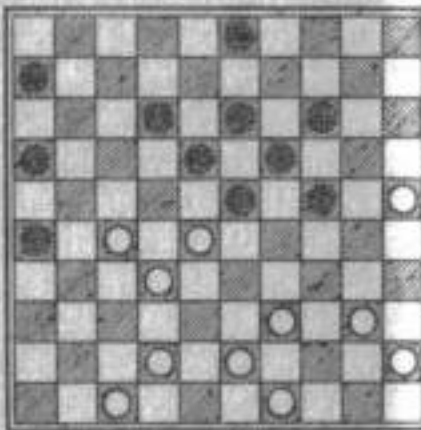
Діаграма 200

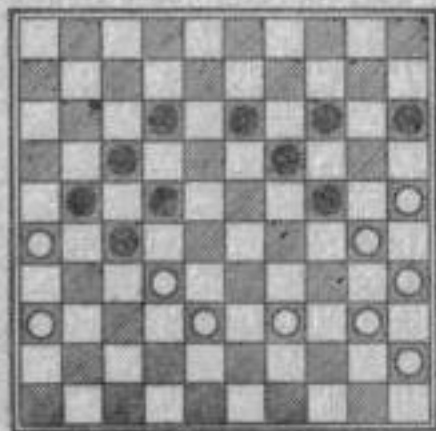
Діаграма 201

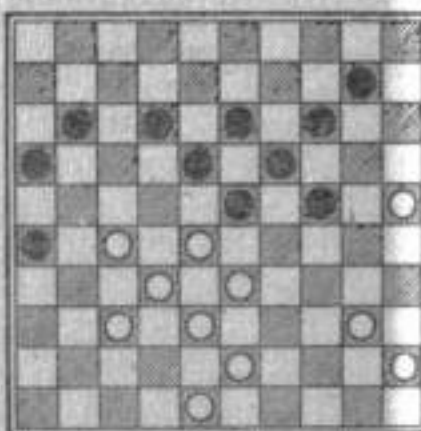
Діаграма 202

Діаграма 203

Діаграма 204

На діаграмі 199 білі помилково зіграли 39—33. Чорні відповіли 21—27, при цьому виникла невідворотна загроза: 27—32 і 19—24.

На діаграмі 200 білі ходами 22—17 і 34—29 вигриють шашку.

НАЙТИПОВІШІ КОМБІНАЦІЙНІ УДАРИ

У цьому розділі ми ознайомимо читача з найтипівнішими комбінаційними ударами, знайденими за двосторічну історію стокліткових шашок.

З цього розділу читачі дізнаються, як здійснюються удари «бомба», «рикошет», «наполеон» тощо. Розгляд типових ударів ми почнемо з ознайомлення з так званим королівським ударом.

«Королівський удар» — найпоширеніший в позиціях, які називають класичними (маються на увазі взаємопов'язані центрові позиції, де білі займають поле 27 і 28, а чорні — відповідно 23 і 24). «Королівський удар» проводиться за допомогою поєднання двох шашок — 45 і 40 у білих і 6 та 11 у чорних, — що йменується «олімпіком».

На діаграмі 201 наводиться найпростіший приклад «королівського удару». При ході білих перемога досягнеться шляхом 27—22; при ході чорних — ударом 24—29.

На діаграмі 202 показано, як білі доставляють шашку чорних 23 на вістря «олімпіка» ходами 27—22; 42—33 і 43—38.

На діаграмі 203 показано позицію, що трапилася в партії гросмейстера Андрейка з московським майстром Галкіним. Тут екс-чемпіон світу не помітив порівняно простого «королівського удару» 36—31; 32—27 і в подальшому з великим зусиллям домігся нічий.

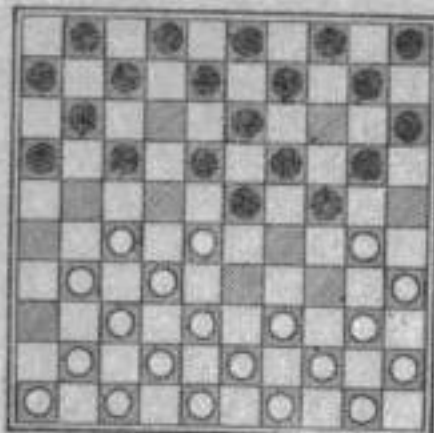
На діаграмі 204 білі ходом 43—39 створюють невідворотну загрозу «королівського удару».

На діаграмі 205 «королівський удар» виглядає дещо складніше: білі грають 27—22; 37—31; 36—31; 43—38 і перемагають.

На діаграмі 206 чорні грають 24—29; потім б'ють 19—30, після чого йде типовий для «королівського удару» хід — 8—12 з перемогою.

Діаграма 217

На 207-й діаграмі наведено приклад дуже красивого «королівського удару». Білі грають 27—22, б'ють на 21 і потім завдають удару начебто з висячого положення ходом 45—40!! зі значними шансами на успіх.

Аналогічну ідею здійснюють білі на діаграмі 208. Вони грають 31—27, змушуючи чорних зробити хід 21—26, потім 37—31, змушуючи чорних ходити 7—11. Після ходу 43—39 чорним

доводиться грати 9—13. Білі відповідають «королівським ударом»: 27—22; 32—21; 44—40!!

На діаграмі 209 білі завдають удару 27—22 з виграшем.

На 210-й діаграмі білі попереднім «королівським ударом» 27—22 руйнують оборону противника, після чого ходами 45—40; 37—31; 48—42; 40—34 потрапляють на поле 2.

На діаграмі 211 ми розглядаємо удар «бомба», що також часто трапляється в класичних позиціях. Білі грають 27—21, потім з поля 12 б'ють на 23. Чорні змушені шашкою 19 бити на поле 28 і в подальшому залишаються без шашки. На діаграмі 212 білі руйнують позицію суперника ходом 27—21, а потім виграють шашку ходом 36—31.

Два удари — 30—24 і 27—21 — вирішують на користь білих позицію на діаграмі 213.

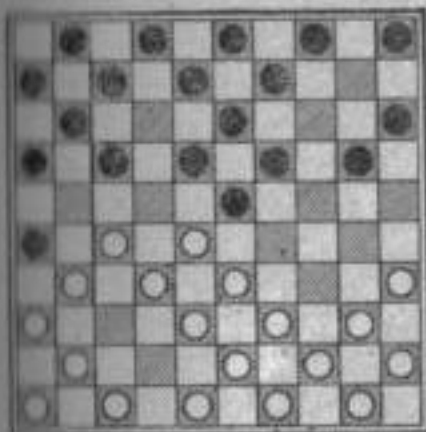
На діаграмі 214 білі грають 35—30; 25—20, а потім прориваються в дамки ходом 27—21.

На діаграмі 215 чорні припускаються помилки, зігравши 21—26. Білі зіграли 27—21 і домоглися перемоги.

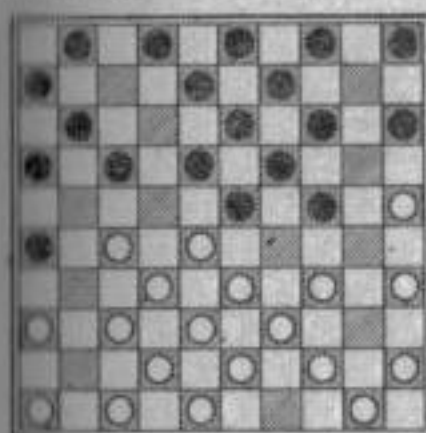
На діаграмі 216 білі виграють двома ходами: 30—24 і 27—21.

Позиція, зображена на діаграмі 217, виникла на самому початку дебюту, зіграного голландським майстром Ларосом. Білі грають 27—21; 37—31; 30—25 і перемагають.

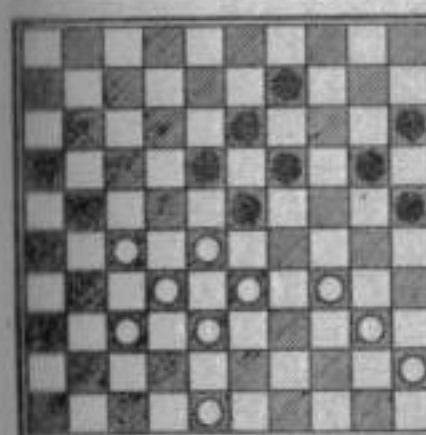
Діаграма 218

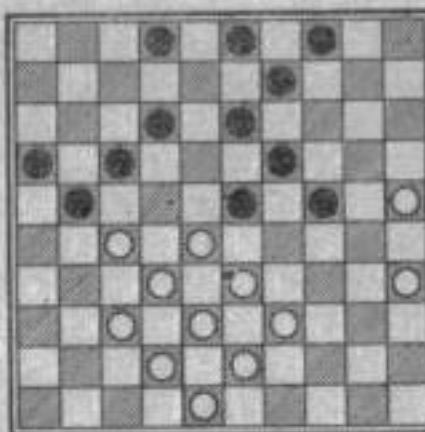
Діаграма 220

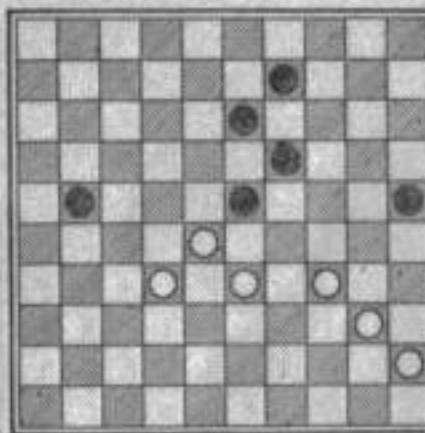
Діаграма 222

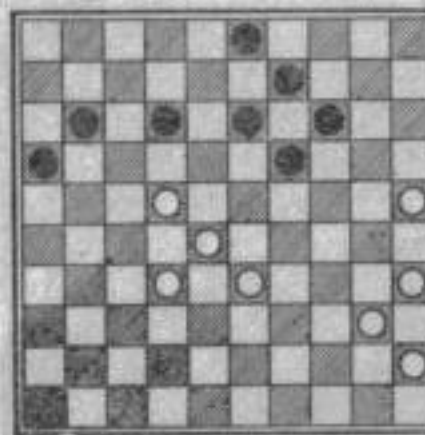
Діаграма 219

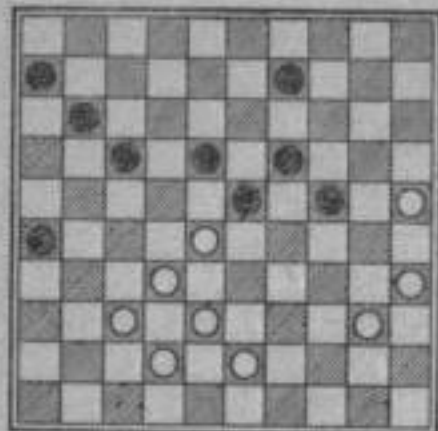
Діаграма 221

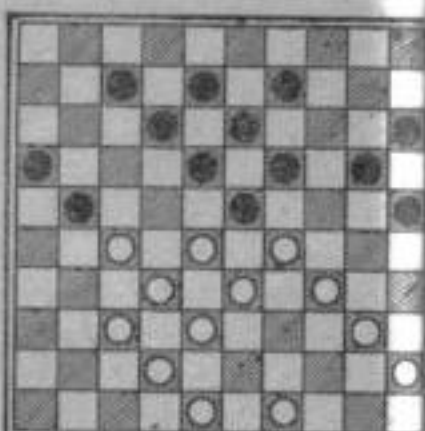
Діаграма 223

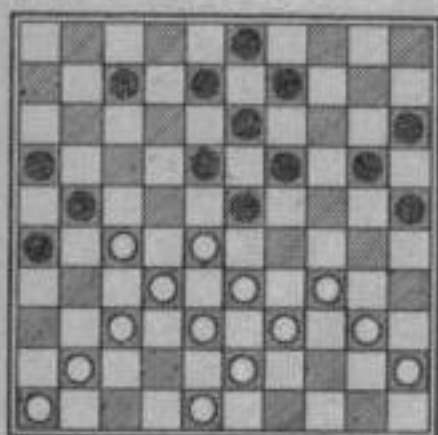
Діаграма 224

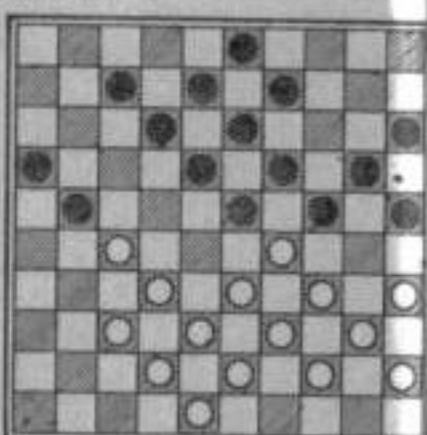
Діаграма 225

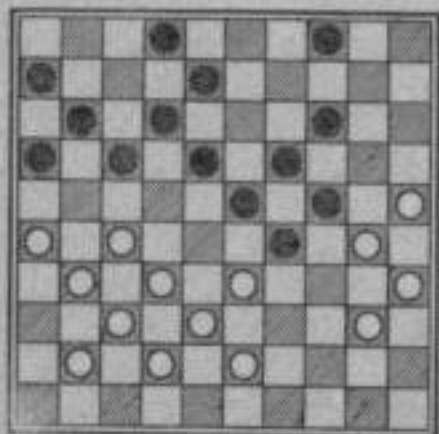
Діаграма 226

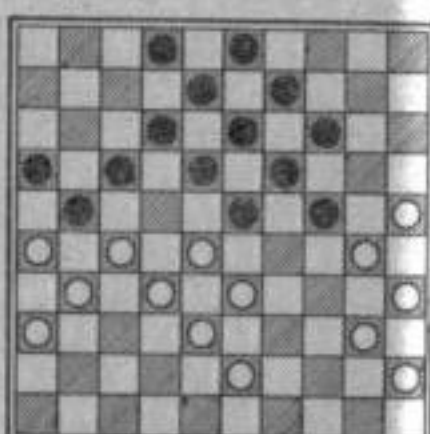
Діаграма 227

Діаграма 228

Діаграма 229

На діаграмі 218 білі грають 35—30; 36—31; 27—21; 30—25 і перемагають.

Дуже цікава позиція, що належить голландському проблемісту Юргу, зображена на діаграмі 219. Білі грають 39—34 !!, провокують чорних провести «бомбу» ходом 24—30; після чого настає красивий контрудар 23—18 !!; 43—37 з вигравшем.

На діаграмі 220 білі здійснюють ходи 25—20; 34—29; 27—21, в подальшому вигравши шашку 34.

На діаграмі 221 показано простіший приклад удару «рикошет». Білі грають 34—30, залишаючись з двома вільними шашками.

На діаграмі 222 білі попередньо грають 27—22, а потім іде хід 34—30.

На діаграмі 223 білі за допомогою «рикошету» потрапляють на поле 6. Досягається це ходами 22—18; 25—20 і 35—30.

На діаграмі 224 чорні після ходів 26—31; 17—21; 19—24 потрапляють на поле 45.

На діаграмі 225 білі грають 27—22. Пробуючи перешкодити задуму білих, чорні шашкою 12 б'ють на поле 23. Але білі ходом 34—30 змушують суперника залишитися на полі 22 і виграють.

Цікавий механізм вигравши шашки показано на діаграмі 226. Тут білі грають 37—31; 27—22 і 34—30.

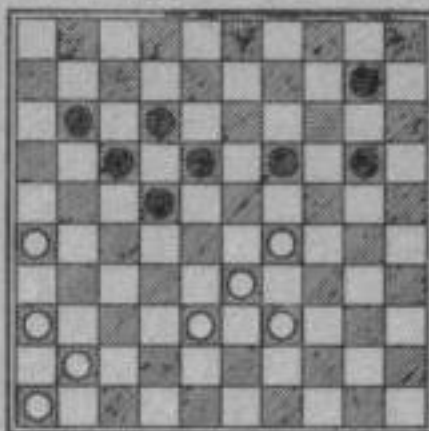
Перемагають білі на діаграмі 227. Вони грають 27—22; 34—30 і 33—29.

Нестандартний «рикошет» показано на діаграмі 228. Чорні грають 14—20; 2—7; 17—21; 18—22, потрапляючи на поле 45.

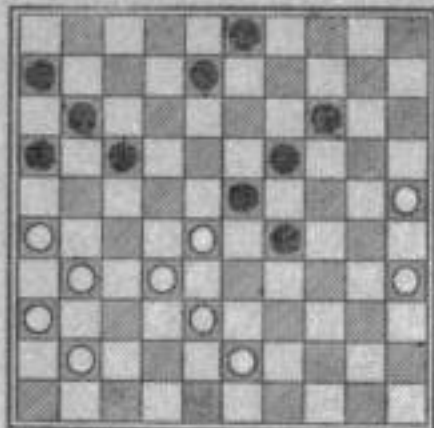
На діаграмі 229 білі перемагають двома ударами — 27—22 і 25—20.

На діаграмі 230 «рикошет» здійснюється такими ходами: 29—23; 26—21 і 36—31.

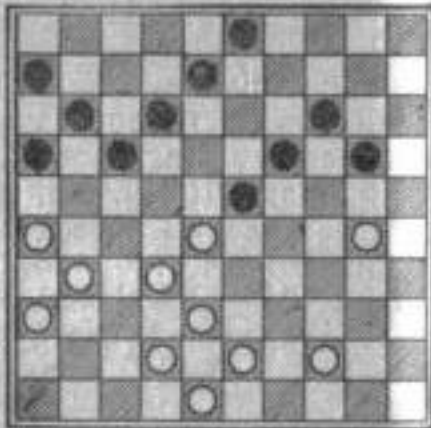
Діаграма 230

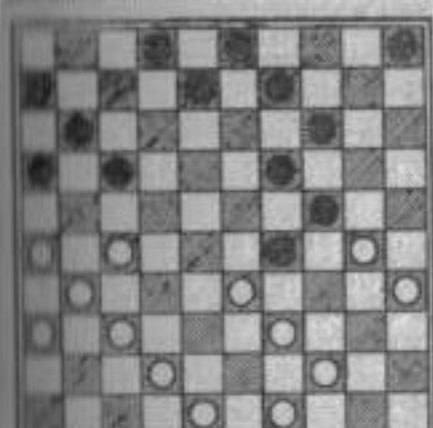
Диаграма 231

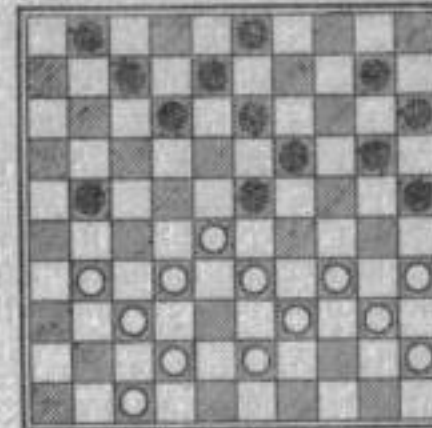
Диаграма 232

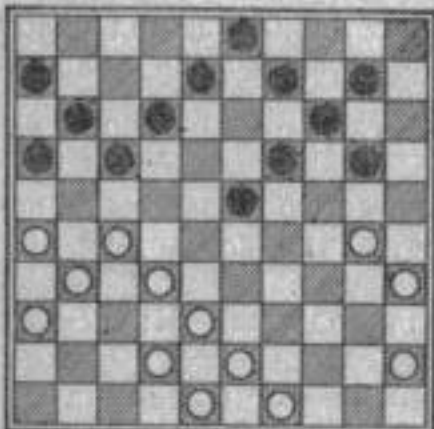
Диаграма 237

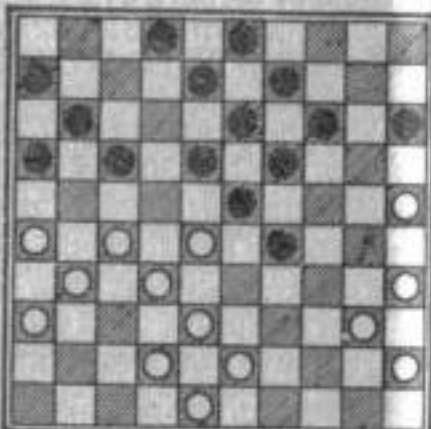
Диаграма 238

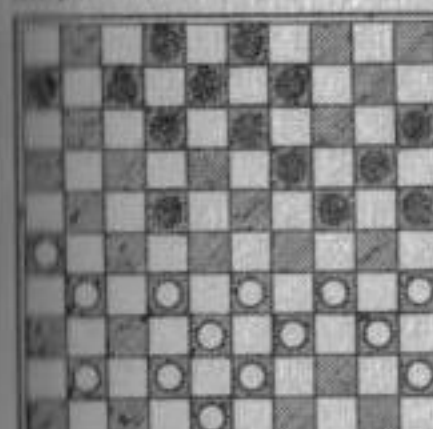
Диаграма 233

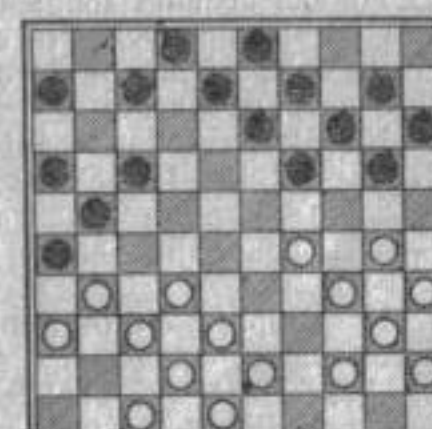
Диаграма 234

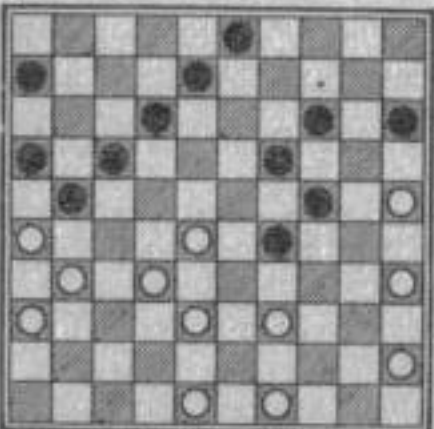
Диаграма 239

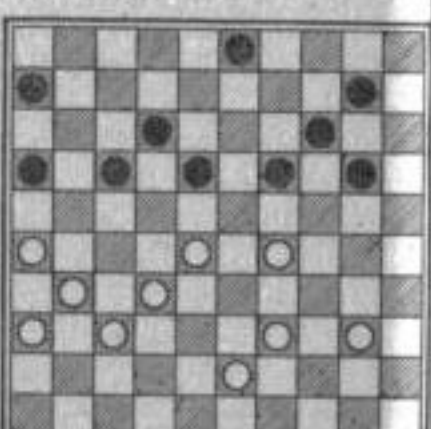
Диаграма 240

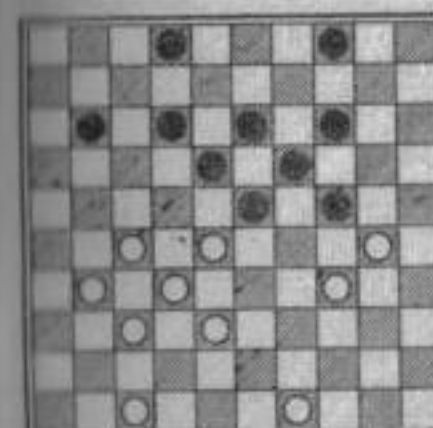
Диаграма 235

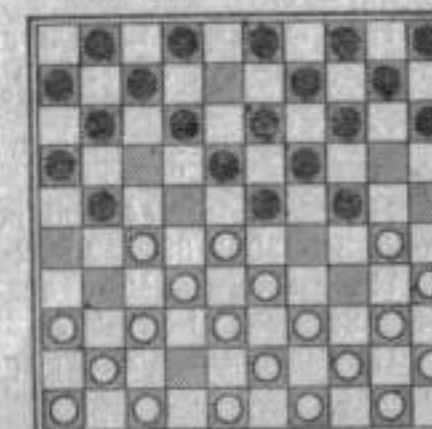
Диаграма 236

Диаграма 241

Диаграма 242

На діаграмі 231 показано так званий удар наполеон. При цьому білі грають 28—22; 38—32; 26—21 і переміщують.

На діаграмі 232 «наполеон» починається з ходу 30—24, потім ідуть 28—22; 38—32 і 26—21.

На діаграмі 233 білі грають 30—24; 27—22; 38—32 і 26—21.

На діаграмі 234 ми звернемо увагу читача на характерний спосіб виграшу шашки. Білі грають 27—22 і (залежно від бою суперника) або 28—22, або 27—22, потім 26—21, залишаючись із зайвою шашкою.

На діаграмі 235 білі здійснюють удар ходами 32—27; 28—22; 35—30; 26—21.

На діаграмі 236 білі грають 29—23; 40—34; 28—23; 39—34; 26—21 і перемагають.

Цікава позиція зображена на діаграмі 237. Білі ходом 30—25 пропускають суперника в дамки, потім ходом 39—33 змушують його знову зайняти поле 29, після чого виграють ходами 35—30; 27—22 і 26—21.

На діаграмі 238 чорні проводять такий удар: 21—27; 23—29; 13—19; 25—30.

239-а діаграма показує позицію, в якій чорні здійснюють удар «наполеон» ходами 24—29; 13—19; 22—28 і 26—21.

На діаграмі 240 білі потрапляють на поле 1 за допомогою удару «наполеон», здійснюваного ходами 32—27; 42—37; 36—31; 27—21; 29—23 і 30—24.

На діаграмі 241 ми розглядаємо один з найкрасивіших ударів у стокліткових шашках — «удар півмісяця». Тут білі потрапляють на поле 6 після ходів 27—22; 34—29; 30—24.

На діаграмі 242 білі проводять «півмісяць» ходами 27—22; 33—29; 30—24, в подальшому виграючи шашку 30.

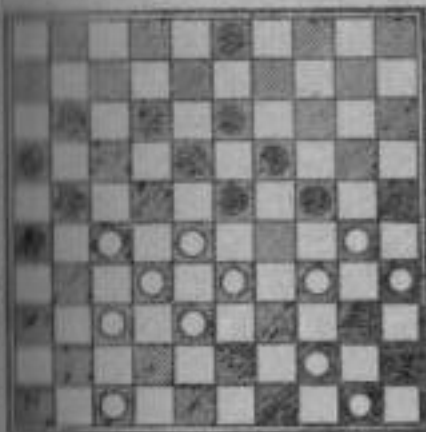
На діаграмі 243 білі домагаються успіху ходами 27—22; 33—29; 30—24.

На діаграмі 244 білі потрапляють на поле 10 після ходів 34—30 II; 39—33 і 32—27.

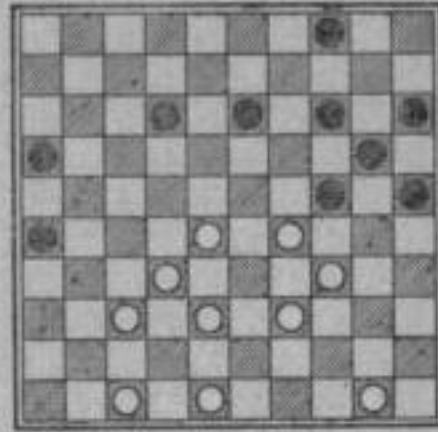
На діаграмі 245 удар здійснюється ходами 27—22; 34—29; 39—33 і 32—27.

На діаграмі 246 білі громлять позиції суперника ходами 27—22; 33—29; 30—25 і після бою чорних на поле 32, б'ють з поля 5 на поле 1.

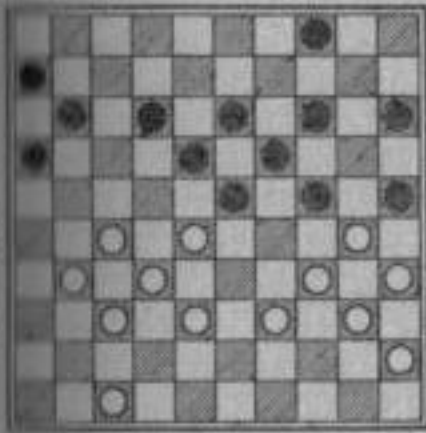
Діаграма 231

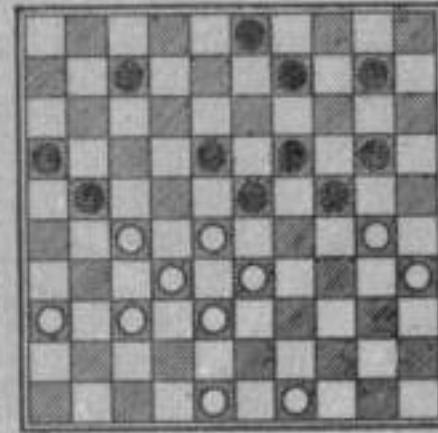
Діаграма 244

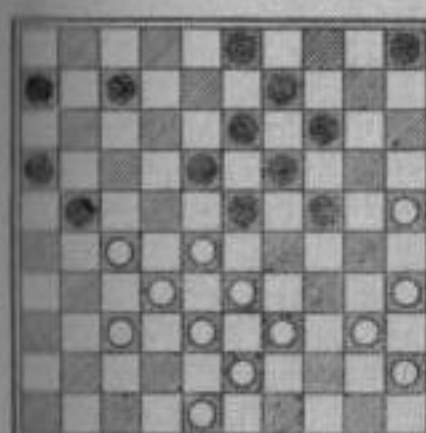
Діаграма 243

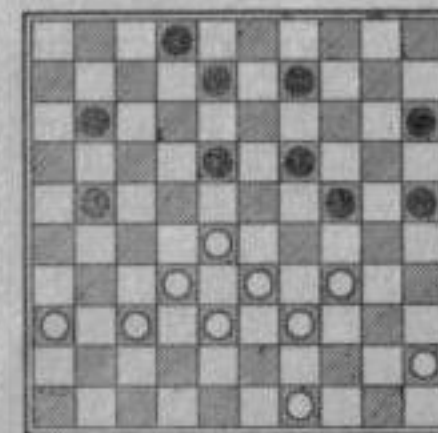
Діаграма 246

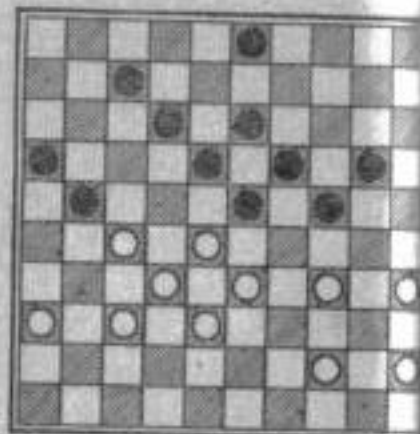
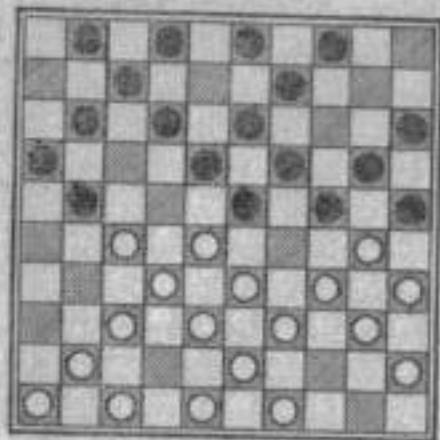
Діаграма 247

Діаграма 245

Позиція, зображена на діаграмі 247, трапилася в партії Гестема з майстром Бертом. Білі зіграли 39—34 і в відповідь на хід чорних 5—10 провели розгромну комбінацію: 27—22; 33—29; 43—39; 35—30; 25—20; 39—33; 5—11!

Позиція, зображена на діаграмі 248, мала місце на одному з чемпіонатів України у матчі майстрів Спітконського і Спанціреті. Білі домоглися виграної позиції ходами 28—22; 33—29; 45—40 і 39—33.

На діаграмі 249 білі потрапляють на, здавалося б, неприступне поле 3 після ходів 27—22; 33—29; 39—33 і 41—37!!

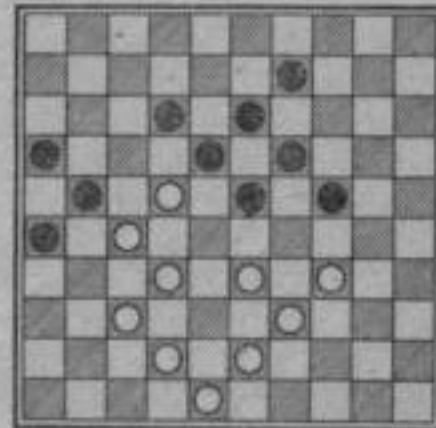
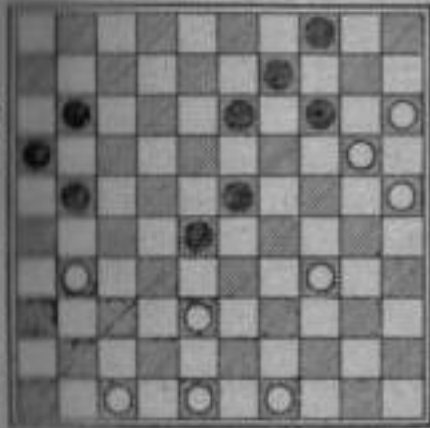
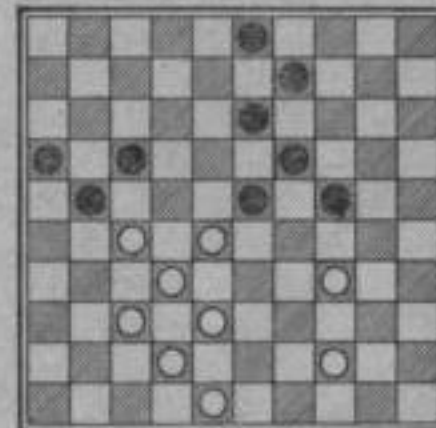
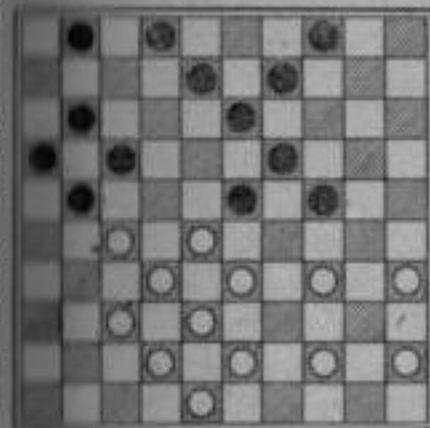
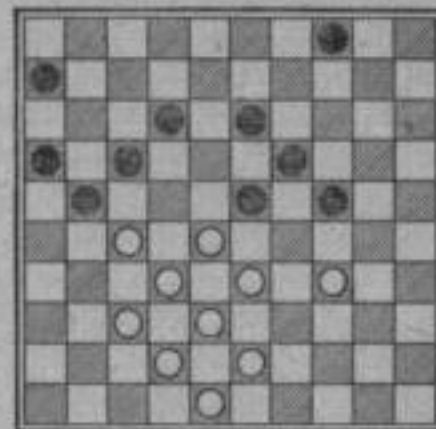
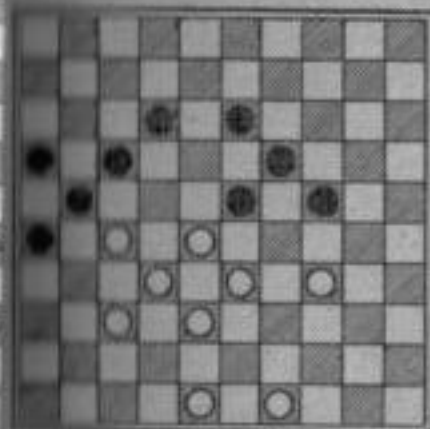
На діаграмі 250 білі грають 34—30, примушуючи суверенника зіграти 3—9, після чого завдають йому нищівного удару: 27—22; 33—29 і 30—25.

ДЕЯКІ ІНШІ ТИПОВІ УДАРИ

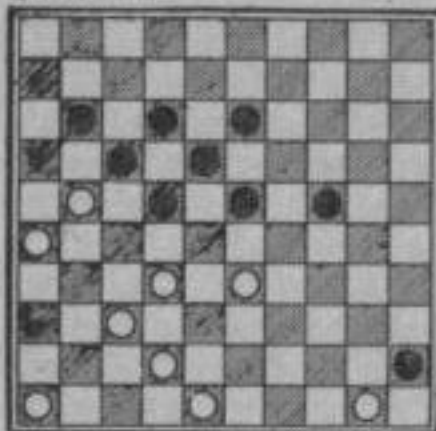
Зараз ми розглянемо комбінації, які в практиці гри на стоклітковій дошці зустрічаються рідше, ніж розглянуті в попередньому розділі, однак також досить типові.

Пропонуємо читачам такі чудові комбінаційні ідеї, як удар Рафаеля, удар «хамелеон», удар Бетсе та інші.

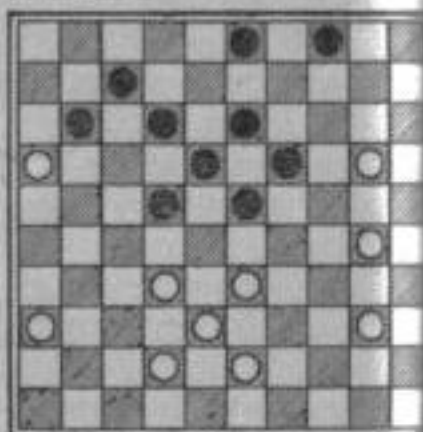
На діаграмі 251 пропонується одна з найкрасивіших у стокліткових шашках комбінацій — удар Рафаеля. Білі грають 34—29; 28—23; 37—31; 49—44!! і перемагають.

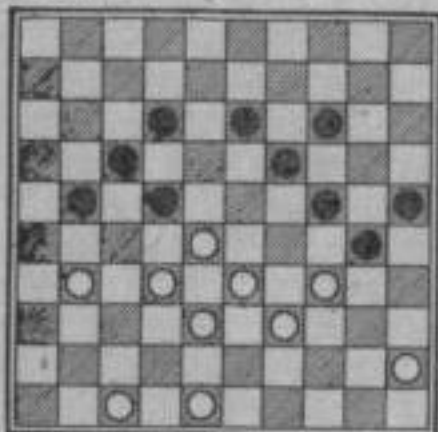
Діаграма 257

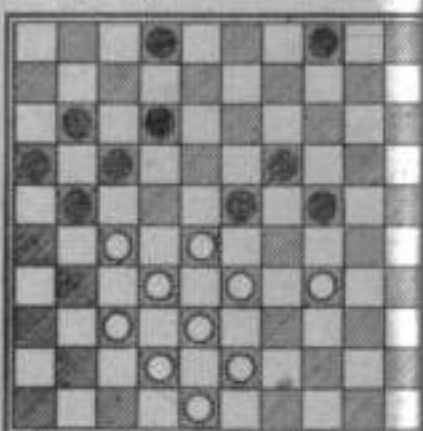
Діаграма 258

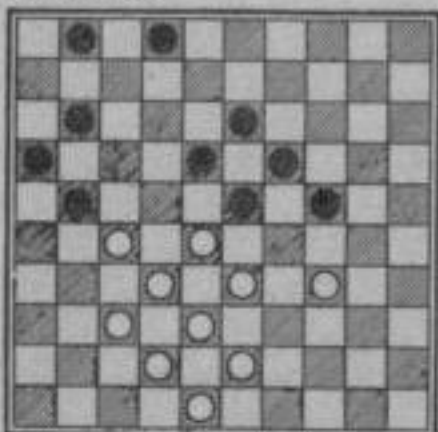
Діаграма 259

Діаграма 260

Діаграма 261

На діаграмі 252 здійснюється так званий удар хамелеон: 34—29; 28—22; 38—33; 42—37 (ви бачите характерне для удару «хамелеон» повернення шашки суперника); 43—48 з вигранням.

На діаграмі 253 удар «хамелеон» здійснюється ходами 34—29; 45—40; 44—40; 28—22; 38—33; 12—7; 42—37 і 43—38.

На діаграмі 254 білі грають 28—22; 34—29, потім 42—37 і перемагають.

Просто і елегантно виграють білі на діаграмі 255. Вони грають 34—29; 15—10 і 31—27.

На діаграмі 256 білі грають 22—17 і після змушеної відповіді суперника 9—14 завдають удару 37—31; 39—34; 34—29; 43—38 і виграють.

Дуже красивий комбінаційний удар зображений на діаграмі 257. Білі грають 32—27; 33—28; 26—37; 50—44 !!; 44—40; 42—38 і перемагають.

На 258-й діаграмі зображена позиція з партії відомих майстрів Мітїгіна і Звірбуліса. Чорні зіграли 12—17! Тепер на хід білих 42—37 здійснюється хід 23—29 і 17—21 із зайвою шашкою, а на 32—27 чорні грають 18—22 і 19—23, перемагаючи.

На діаграмі 259 білі після попереднього ходу 34—29 і змушеної відповіді суперника 14—20 проводять уже знайомий нам удар Рафаеля: 31—27; 28—22; 39—34; 47—41 !! — і перемагають.

На діаграмі 260 білі домагаються успіху, застосовуючи удар «хамелеон»: 34—29; 28—22; 38—33; 14—9; 42—37 і 43—38.

На діаграмі 261 також демонструється удар «хамелеон»: 34—29; 28—33; 38—33; 12—7; 42—37 і 43—38.

На діаграмі 262 удар Рафаеля здійснюється ходами 14—29; 28—23; 37—31; 49—44.

На діаграмі 263 білі також роблять удар Рафаеля тією самою послідовністю ходів: 34—29; 28—23; 37—31; 49—44.

На діаграмі 264 читач ознайомиться з так званим ударом Бетса. Білі грають 34—29; 28—23; 45—40 і перемагають.

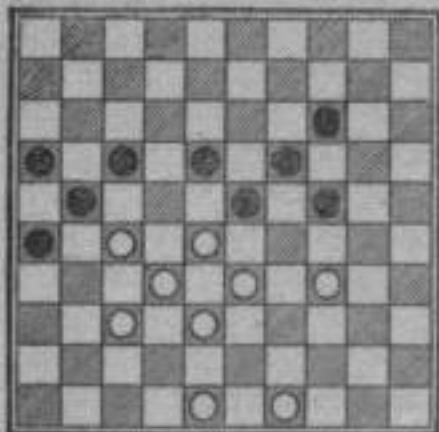
А ось на діаграмі 265 спроба чорних провести удар Бетса зустрічає рішуче заперечення. Якщо чорні грають 17—22; 23—28; 26—31 і 31—36, то білі відповідають 35—30; 39—33 і 30—24 і перемагають.

На діаграмі 266 чудовий удар здійснив нідерландський шашкіст Дюкел. Він зіграв 25—20; 32—28; 33—29; 29—24; 25—20; 42—38 і переміг.

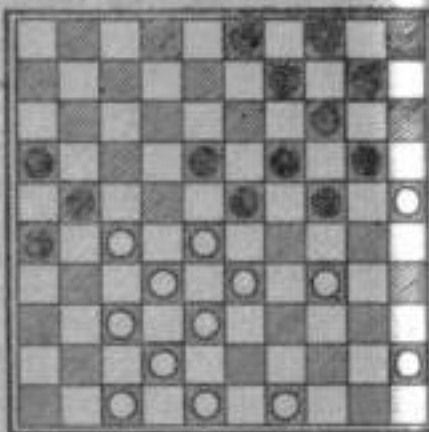
На діаграмі 267 білі грають 34—29; 43—39; 25—20; 35—30; 24—20 і 42—38 і перемагають.

Удар «хамелеон» здійснюють білі на діаграмі 268: 34—29; 28—23; 38—33; 25—20; 42—37 і 43—38.

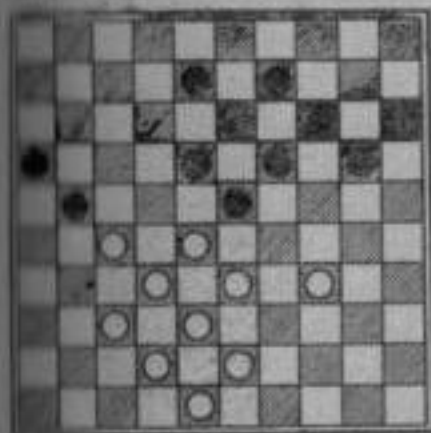
Діаграма 262

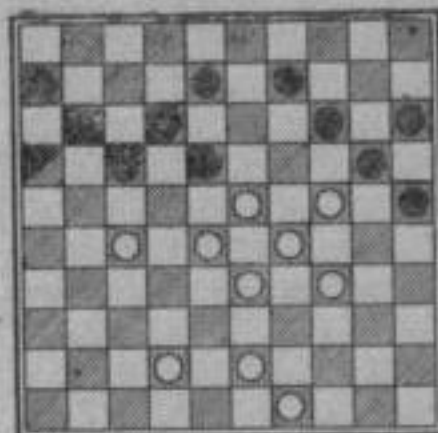
Діаграма 263

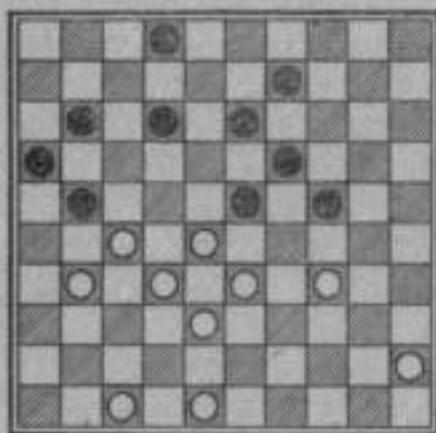
Діаграма 268

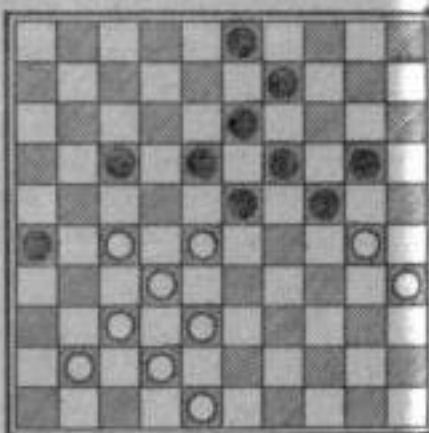
Діаграма 269

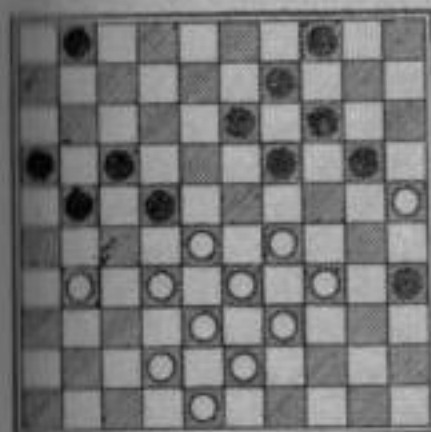
Діаграма 264

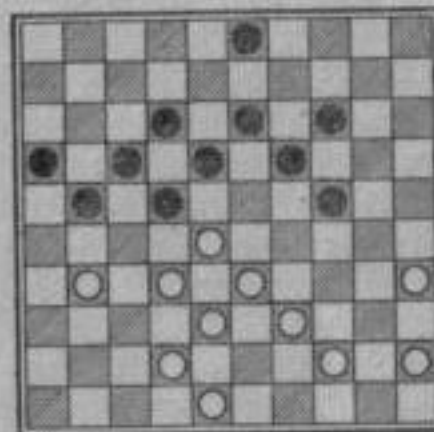
Діаграма 265

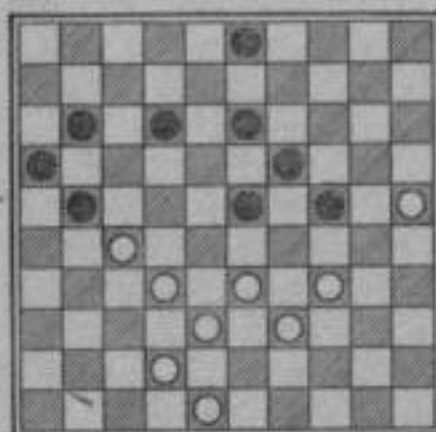
Діаграма 270

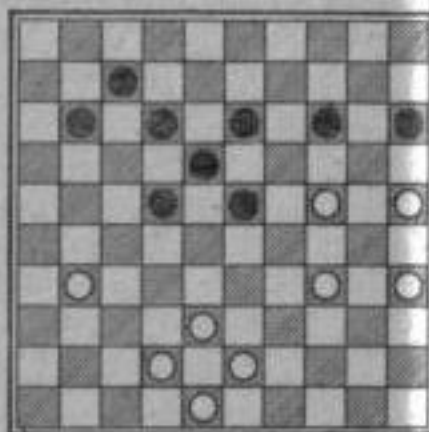
Діаграма 271

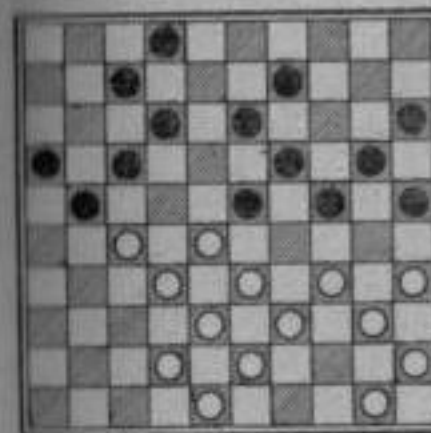
Діаграма 266

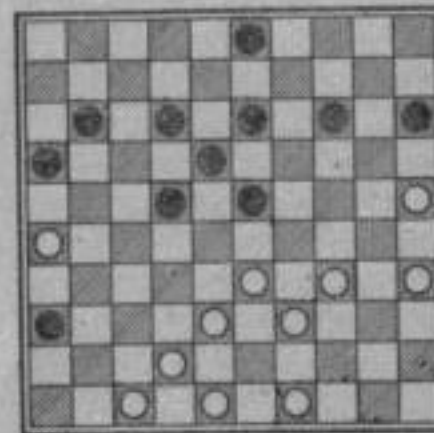
Діаграма 267

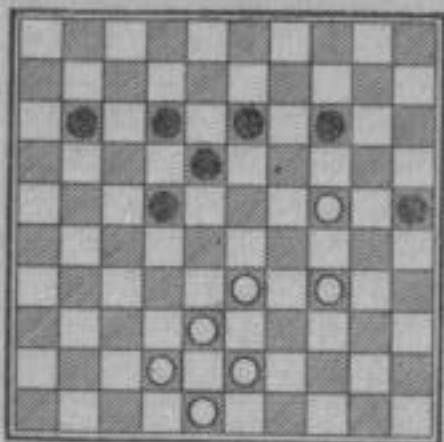
Діаграма 272

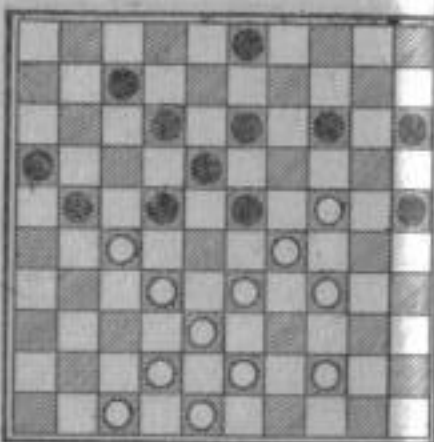
Діаграма 273

Діаграма 274

Діаграма 275

На діаграмі 269 удар Рафаеля проводиться в колірній позиції. Білі грають 27—22; 23—18; 34—30; 42—37 і перемагають.

На діаграмі 270 білі досягають успіху красивим ударом: 31—27; 28—23; 34—30; 38—32; 11—7; 43—39; 42—38 — і виграють.

Цікавий удар наводиться на діаграмі 271. Білі грають 31—27; 28—23; 38—32; 35—30; 44—40; 42—38.

На діаграмі 272 білі грають 34—30; 28—33; 35—30; 45—40; 38—32; 42—38.

На діаграмі 273 білі грають 25—20 і залежно від боку суперника — 34—29 або 34—30; 33—29; 42—38.

На діаграмі 274 білі виграють ходами 24—19; 34—30; 43—39; 33—28 і 42—38.

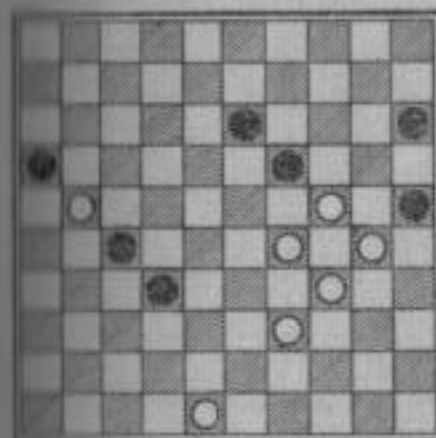
На діаграмі 275 білі після ходів 33—28; 42—37; 24—20; 34—30; 43—39 проходять на поле 10.

На 276-й діаграмі білі перемагають після ходів 29—23; 39—33; 24—20; 43—38.

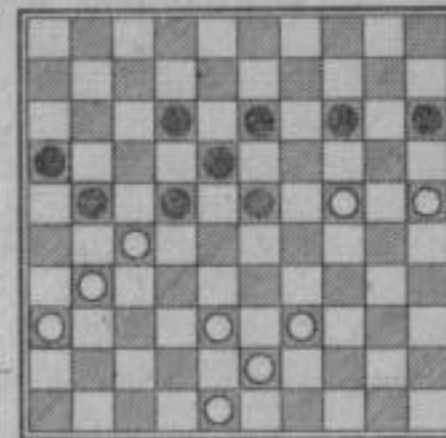
На діаграмі 277 необачний хід чорних 17—21 спростовується ударом 38—33; 25—20; 33—29; 24—20 і 43—38.

На діаграмі 278 зображена позиція, що трапилася на відкритій першості Литви 1975 року у партії між литовським майстром Славінскасом і мінським гросмейстером Гантваргом. Білі, якими грав литовський майстер, пропустили можливість вирішити хід зустрічі на свою користь. Вони могли виграти ходами 29—24; 24—19; 23—18; 32—27; 42—38.

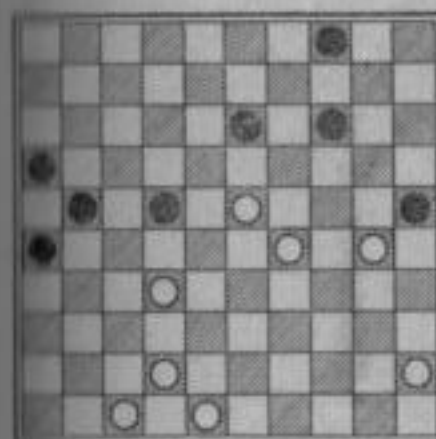
Діаграма 276

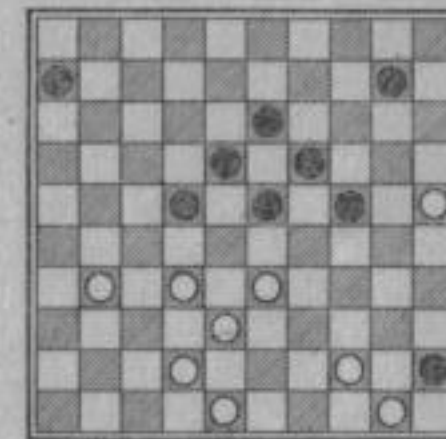
Діаграма 277

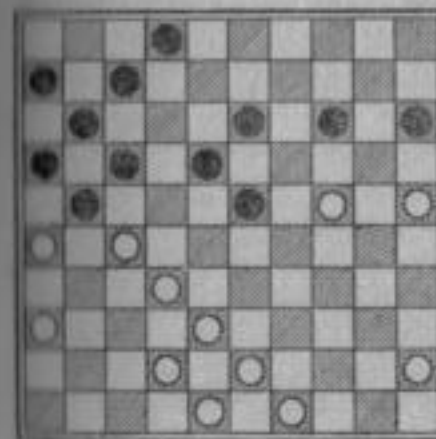
Діаграма 278

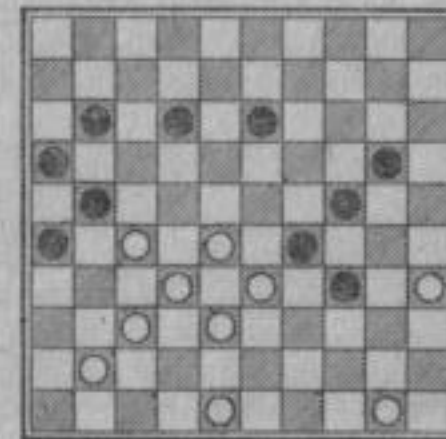
Діаграма 279

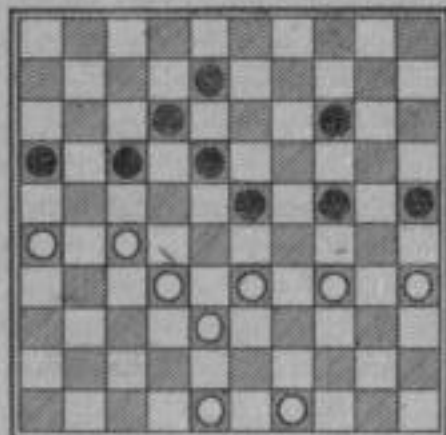
Діаграма 280

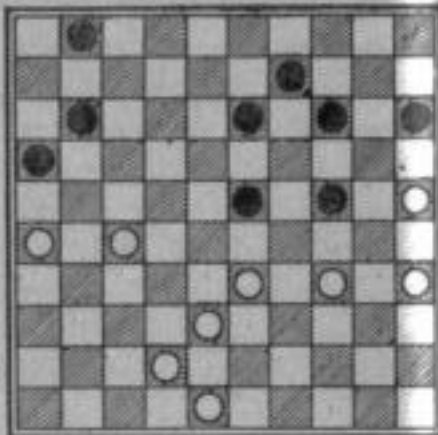
Діаграма 281

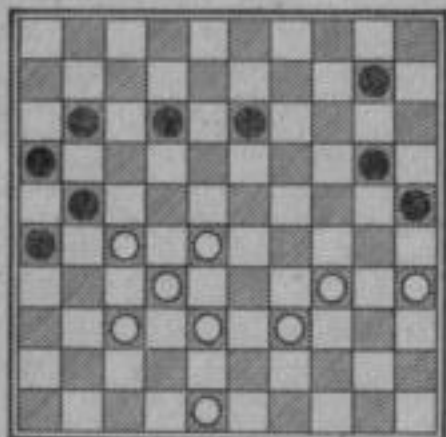
Діаграма 282

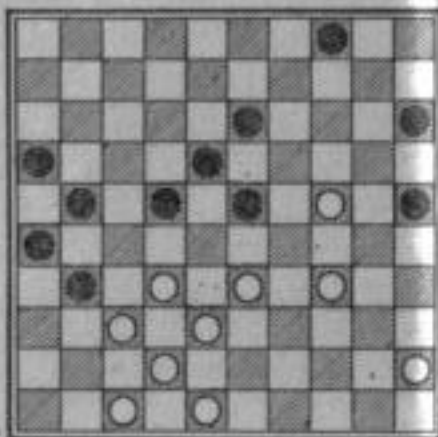
Діаграма 283

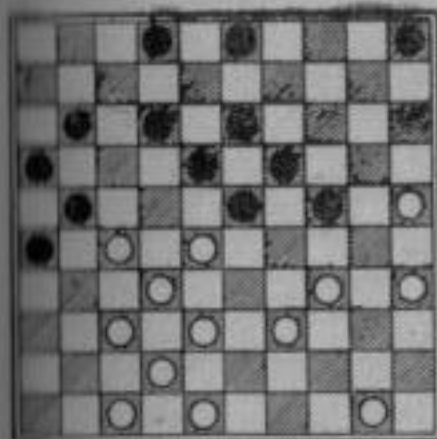
Діаграма 284

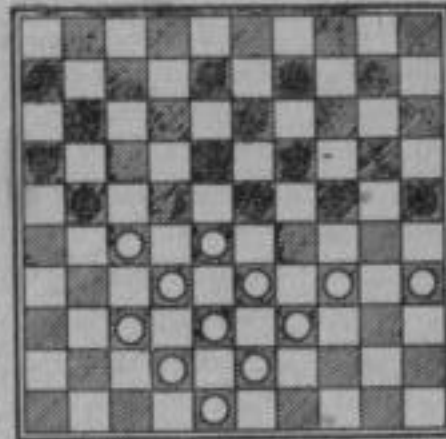
Діаграма 285

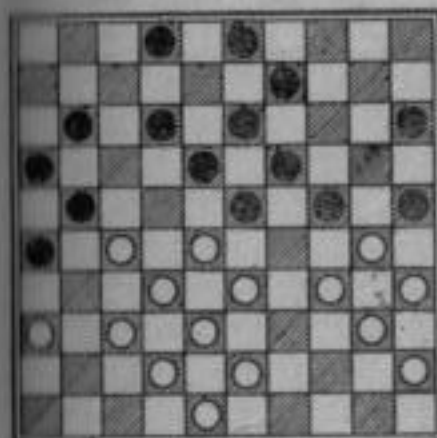
Діаграма 286

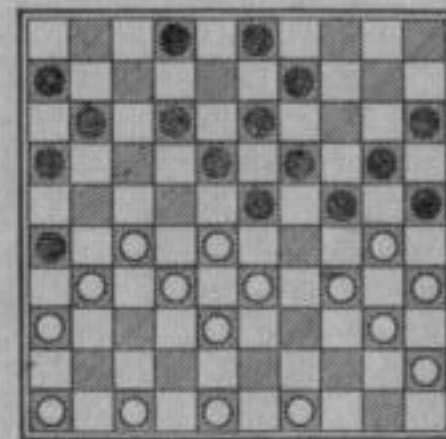
Діаграма 287

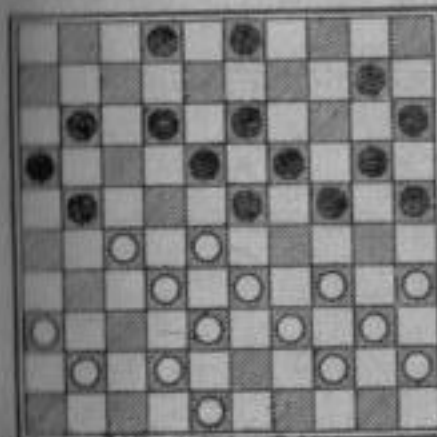
Діаграма 288

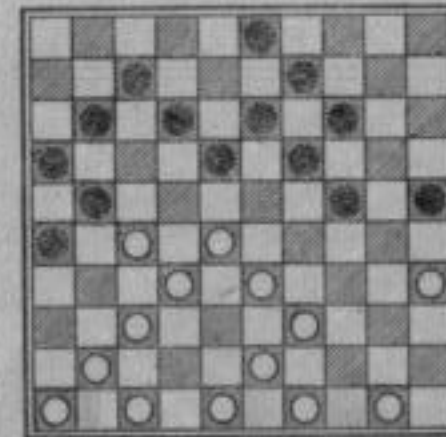
Діаграма 289

Діаграма 290

Діаграма 291

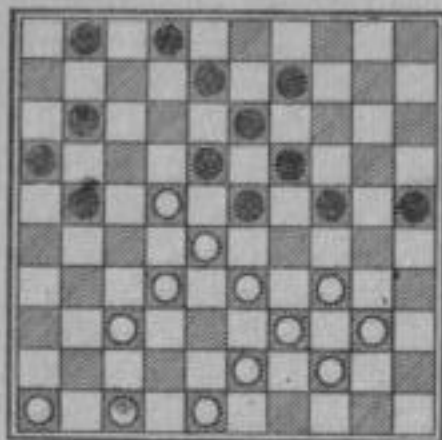
На діаграмі 279 білі ходом 33—28 виграють шашку. Спроба чорних відіграти її ходом 10—15 наштовхується на тактичне спростування 20—14; 25—20; 44—40; 32—28 і 42—38.

На діаграмі 280 білі проходять на поле 10 ходами 32—28; 24—20; 43—39 і 42—38.

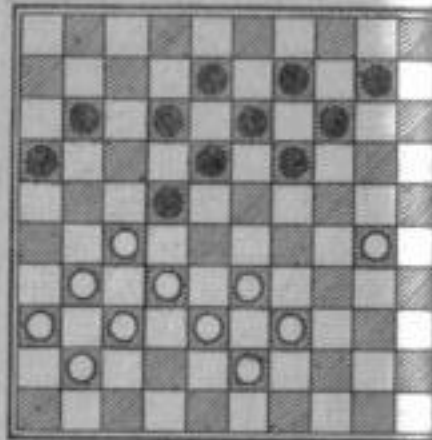
На діаграмі 281 білі прориваються на поле 6 після ходів 28—23; 32—28; 33—28.

На діаграмі 282 зображена позиція, що трапилася на одному з чемпіонатів Нідерландів. Тут чудовий голландський шашкіст Сейбранде, який грав білими, вирішив партію на свою користь ходами 34—30; 26—21; 27—21; 33—28.

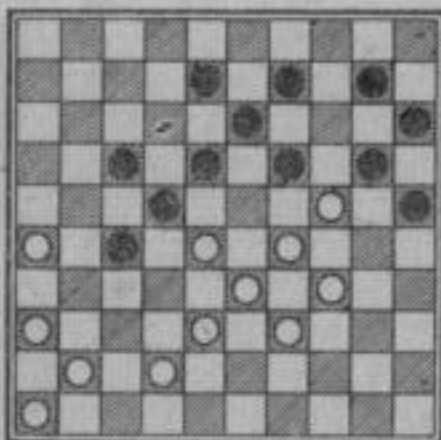
Діаграма 292

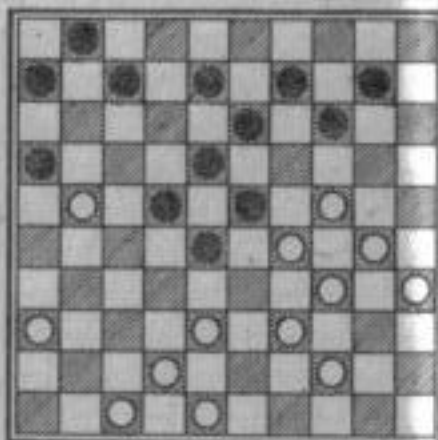
Діаграма 293

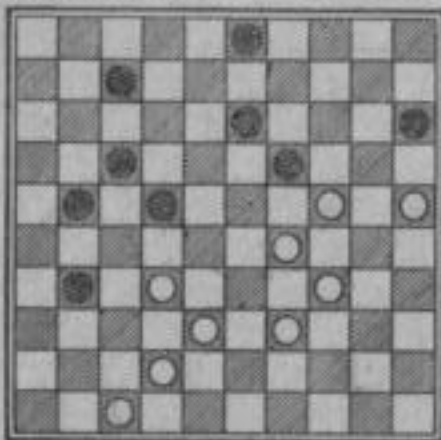
Діаграма 294

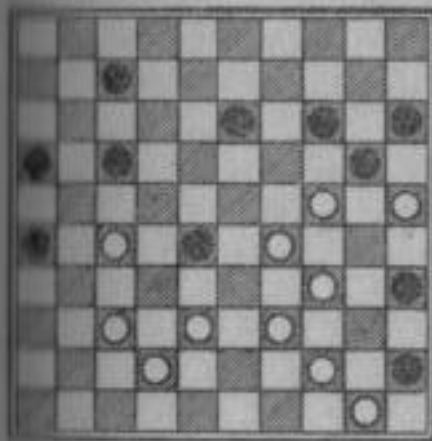
Діаграма 295

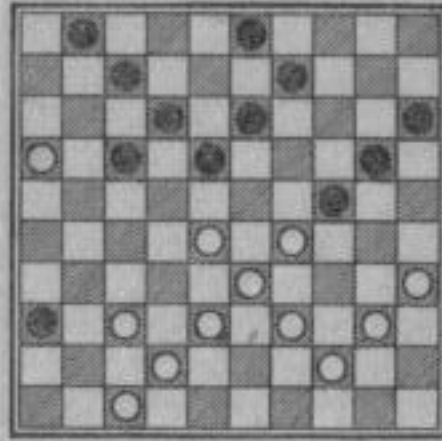
Діаграма 296

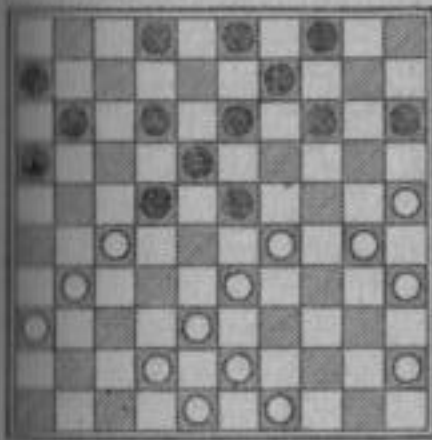
Діаграма 297

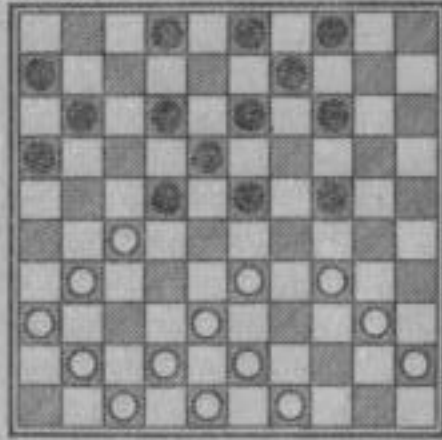
Діаграма 298

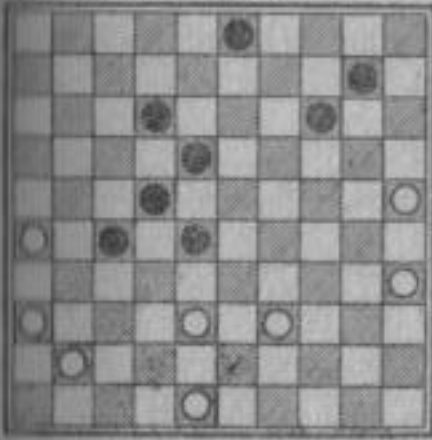
Діаграма 299

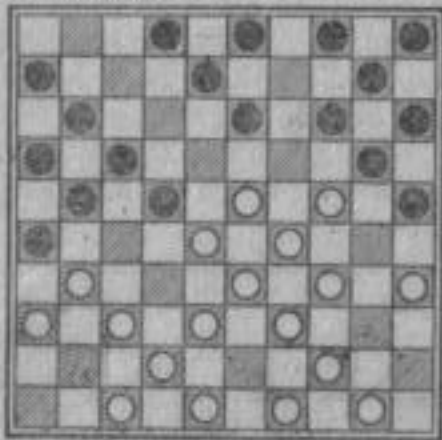
Діаграма 300

Діаграма 301

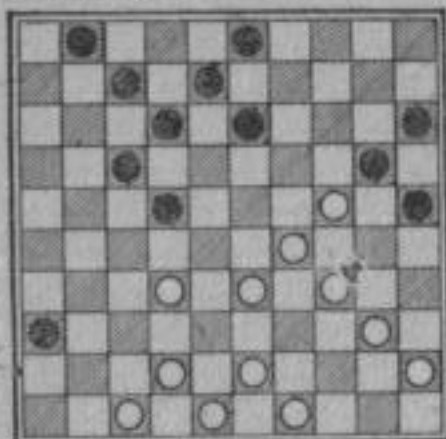
Діаграма 302

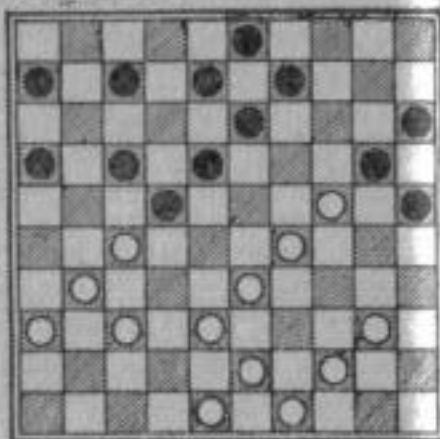
На діаграмі 283 білі потрапляють на поле 8 після ходів 25—20; 34—30; 27—21 і 33—28.

На діаграмі 284 білі ходом 39—33 ставлять суперника перед нерозв'язними проблемами. Вони загрожують ходами 34—30 і 33—29. Хід чорних 13—19 спростовується ударом 28—23, а на 20—24 здійснюється вже знайомий нам удар Бетса. Білі грають 34—30; 37—31; 33—28 і перемагають.

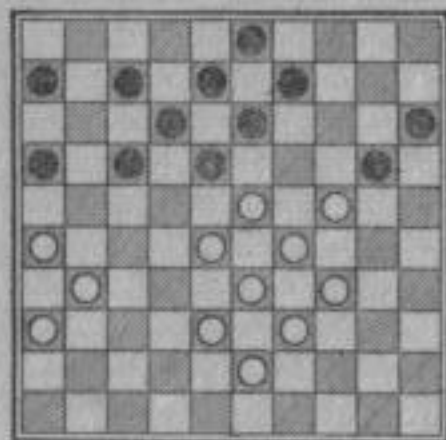
Діаграма 303

Діаграма 304

Діаграма 305

На діаграмі 285 білі грають 34—30; 24—20; 32—28 з вииграшем.

Цікавий удар представлено на діаграмі 286. Туркменський шашкіст Апресян домогся перемоги таким оригінальним способом: 25—20; 37—31; 32—41; 35—30; 30—24; 25—20; 42—38.

На діаграмі 287 — уже відомий нам удар «хамелеон»: 34—29; 28—23; 38—33; 42—37 і 43—38.

На діаграмі 288 білі виваються з-під зв'язки ходом 34—29. Чорні змушені бити шашкою 25 на поле 14, тому що бій шашкою 25 на поле 34 призводить до поразки через удар 28—23; 37—31; 38—33; 43—38.

На діаграмі 289 білі комбінаційним ударом вииграють шашку: 47—41; 27—22; 41—32 і в подальшому — 14—25.

Чудовий удар здійснюють білі на діаграмі 290. Вони грають 27—22; 36—31; 32—27; 34—30 !!; 39—34; 34—5 і 48—6!

Становить інтерес маневр, зображений на діаграмі 291: 37—31 !! (лише так можна виграти темп); 28—23; 39—34; 49—43; 34—30; 43—38.

Вельми не простий для вирішення і удар, зображений на діаграмі 292. Білі грають 32—27; 47—36; 34—30 !; 39—34; 36—31; 46—41; 44—40; 12—7; 43—38 і перемагають.

Позиція на діаграмі 293 належить видатному нідерландському шашкісту екс-чемпіону світу Роозенбургу. Білі грають 32—28. Чорні змушені відповісти 12—17, потім іде 27—21; 30—24; 37—32 !! Чорні змушені грати 8—12, і після всіх боїв білі грають 38—32 і перемагають.

На діаграмі 294 білі вииграють ходами 28—23; 34—30; 42—37; 38—32; 26—21; 36—31.

На діаграмі 295 білі вииграють ходами 42—37; 36—31; 37—32; 48—42; 24—20; 47—41; 30—24; 29—23; 35—4; 4—15.

На діаграмі 296 білі перемагають цікавим маневром — 38—33; 29—24; 25—20 !!; 32—27; 42—37; 34—29 з наступним невідпорним ударом 29—23.

Чудову комбінацію білі проводять на діаграмі 297. Вони грають 27—21; 44—40; 37—31; 50—44 !!; 44—40, і шашка 25 б'є на поле 2.

На діаграмі 298 білі допустили неправильний хід, зігравши 37—32, чим негайно скористався суперник, який відповів 36—41; 24—30; 18—23; 7—11 і досяг перемоги.

На діаграмі 299 голландський майстер Скааф, який грав білими, досяг перемоги таким чином: 30—24; 24—20; 27—21; 43—39; 33—29; 42—38.

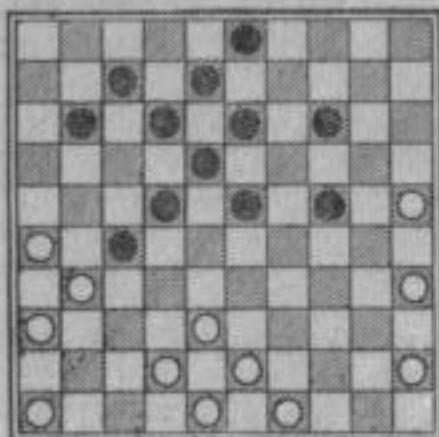
На діаграмі 300 білі перемогли за допомогою таких ходів: 27—21; 33—28; 41—37; 42—37; 34—29.

КОМБІНАЦІЇ В КОЛОВИХ ПОЗИЦІЯХ

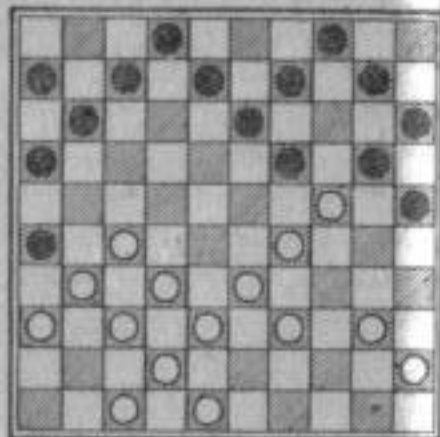
Особливістю стокліткових шашок є деяка перевага правого флангу над лівим флангом суперника, тобто певна слабкість поля 27(24). Це зумовлює доцільність захоплення поля 27(24), яке називають коловим. Боротьба, що проходить у даних позиціях, багата на цікаві тактичні прийоми.

На діаграмі 301 чорні захопили панівні стратегічні поля 23 і 24. Вигоди своєї позиції вони використали за допомогою тактичного маневру: 14—20 !; 28—32; 27—31.

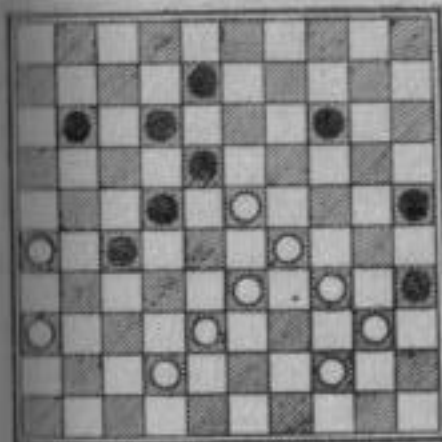
Диаграма 306

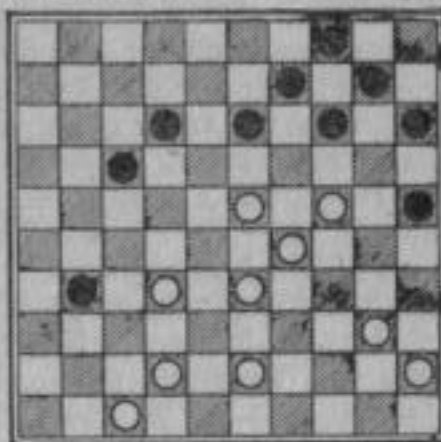
Диаграма 307

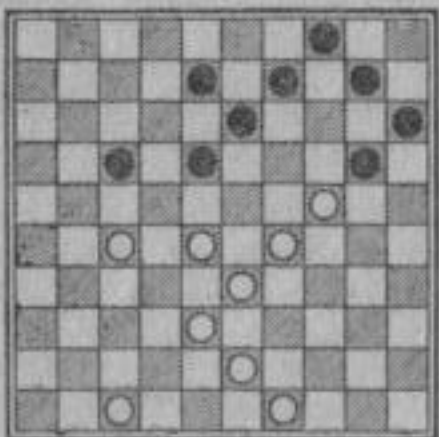
Диаграма 312

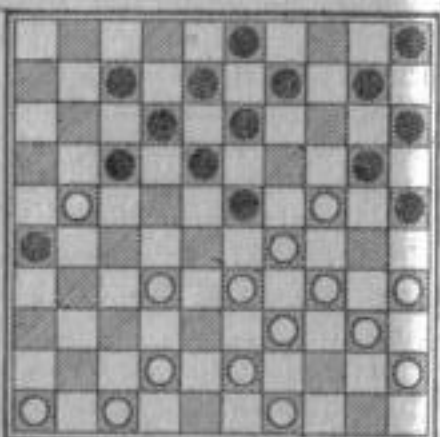
Диаграма 313

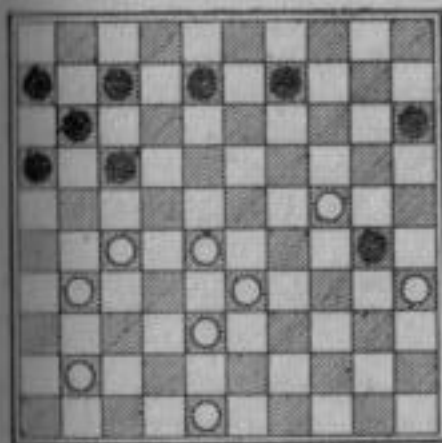
Диаграма 308

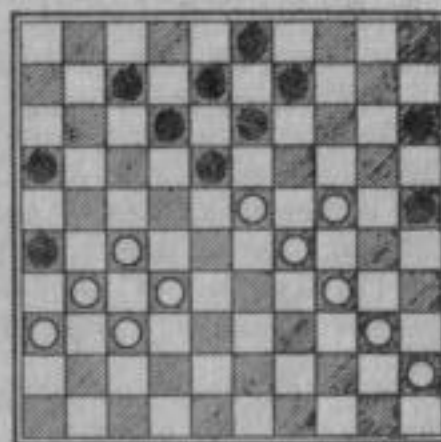
Диаграма 309

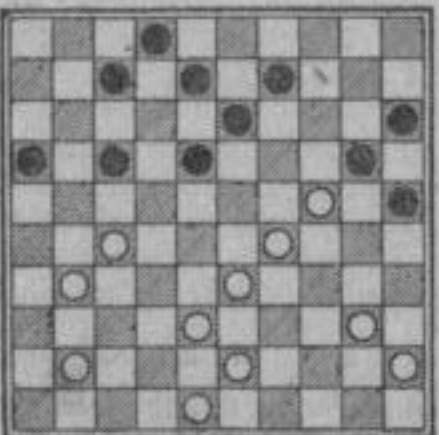
Диаграма 314

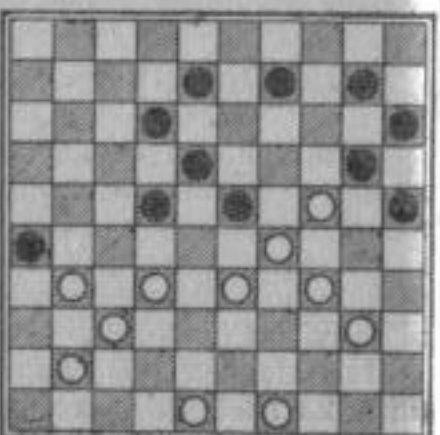
Диаграма 315

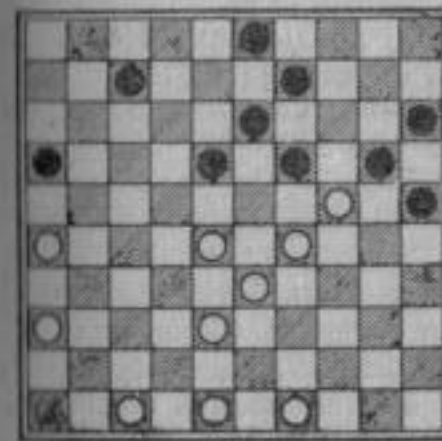
Диаграма 310

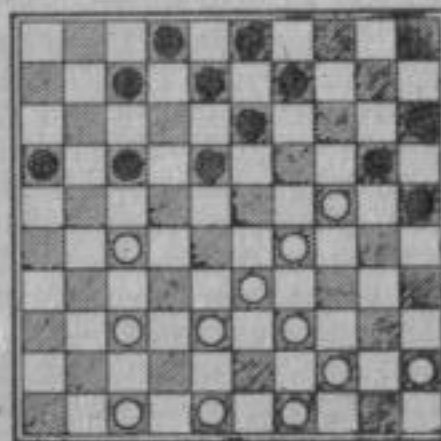
Диаграма 311

Диаграма 316

Диаграма 317

На діаграмі 302 показано, як московський майстер Шкиткін, що грав чорними, завдав нищівного удару по позиції суперника: 25—30; 13—18; 2—7; 8—12.

На діаграмі 303 білі ходами 29—23; 23—18; 34—30 вибивають шашку суперника з поля 3 і потім проходять на це поле ходом 47—41.

На 304-й діаграмі білі перемагають ходами 29—23; 38—32; 44—39; 39—33.

На 305-й діаграмі білі досягають успіху ходами 24—19; 28—22; 26—21 і 29—23.

На 306-й діаграмі чорні за допомогою вже знайомої нам ідеї «місток» проходять на поле 47 ходами 27—32; 14—20; 24—30; 23—29 і 13—19.

Ідея містка часто трапляється в «колових» позиціях. Ось як здійснюють її білі на діаграмі 307: ходи 33—28; 39—34; 29—24; 28—23 і 38—33.

На діаграмі 308 білі завдають удару ходами 29—23; 28—23; 38—28; 27—22 і 38—33.

На діаграмі 309 природний хід чорних 17—22 ? наштовхується на тактичне спростування 33—28 !; 21—17; 32—28; 43—39 і білі проходять на поле 1.

Так само на поле 1 проходять білі і на діаграмі 310: 29—23; 38—32; 41—37; 27—22.

На діаграмі 311 білі перемагають за допомогою «турецького удару». Вони грають 32—28; 49—43 !; 29—23 !!

Спроба білих перебудувати позицію ходом 44—39 (діаграма 312) приводить їх до поразки з огляду на 22—28 ! і 14—19.

На діаграмі 313 білі грають 24—19; 33—29; 23—19; 42—37 і перемагають.

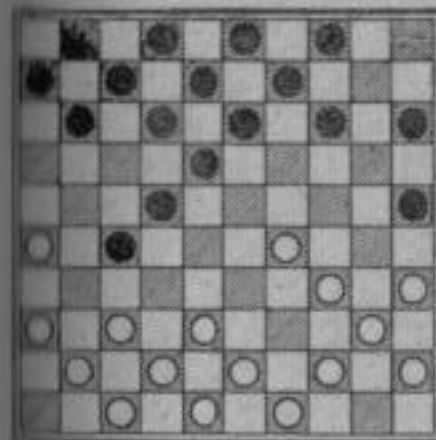
Чудовий удар здійснюють білі на діаграмі 314. Вони грають 28—22; 27—21 !; 48—43 !! і перемагають.

На діаграмі 315 білі домагаються перемоги після ходів 34—30; 24—20; 27—21 !; 38—33 і 37—32.

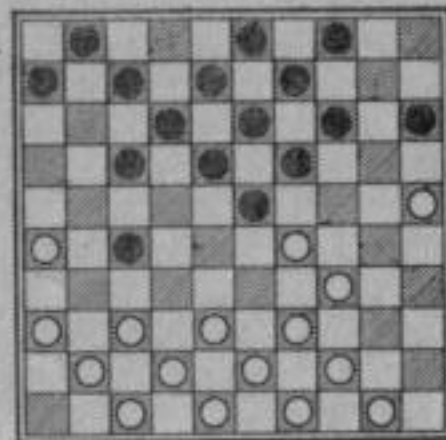
Цікаву тактичну ідею здійснюють білі на діаграмі 316. Вони грають 28—23 !!; 26—21; 36—31; 47—41; 49—43 і перемагають.

Двоваріантну комбінацію проводять білі на діаграмі 317. Вони грають 27—21 ! Якщо суперник б'є на поле 26, білі здійснюють місток ходами 24—19; 37—31; 38—32. При бою ж чорних на поле 27 білі проходять на поле 1 після ходів 37—31; 29—23; 38—32; 48—43 і 39—33.

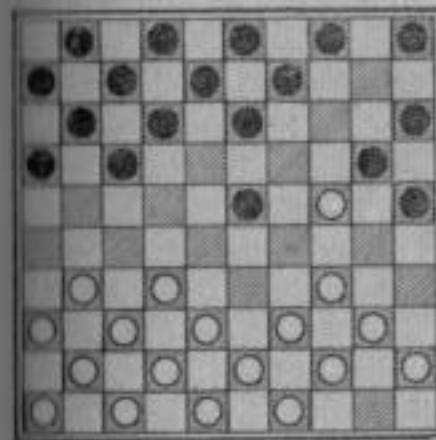
Діаграма 318

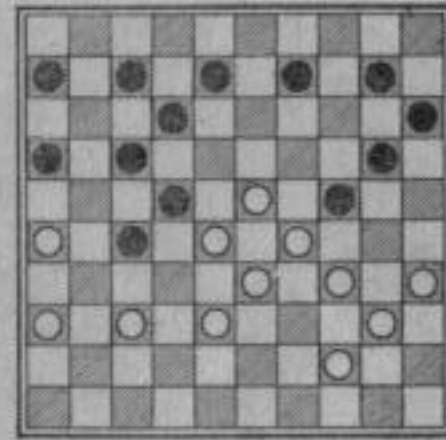
Діаграма 319

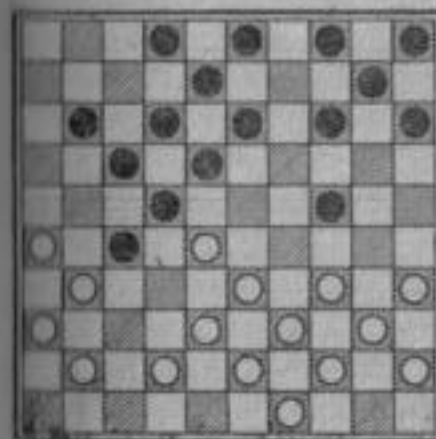
Діаграма 320

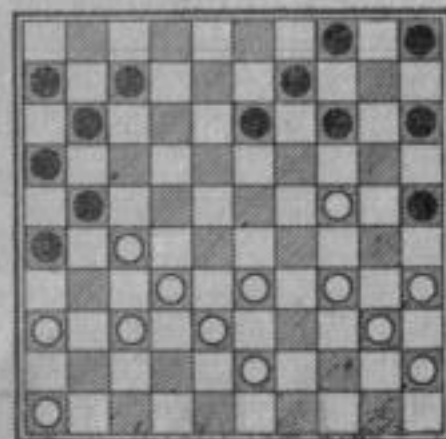
Діаграма 321

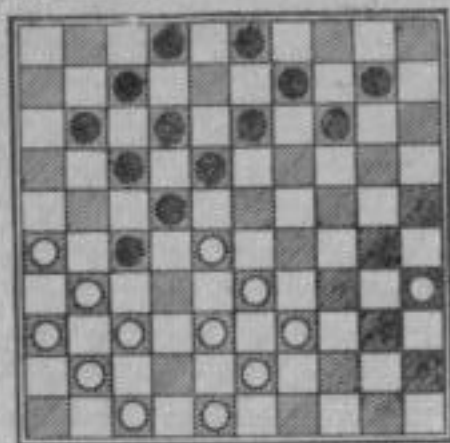
Діаграма 322

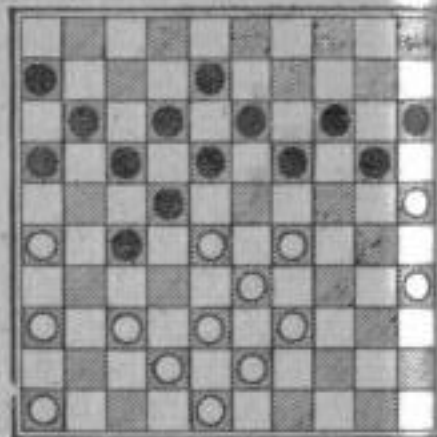
Діаграма 323

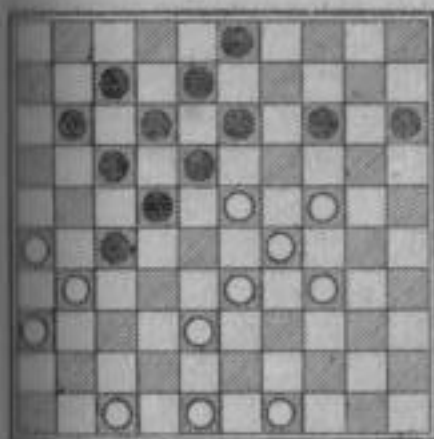
Діаграма 324

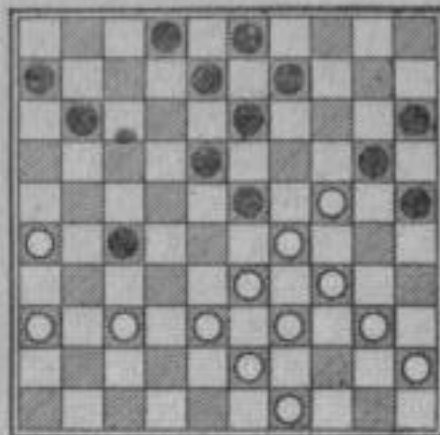
Діаграма 325

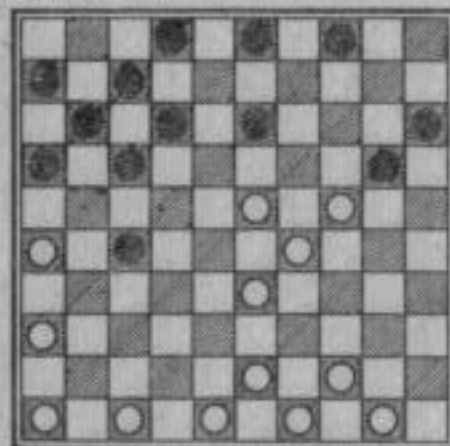
Діаграма 326

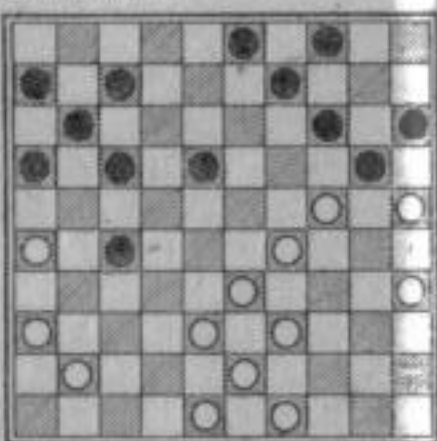
Діаграма 329

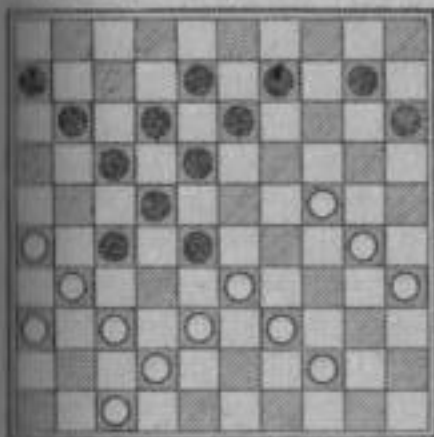
Діаграма 326

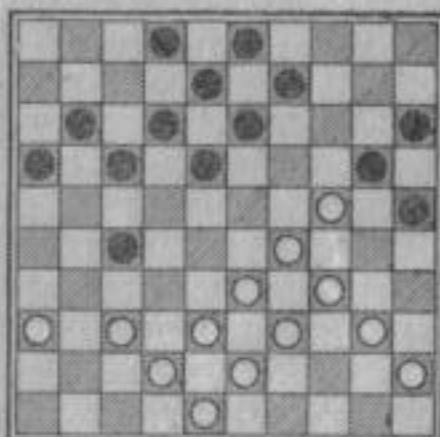
Діаграма 327

Діаграма 330

Діаграма 331

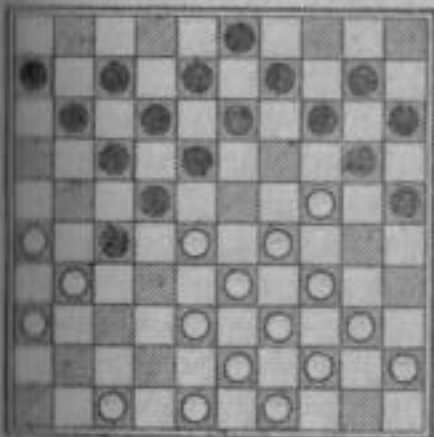

На діаграмі 318 спроба білих атакувати шашку су-перника ходом 37—32 приводить їх до краху — чорні грають 18—23! Якщо білі б'ють шашкою 32, то чорні — 25—30. При бою ж шашкою 29 чорні б'ють шашкою 12 на поле 23 і потім потрапляють на поле 46 ходами 22—27; 23—29; 25—30; 13—19.

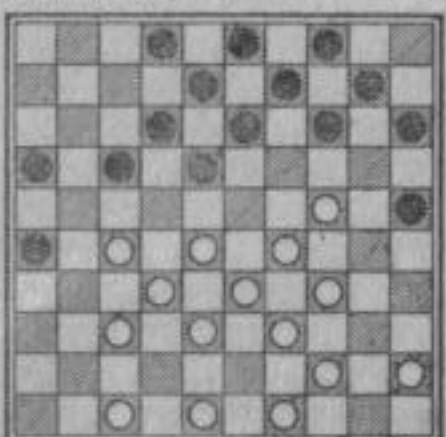
Позиція, показана на діаграмі 319, трапилась у фіналі другої першості СРСР в партії між відомими майстрами мінчанином Шавелем і киянином Коганом. Мінський майстер переміг ходами 29—24; 39—33; 38—32.

На діаграмі 320 зображено стародавню пастку — білі не можуть грати 39—33, оскільки чорні перемагають ходами 23—28; 12—18 і 13—18.

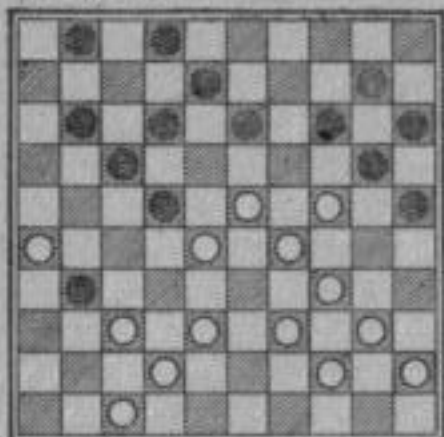
Діаграма 332

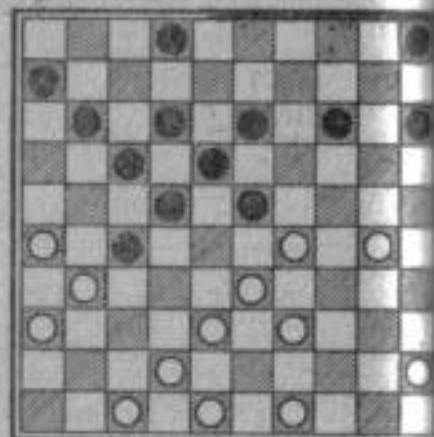
Діаграма 333

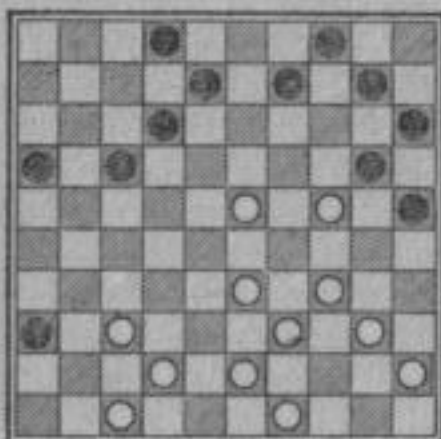
Діаграма 334

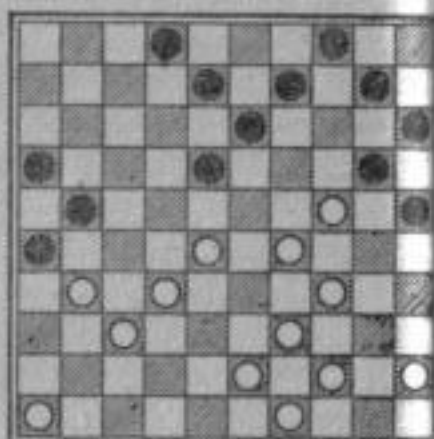
Діаграма 335

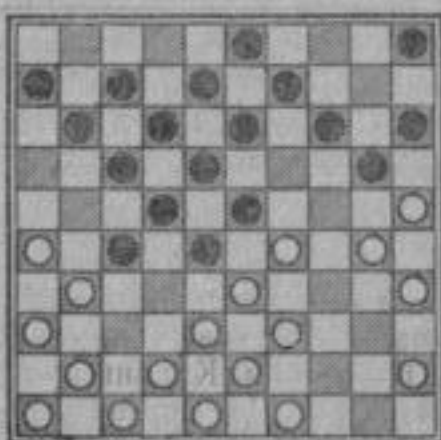
Діаграма 336

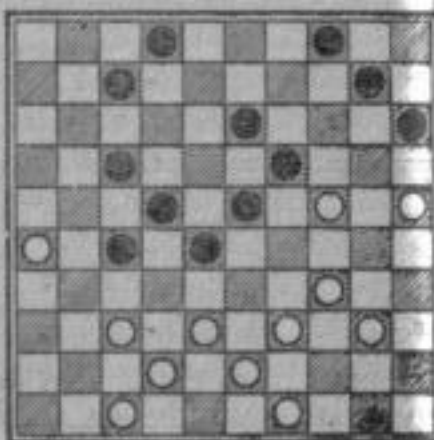
Діаграма 337

Діаграма 338

Діаграма 339

На діаграмі 321 білі виграють ходами 35—30; 29—24; 26—21; 38—32. Цю комбінацію здійснив голландський майстер Ван Лейвен.

На діаграмі 322 білі виграють ходами 35—30; 34—30; 28—23; 33—28; 31—22; 40—34, знімаючи шість шашок суперника.

На діаграмі 323 харківський майстер Слободський у партії з Ціпесом провів багатоходовий комбінаційний удар. Слободський грав чорними. Дія розвивалася так: 26—30; 14—20; 7—12; 15—20; 4—10 і 21—27.

На діаграмі 324 білі ходом 37—32 виграють шашку, оскільки чорні позбавлені можливості захистити її ходом 11—16 через комбінаційний удар білих 26—21!; 36—31; 38—32 з розгромом.

На діаграмі 325 білі виграють за допомогою ходів 29—24; 24—20; 43—39; 26—21 і 37—31.

Типовий для колових позицій удар представлено на діаграмі 326. Білі грають 23—18 і 44—39.

На діаграмі 327 білі перемагають після ходів 29—23; 24—19; 38—33.

На діаграмі 328 чорним вдається виграти шашку. Досягається це за допомогою ходів 14—19; 18—23; 8—23; 22—13 і 17—10.

На діаграмі 329 чорні виграють за допомогою ходів 27—31; 23—28; 18—23 і 11—17.

На діаграмі 330 чорні здійснюють удар 28—32; 18—23; 17—21; 9—14 і в подальшому, вигравши колову шашку білих 24, перемагають.

На діаграмі 331 білим удається пробитися на поле 4 за допомогою ходів 24—19; 33—28; 28—22 і 37—32.

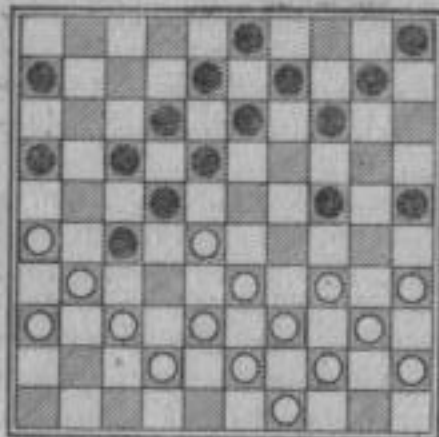
На діаграмі 332 білі також проходять на поле 4. Досягається це ходами 24—19; 34—30; 33—28, і шашка білих 31 здійснює переможний марш на поле 4.

На діаграмі 333 розмін білих на поле 21 спростовується комбінацією 17—22; 13—19; 25—30 і 8—13 з повним розгромом.

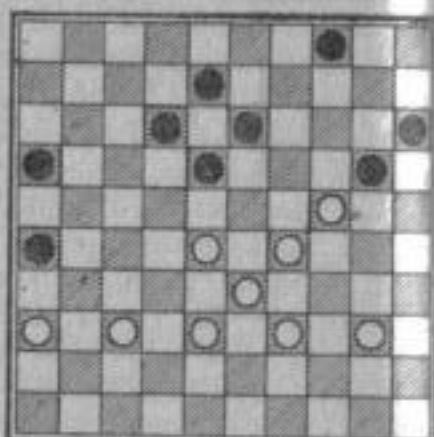
На діаграмі 334 білі ходом 34—30 виграють шашку.

Позиція, представлена на діаграмі 335, трапилася в одному з півфіналів СРСР в партії між київським майстром Колодієвим і москвичем Юсуповим. Киянин ефектно переміг. Він зіграв 26—21; 33—28! і залишився із зайвою шашкою і виграною позицією.

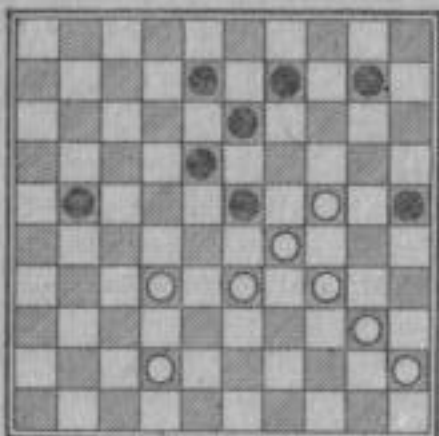
Діаграма 340

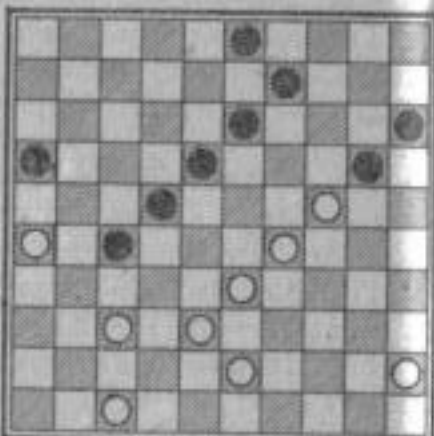
Діаграма 341

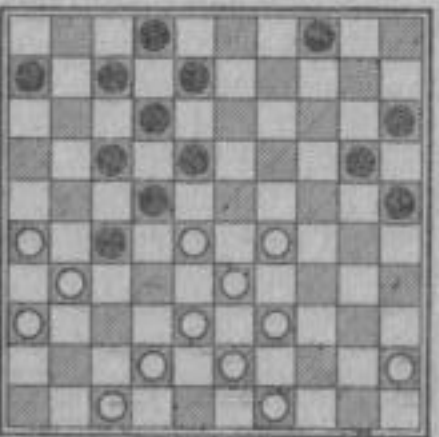
Діаграма 342

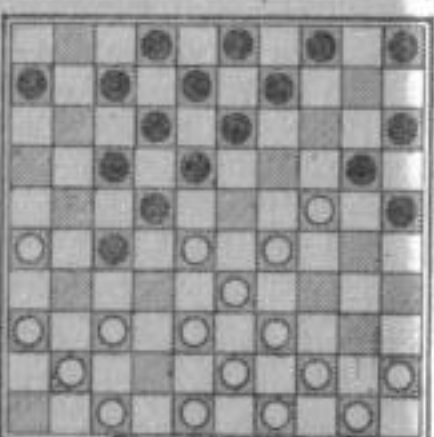
Діаграма 343

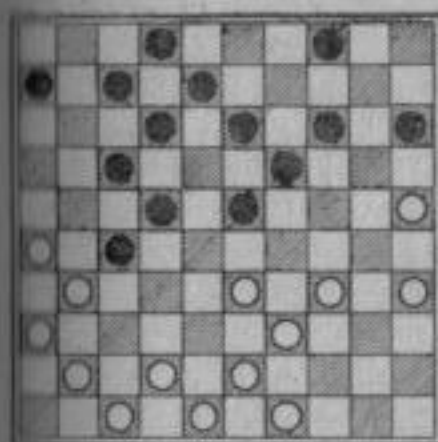
Діаграма 344

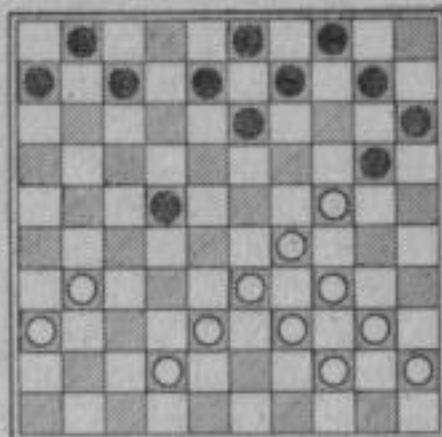
Діаграма 345

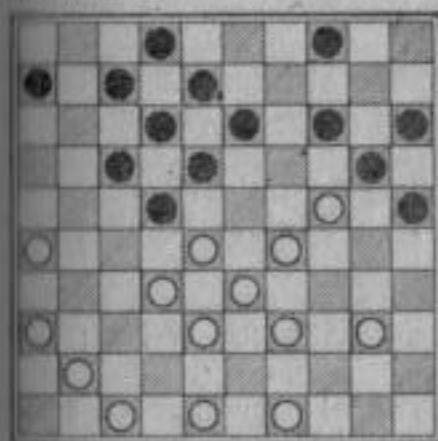
Діаграма 346

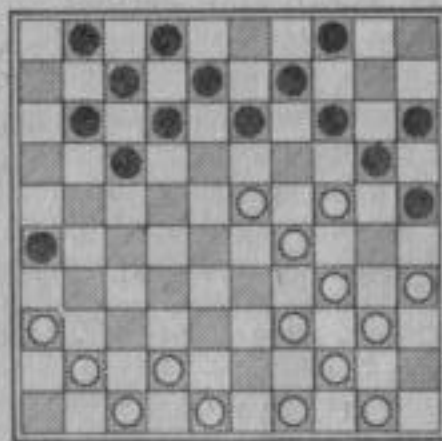
Діаграма 347

Діаграма 348

Діаграма 349

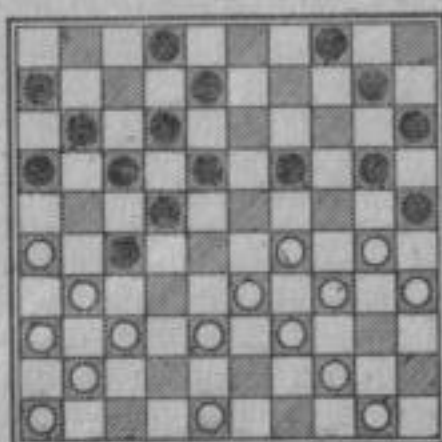

Позиція, зображена на діаграмі 336, мала місце у фіналі першості СРСР 1964 року. Тут Андрейко, який грав білими, розтросив позицію свого суперника лєнінградського майстра Гершта ходами 37—32; 23—18 і 47—41.

На діаграмі 337 показано так званий удар крюк: 34—30; 31—27; 39—33 і 37—31.

На діаграмі 338 білі цікавим маневром проходять

Діаграма 350

на поле 1: 26—21; 21—17; 30—24. Так білі руйнують оборону суперника 39—30 і шашка білих 43 завдає за вершального удару.

На діаграмі 339 білі виграють ходами 24—20; 34—30; 37—31 і 47—41.

На діаграмі 340 білі помилково розмінялися на полі 23. Чорні відповіли ударом 17—21; 27—32; 24—30; 14—19 і домоглися перемоги.

На діаграмі 341 білі перемагають за допомогою замаскованого містка. Він здійснюється ударом 24—19; 29—23; 28—23; 37—31; 38—32.

На діаграмі 342 білі зіграли 33—28!, на що чорні помилково відповіли 9—14, після розміну білі завдали удару 32—28; 24—19; 34—30 і виграли.

На природний хід білих 43—39 (діаграма 343) чорні завдали удару «крюк» ходами 18—23; 16—21 і залишилися із зайвою шашкою.

На діаграмі 344 білі помилково зіграли 42—37. Чорні негайно завдали удару 18—23; 17—21; 4—9; 20—24 і виграли.

Ідея удару, представленого на діаграмі 345, належить Роозенбургу. Чорні йдуть 18—23!; 27—32; 18—34; 20—33; 13—35, виграючи шашку.

На діаграмі 346 чорні оригінальним способом потрапляють на поле 46. Досягається це ходами 17—21; 14—20; 32—38; 13—18.

На діаграмі 347 білі позбавлені можливості грати 38—32 через стандартний удар 22—27 і 13—19!

Позиція, зображена на діаграмі 348, трапилася на першості України 1975 року в партії між київським майстром Мокровичем і херсонським майстром Абдуromanовим. Киянин провів цікаву комбінацію — 22—27; 17—22; 18—22; 25—30; 20—24. В подальшому чорні чітко провели ендшпіль і заслужено перемогли.

На діаграмі 349 чорні ходом 13—19 виграли шашку. Спроба білих відіграти її шляхом 29—24 не була успішною через удар 25—30; 15—20; 4—10; 12—18, в результаті якого чорні перемагають.

Позиція, зображена на діаграмі 350, трапилася на першості Збройних Сил СРСР 1975 року в партії між мінським гросмейстером Гантваргом і автором цих рядків. Мінчанин, який грав чорними, красиво переміг ходами 18—23!; 19—24; 8—12 і 24—30.

КОМБІНАЦІЇ В КЛАСИЧНИХ ПОЗИЦІЯХ

У стокліткових шашках сторона, яка не дає змоги супернику атакувати свій лівий фланг, намагається закріпитися на полях 27—28 (24—23). Якщо це їй вдається, гри набуває так званого класичного характеру.

У давнину класичні позиції були улюбленою зброєю більшості провідних майстрів. І в наш час володіння класичними позиціями — невід'ємна складова майстерності.

Деякі комбінаційні удари, що часто зустрічаються в класичних позиціях — «королівський», «рикошет», «бомба» та інші, — були розглянуті вище. У цьому розділі ми продовжимо знайомство з комбінаційною грою в даному виді позицій. Тактика в класичних позиціях відрізняється не меншою різноманітністю, ніж в інших стадіях гри.

На діаграмі 351 білі ходом 34—30? створюють, здавалося б, невідворотну загрозу 30—24. Однак чорні попереджають їх і перемагають за допомогою удару «півмісяць» 18—22!; 21—27, виграючи дві шашки.

На діаграмі 352 білі ходом 34—30 створюють справді невідпорну загрозу 30—24 і на вимушену відповідь суперника 3—8 перемагають ходами 30—24 і 37—31.

На діаграмі 353 природний хід чорних 13—18 спростовується ходами 25—20; 35—30; 28—23.

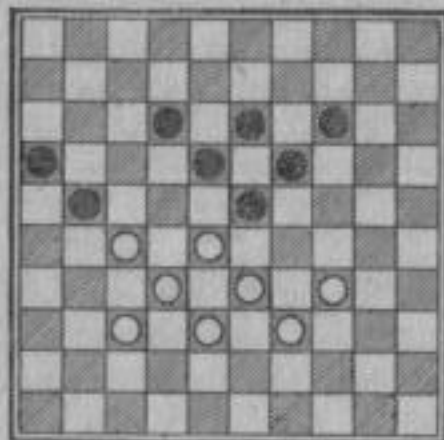
На діаграмі 354 білі після ходів 30—24 і 37—31 проходять на поле 6.

Являє інтерес удар, проведений білими на діаграмі 355, — білі грають 38—33!; 30—24; 28—10; 35—24 і 27—22 і перемагають.

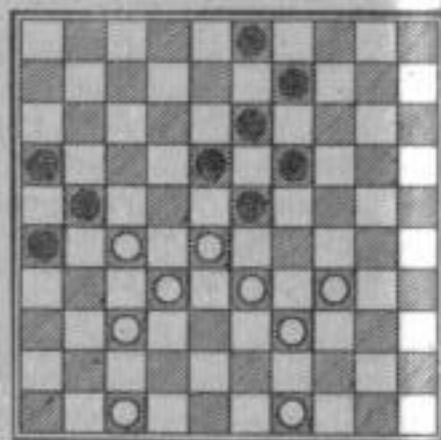
Ідея удару в позиції, що представлена на діаграмі 356, належить видатному голландському шашкісту екс-чемпіону світу Шпірнгеру. Білі грають 30—24! У випадку бою суперника 19—30 білі виграють ходами 37—31 і 38—33, а у випадку бою 20—29 вони грають 27—22!; 21—17; 42—37; 36—31; 48—42 і перемагають, прориваючись на, здавалося б, неприступне поле 2.

Позиція, зображена на діаграмі 357, демонструє ідею французького проблеміста Авіда. Білі грають 26—21; 37—31; 33—29; 43—38; 41—37, зводячи гру до вигідної для них опозиції одна на одну.

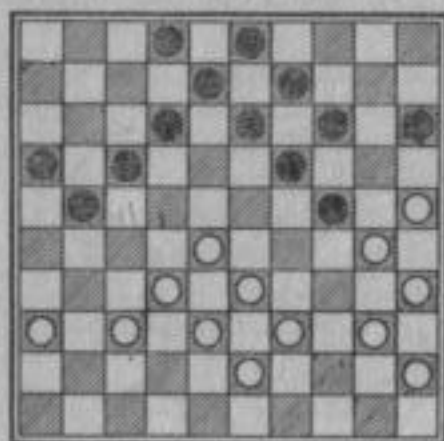
Діаграма 351

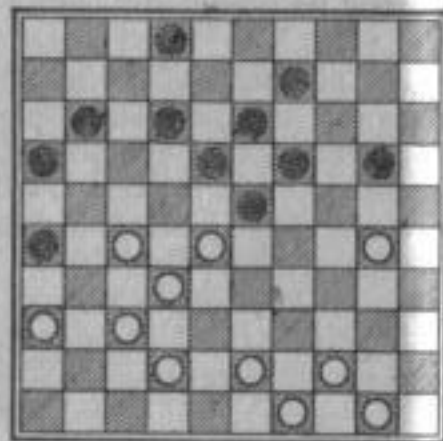
Діаграма 352

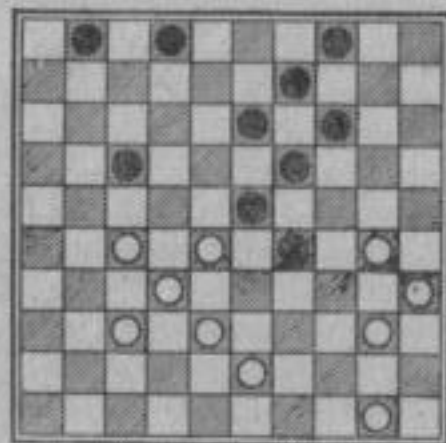
Діаграма 353

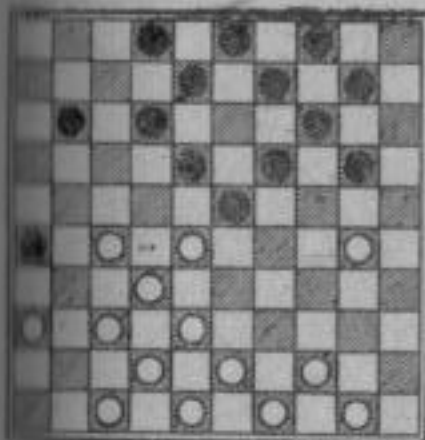
Діаграма 354

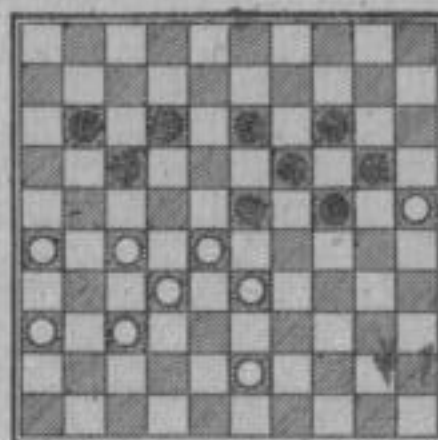
Діаграма 355

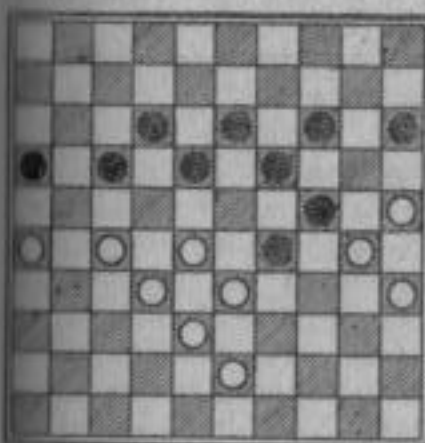
Діаграма 356

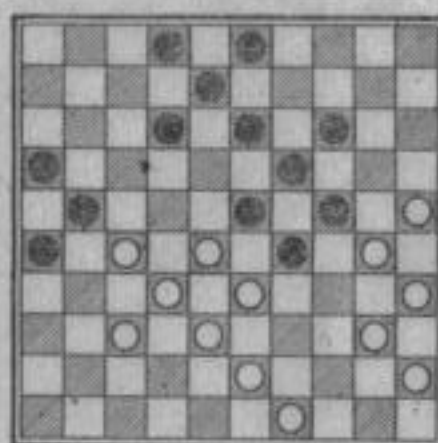
Діаграма 357

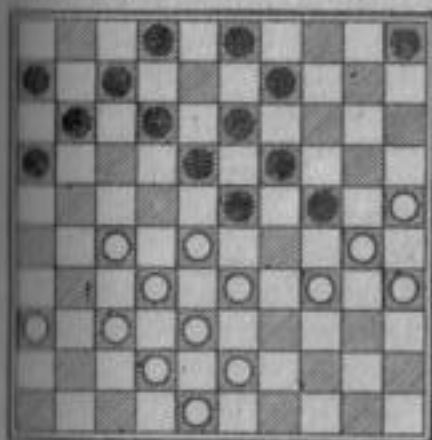
Діаграма 358

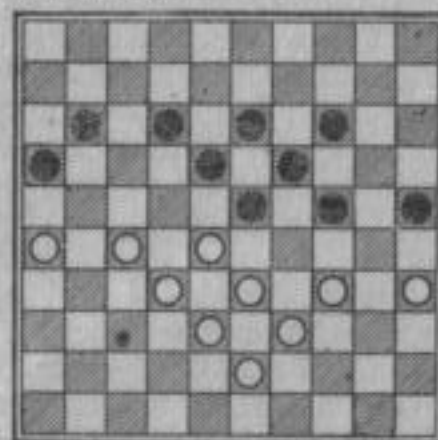
Діаграма 359

Діаграма 360

Діаграма 361

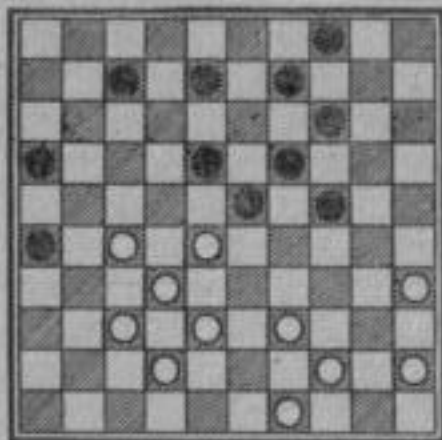
На діаграмі 358 білі ходами 28—23 і; 30—8; 27—21 виграють шашку.

На діаграмі 359 білі грають 40—34; 35—44; 33—29; 37—31; 44—40 з подальшим проривом у дамки на ослабленому фланзі суперника.

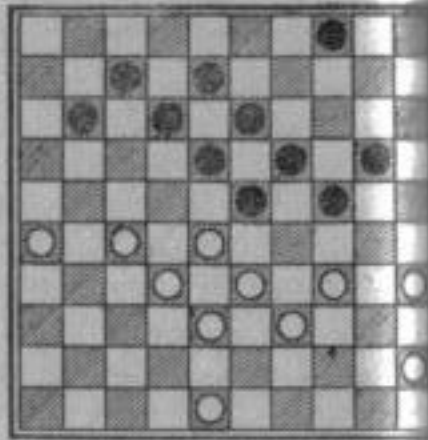
На діаграмі 360 білі розгромили позицію суперника ходами 25—20; 30—24; 36—27 і 32—1.

У позиції на діаграмі 361

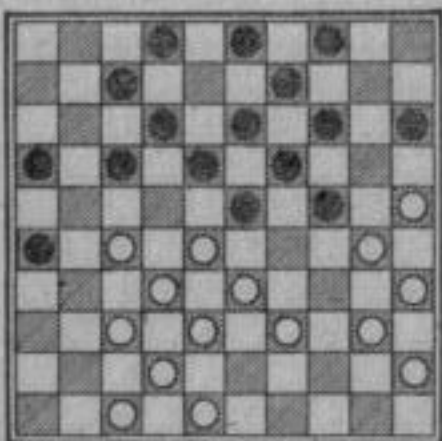
Діаграма 362

Діаграма 363

Діаграма 364

чорні не мають змоги грати 23—29, тому що після розміну на них чекає удар 28—23; 38—32!; 32—41 і 26—10 з виграшем.

На діаграмі 362 зображено позицію, що трапилася в одній з партій харківського майстра Спанціреті. Тут харків'янин пожертвував шашку ходом 35—30, зіграв 28—22 і на вимушене закриття чорних ходом 8—13 зіграв 27—21!; 44—40 і переміг. (На хід чорних 9—13

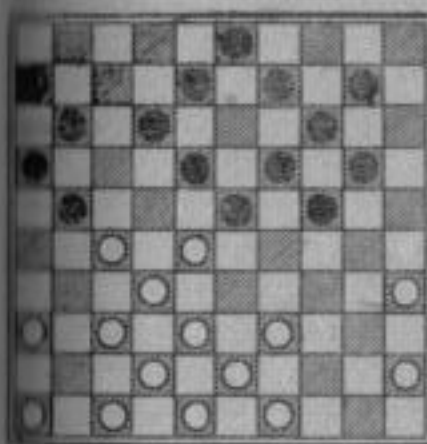
білі відповідають аналогічним ударом).

Позиція, зображена на діаграмі 363, мала місце в партії між сенегальським гросмейстером Баба Сі і голландським майстром Ларосом на Ялтинському міжнародному турнірі 1961 року. Африканський шашкіст зіграв 26—21. Його суперник необачно напав 11—17, на що було завдано удару 34—29!; 48—39; 27—22; 35—30; 28—23 і в подальшому Баба Сі довів партію до перемоги.

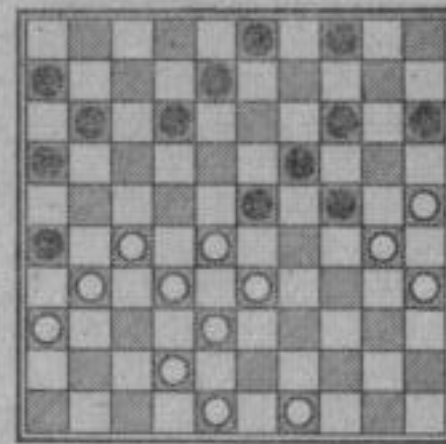
На діаграмі 364 білі прориваються на, здавалося б, надійно захищене поле 2. Досягають вони цього в такий спосіб: 27—22!; 33—28; 28—23; 30—8; 37—32.

На діаграмі 365 білі перемагають ходами 35—30; 27—22; 38—33 і 39—33.

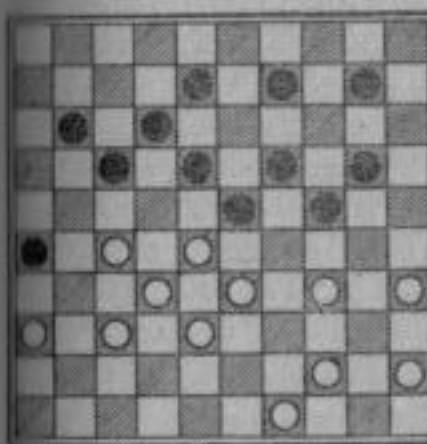
Діаграма 365

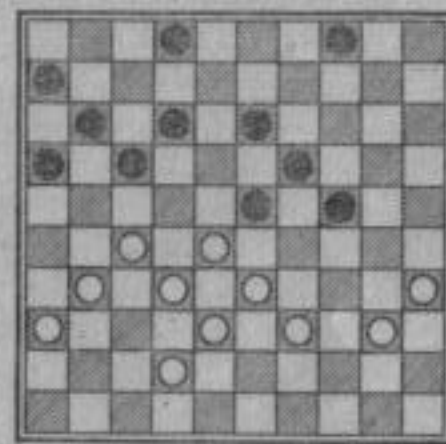
Діаграма 366

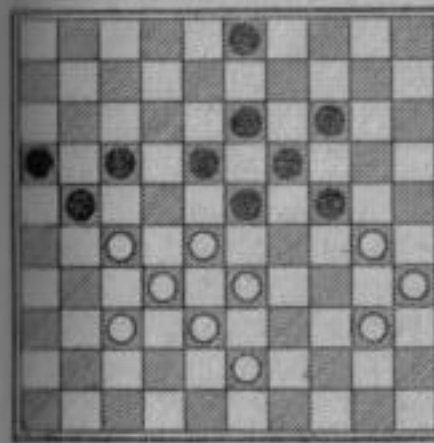
Діаграма 367

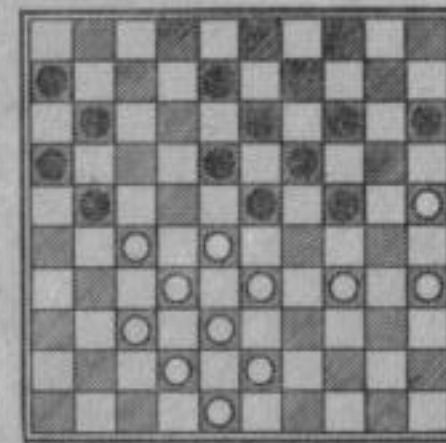
Діаграма 368

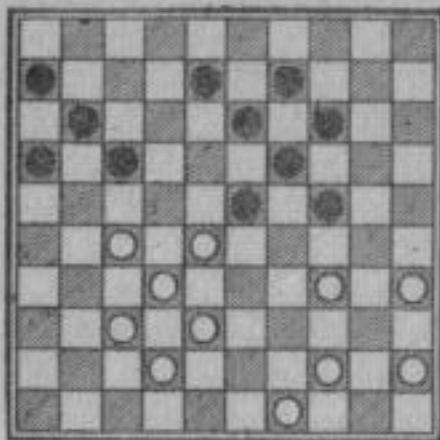
Діаграма 369

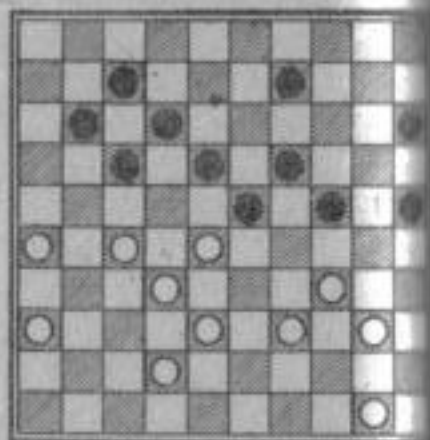
Діаграма 370

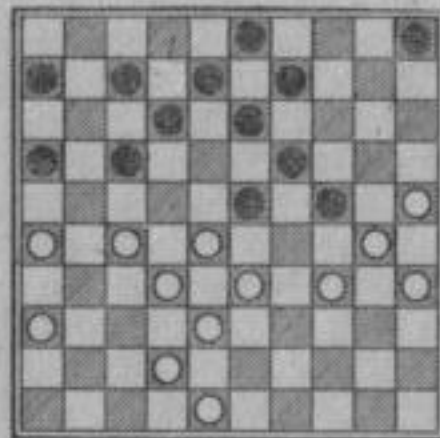
Діаграма 371

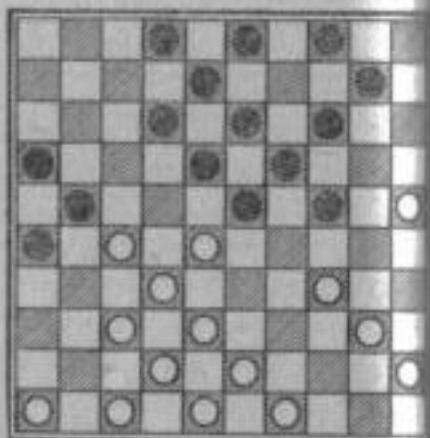
Діаграма 372

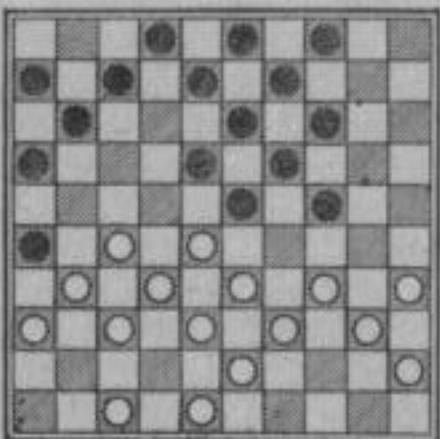
Діаграма 373

Діаграма 374

Діаграма 375

На діаграмі 366 білі прориваються на поле 2 ходами 25—20; 33—29; 38—33 і 40—34.

На діаграмі 367 білі фінальним ударом знімають вісім шашок. Вони грають 34—29; 43—39; 35—30; 28—22; 37—31; 49—44 II і переміщують.

На діаграмі 368 чорні прориваються на поле 48. Вони роблять це ходами 24—29; 2—13; 13—19 і 12—18.

Розгромну комбінацію здійснюють чорні на діаграмі 369. Вони грають 17—22; 23—28; 13—18 і 48—47.

Удар «хамелеон» проводять білі на діаграмі 370 — 20! (ця попередня жертва необхідна); 34—29; 28—33; 38—33; 42—37; 43—38.

У позиції, представленій на діаграмі 371, голландський гросмейстер Ван-Дейк, який грав чорними, міг перемогти завдяки таким ходам: 23—29; 17—22 і 11—17, однак у партії він не скористався цією можливістю.

Позиція, зображена на діаграмі 372, трапилася в партії між київським майстром Бліндером і харків'янином Гроссом. Тут природний хід княгиня 45—40 був спростований ударом 23—29; 18—22; 25—43 і 11—16.

На діаграмі 373 білі руйнують позицію суперника ходами 25—20; 30—24; 27—21.

На діаграмі 374 білі проходять на поле 5 ходами 27—32; 38—33; 25—20! і 34—5.

На діаграмі 375 чорні помилково зіграли 4—10, на що білі відповіли 34—29; 28—22! з невідпоруною загрозою 27—21.

Цікаво виграють білі на діаграмі 376. Вони йдуть 15—30! із загрозою 30—24. На вимушену відповідь суперника 20—24 грають 33—29!; 30—24 і 42—37!

На діаграмі 377 чорні помилково зіграли 20—25, на що був зроблений зустрічний удар: 27—22 і 31—26.

На діаграмі 378 білі проводять цікаву комбінаційну ідею. Вони грають 35—30 і у відповідь на 20—24 продовжують 43—39; 44—40; 33—29 і 37—6.

Чудовий удар проводять білі на діаграмі 379. Вони грають 34—29; 28—23 і 44—39!

На діаграмі 380 білі, якими грав майстер Швидкий, помилково зіграли 31—27, на що майстер Коган, який грав чорними, відповів 4—10!; 23—29; 13—44 і 29—33 і виграв.

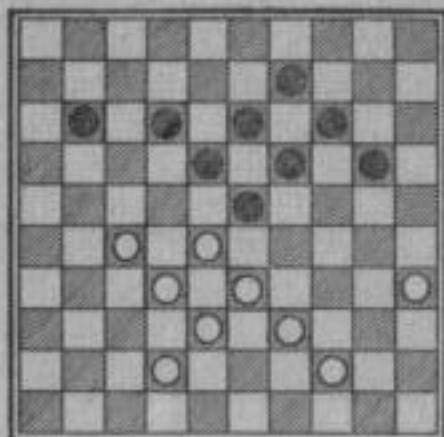
На 381-й діаграмі білі спокусилися можливістю виграти шашку ходами 35—30; 28—22, на що був зроблений удар 14—20; 26—31; 13—19, і чорні виграли.

На діаграмі 382 демонструється ідея, що належить экс-чемпіону світу гросмейстеру Фабру. Білі грають 33—29; 27—21; 42—37; 25—20; 35—30; 38—32, знімаючи шість шашок і потрапляючи на поле 5.

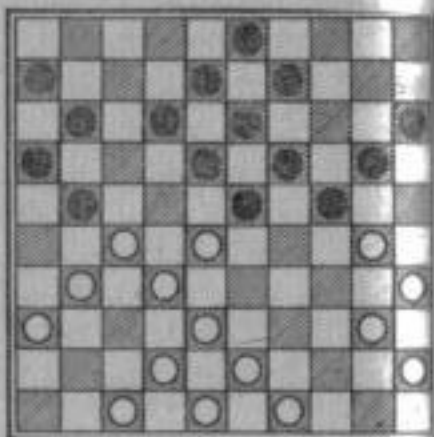
На діаграмі 383 білі виграють ходами 34—29; 27—22; 36—31; 47—41; 28—23; 33—11 і 49—7.

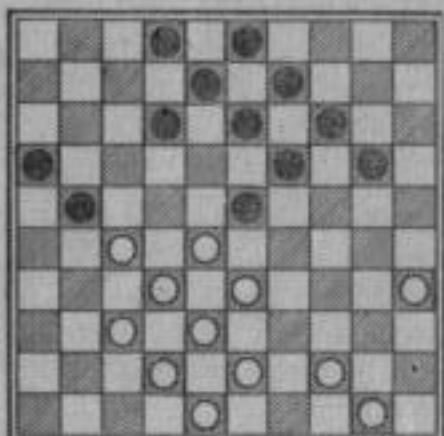
Діаграма 176

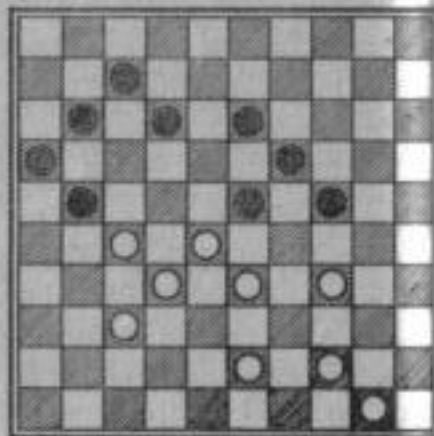
Діаграма 377

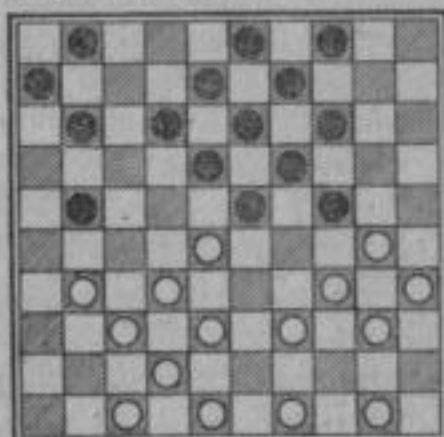
Діаграма 378

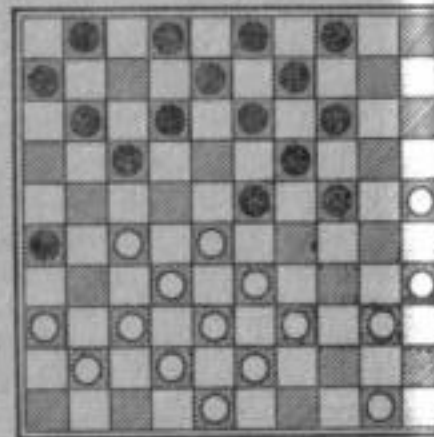
Діаграма 379

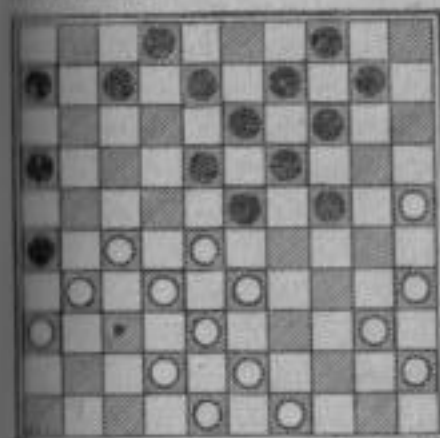
Діаграма 380

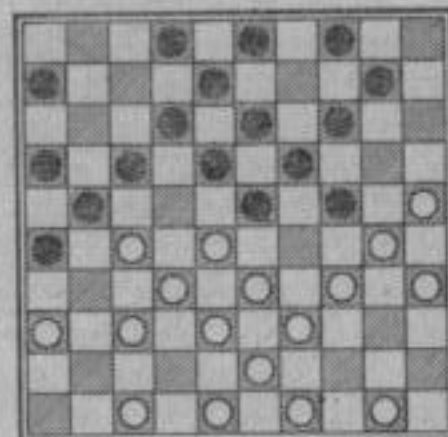
Діаграма 381

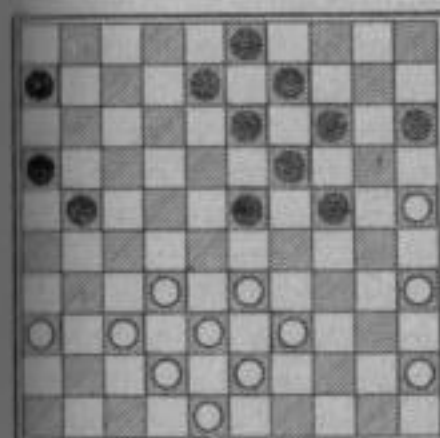
Діаграма 382

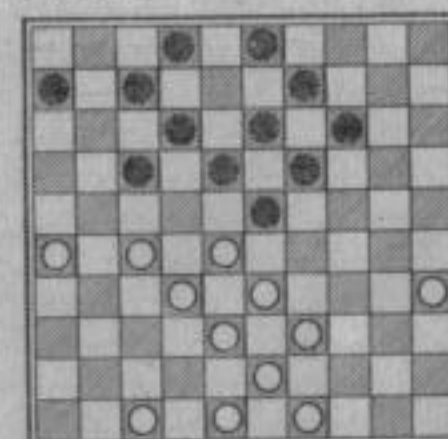
Діаграма 383

Діаграма 384

Діаграма 385

На діаграмі 384 білі зіграли 37—31, на що чорні помилково відповіли 21—26. Негайно був зроблений удар 25—20 і 39—34 з вигрешем білих.

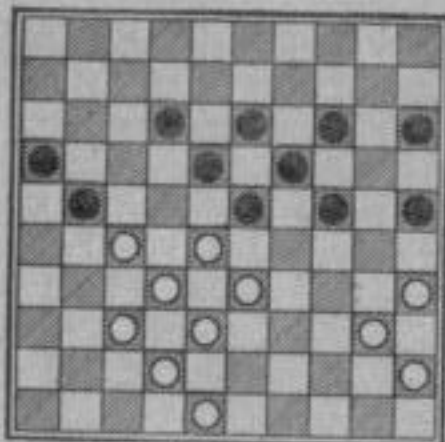
Позиція, зображена на 385-й діаграмі, належить екс-чемпіону світу французькому гросмейстеру Гестему. Білі грають 35—30. Якщо чорні відповідають 14—20?, то білі відуть 28—22; 33—28; 30—24; 38—32; 39—33 і перемагають.

На 386-й діаграмі білі помилково зіграли 48—42, після чого чорні виграли ходами 24—30; 18—22; 14—20 і 21—26.

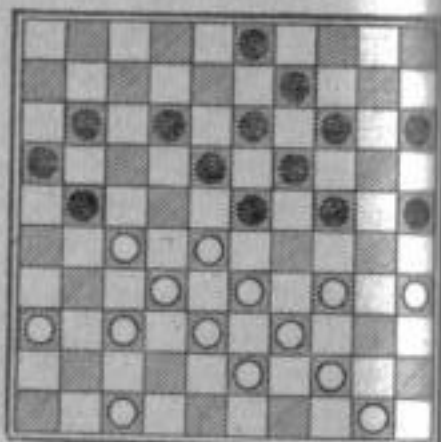
На діаграмі 387 білі прориваються на поле 4 після ходів 25—20; 30—24; 38—32 і 26—21.

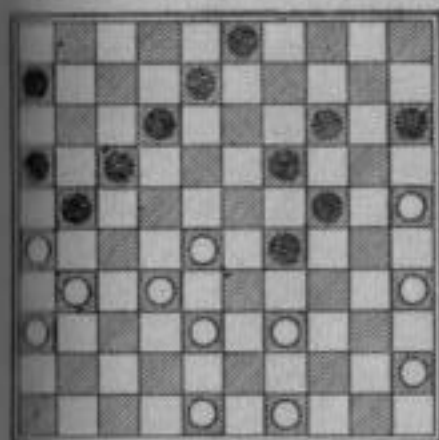
Діаграма 388

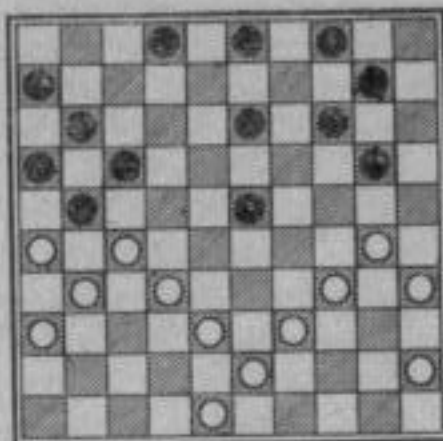
Діаграма 399

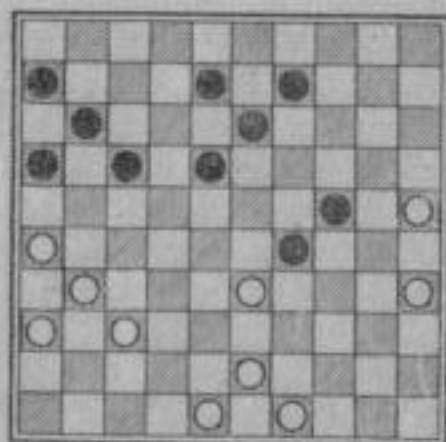
Діаграма 404

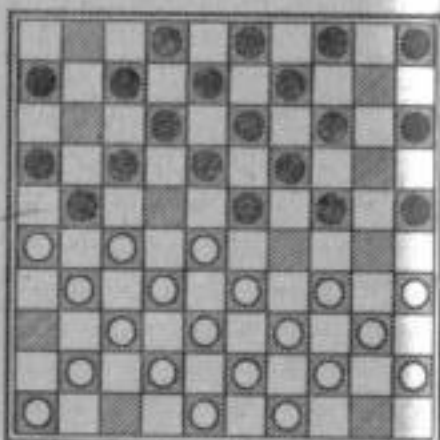
Діаграма 405

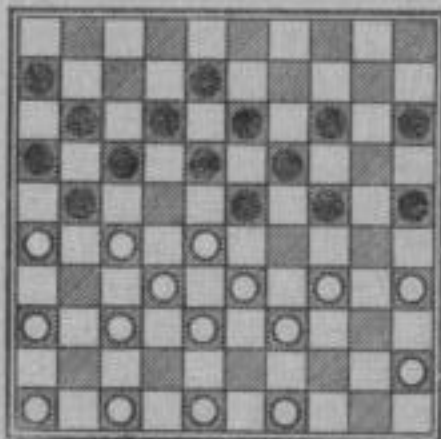
Діаграма 400

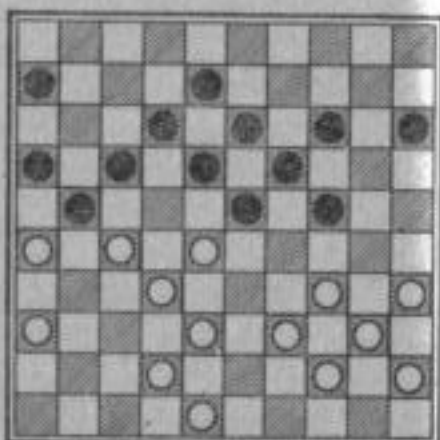
Діаграма 401

Діаграма 402

Діаграма 403

На діаграмі 388 білі про-
риваються в дамки після хо-
дів 27—22; 21—17; 42—37;
36—31; 48—42 і 39—34.

На 389-й діаграмі білі
здійснюють удар «крюк».
Вони грають 30—24; 25—20;
35—30; 38—33 і 37—31.

На діаграмі 390 білі про-
риваються на поле 5 хода-
ми 27—22; 33—29; 20—14 і
30—24.

На діаграмі 391 показано
позицію, що належить ві-
домому голландському шашкісту Екгауду. Білі домага-
ються успіху ходами 37—31; 28—23; 35—30; 39—50 і
43—5.

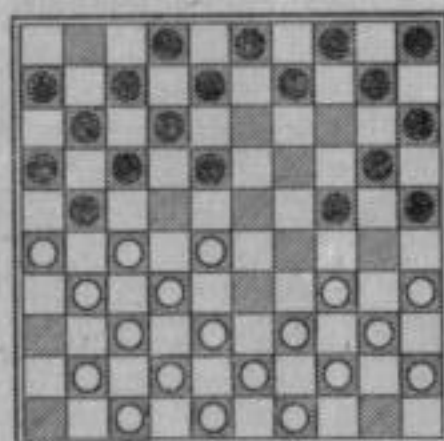
На діаграмі 392 показаний один з ударів, відомих під
назвою «удар Філіппа»: 38—28; 27—22; 43—39.

Становить інтерес «королівський удар», проведений
білими на діаграмі 393. Вони грають 28—23, 38—33;
49—44; 48—43 і 43—38, в результаті чого перемагають.

На діаграмі 394 показано позицію, що трапилася в
партії Баба Сі з французьким майстром Шіланом на
Ялтинському міжнародному турнірі 1961 року. Баба Сі
зіграв 31—27; 36—31 і домігся успіху.

На діаграмі 395 білі виграють після ходів 33—28;
27—22; 43—39; 20—14 і 30—24.

Діаграма 406

На діаграмі 396 білі зіграли 39—34 !; чорні — 24—20 на що було зроблено ходи 38—33; 37—31 ! з виграшем.

На діаграмі 397 білі провели чудовий «турецький удар» ходами 37—31 !; 47—42 !! і перемогли.

У позиції, що зображена на 398-й діаграмі, представлено удар, який носить ім'я экс-чемпіона світу гроемейстера Райхенбаха. Білі грають 27—22; 33—29; 35—30; 32—28 з проривом.

Повчальну комбінацію проводять білі на діаграмі 399. Вони грають 34—29; 28—23 !; 44—39 !, потрапляючи на поле 6.

У позиції на діаграмі 400 білі перемагають ходами 26—21; 37—32 !

КОМБІНАЦІЇ ПРИ ЗАТИСКУ КОРОТКОГО ФЛАНГУ

У складних турнірних ситуаціях іноді буває необхідна різка гра на виграш. З метою загострення гри часом виправдано самому зв'язатися на короткому фланзі. Така стратегія ризиківана, однак вона створює великі тактичні можливості.

Позиції із затиском короткого флангу чудово розігрують теперішній чемпіон світу радянський гроемейстер Гантварг і видатний нідерландський шашкіст Вірсема.

На діаграмі 401 білі руйнують позицію суперника ударами 34—29; 28—22; 26—17; 32—1.

На діаграмі 402 білі завдають удару, котрий дещо нагадує «королівський». Вони грають 28—22; 26—17; 33—22; 34—30.

На діаграмі 403 білі проходять на поле 2 ходами 35—30; 34—30; 28—22 і 26—21.

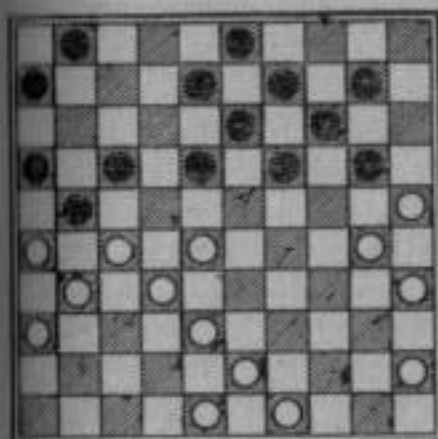
На діаграмі 404 білі демонструють різновид удару «наполеон». Вони грають 32—27; 28—22; 35—30 і 26—21 з перемогою.

На діаграмі 405 білі прориваються на, здавалося б, надійно захищене поле 4. Вони грають 32—28; 27—22; 26—17; 39—33; 30—25 і перемагають.

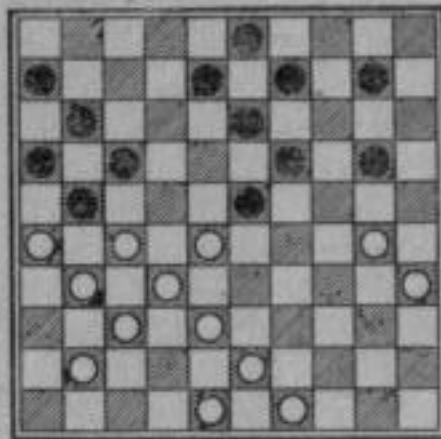
На діаграмі 406 білі виграють шашку ходами 28—22; 26—17; 32—23; 27—18 і 34—30.

Розгромну комбінацію проводять білі на діаграмі 407. Вони грають 30—24; 25—20; 28—22; 26—17; 27—

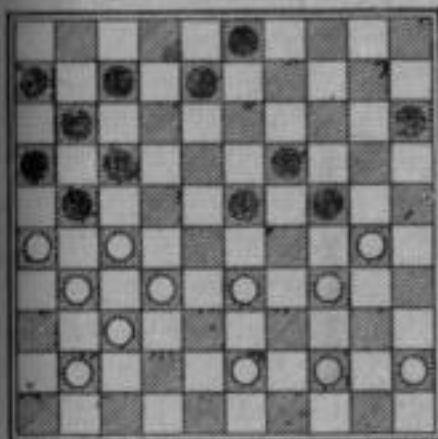
Діаграма 407

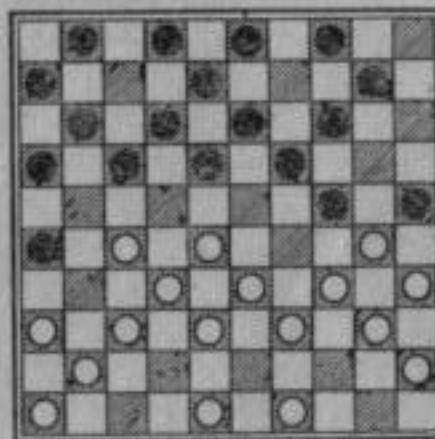
Діаграма 408

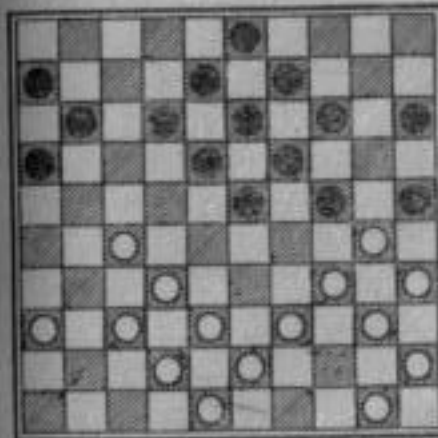
Діаграма 409

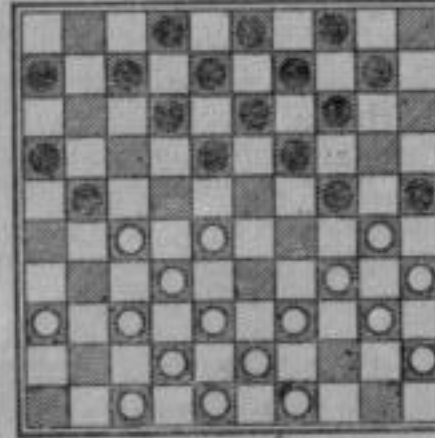
Діаграма 410

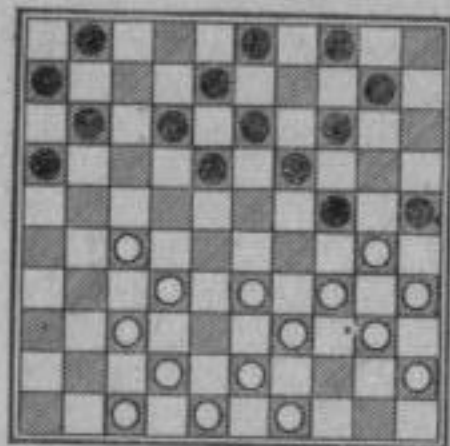
Діаграма 411

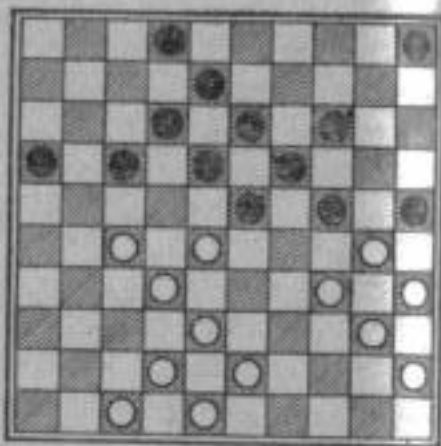
Діаграма 412

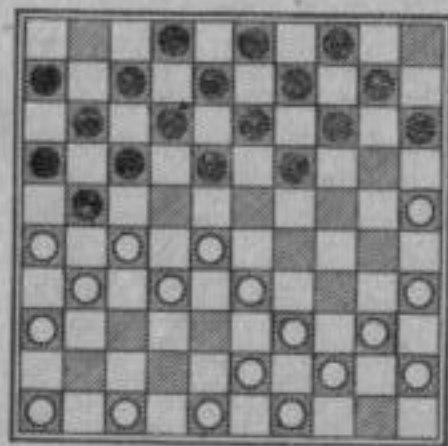
Діаграма 413

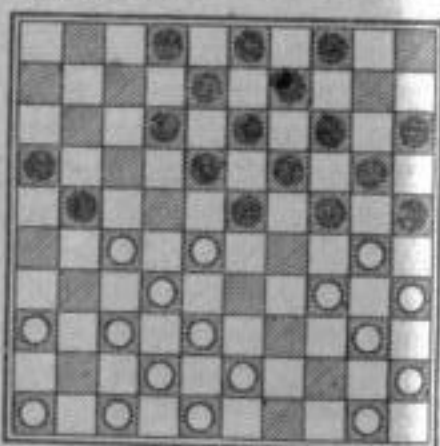
Діаграма 414

Діаграма 415

Діаграма 416

21; 17—11; 38—33, потрапляючи на поле 5 і знімаючи на шляху шість шашок суперника.

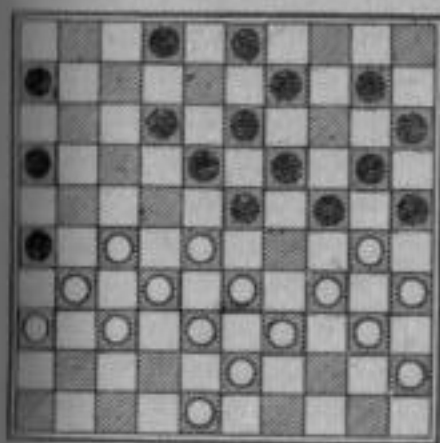
Ідея комбінації, зображеної на діаграмі 408, належить французькому шашкісту Буассіно. Білі йдуть 30—24; 38—33; 48—42; 28—22; 26—17; 27—29 і 43—5 з вигравшем.

На діаграмі 409 чорні повелися необачно, зігравши 20—24. Білі негайно відреагували ходами 33—28; 34—30!; 28—22; 26—17 і домоглися перемоги.

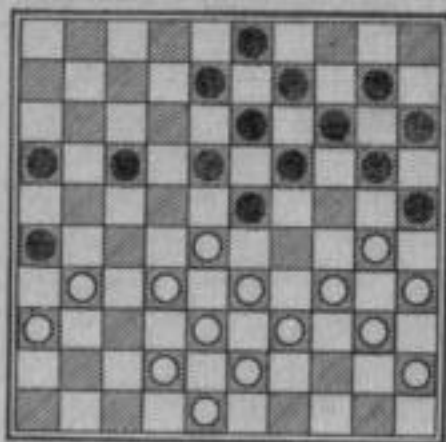
Оригінальним маневром перемагають білі на діаграмі 410. Вони грають 27—22 і 32—29!

На діаграмі 411 білі здійснюють «удар Філіппа»: 27—22; 34—29!; 50—39 і 40—16, звільняючись з-під зв'язки і залишаючись із зайвою шашкою.

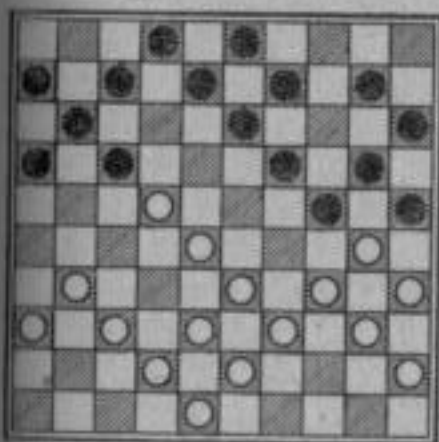
Діаграма 417

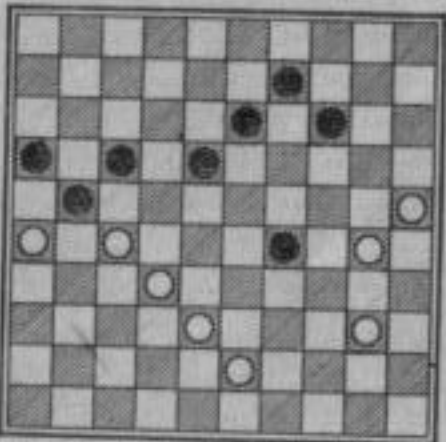
Діаграма 418

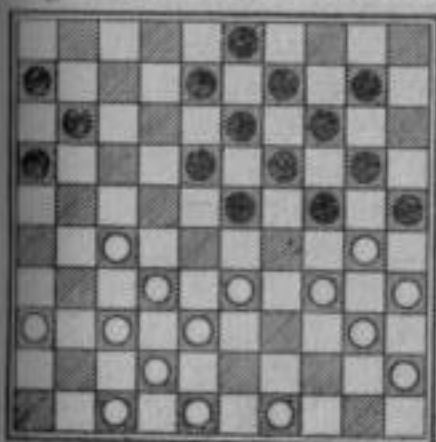
Діаграма 419

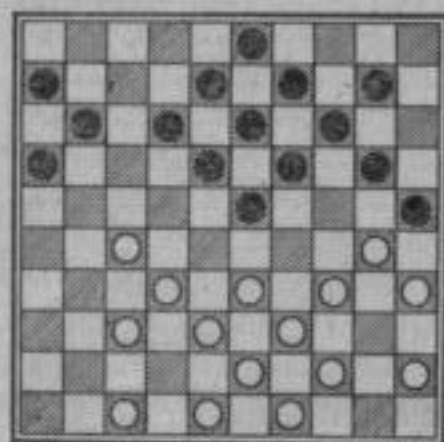
Діаграма 420

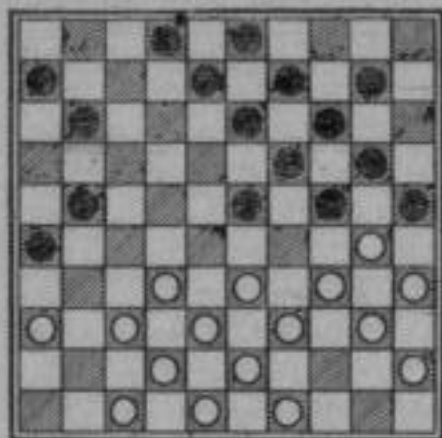
Діаграма 421

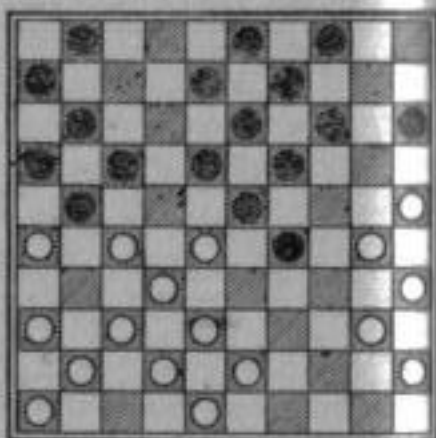
Діаграма 422

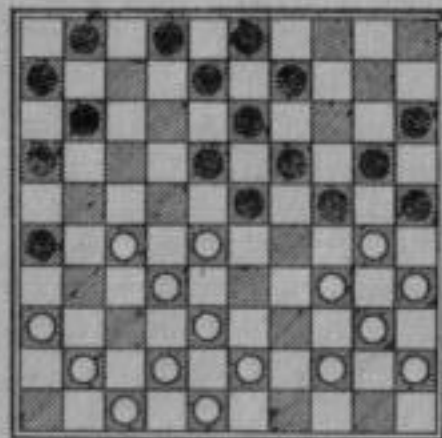
Діаграма 423

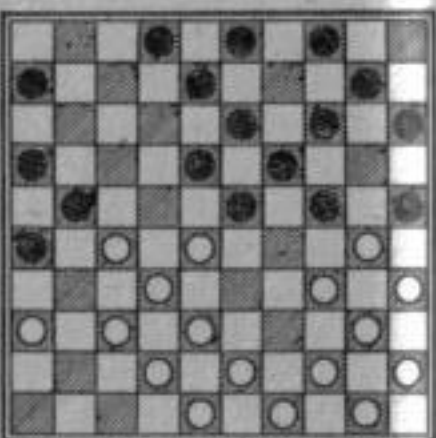
Діаграма 424

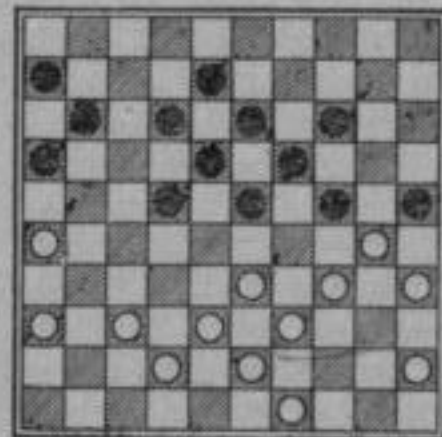
Діаграма 425

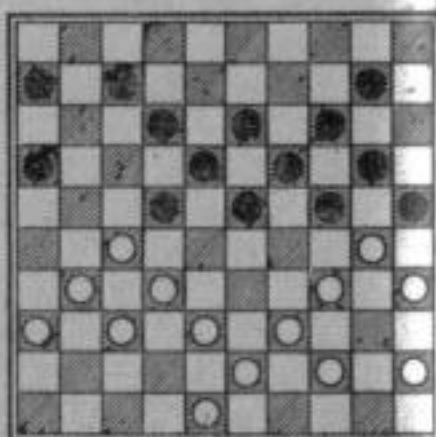
Діаграма 426

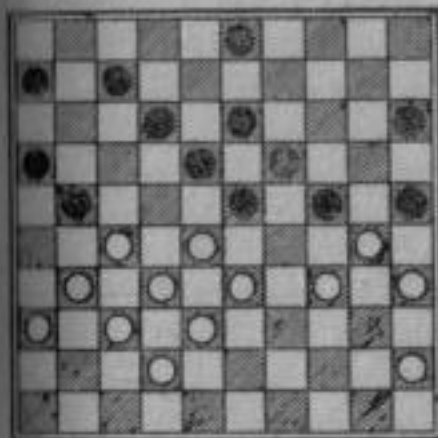
Діаграма 427

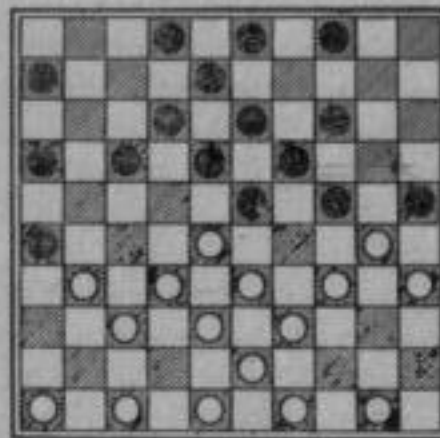
Діаграма 428

Діаграма 429

Діаграма 430

Удар, що нерідко трапляється при затиску короткого флангу, проводять білі на діаграмі 412. Вони грають 27—22; 38—33 і перемагають.

На діаграмі 413 білі ходом 32—28 ставлять чорних перед невідвратною загрозою удару, розглянутого на діаграмі 412.

На діаграмі 414 чорні спробували ходом 23—29 ? накинута на короткий фланг білих. Однак після ходів 38—33 !; 26—22 !!; 32—26 вони змушені були визнати себе переможеними.

На діаграмі 415 зображено позицію, що мала місце у фіналі першості СРСР 1960 року. Тут Слободський, що грав чорними, пішов 15—20 !, на помилкову відповідь суперника 46—41 ? завдав удару 19—23; 14—23; 23—29; 13—19; 17—46; 46—5 і переміг.

У позиції, що показана на діаграмі 416, білі потрапили на поле 6 за допомогою ходів 27—22, 34—29, 46—41, 36—31 і 32—27.

На діаграмі 417 білі завдають нищівного удару по позиції суперника ходами 27—22; 32—21 !; 47—41; 38—32; 34—5 і 39—17.

На діаграмі 418 білі несподіваним маневром потрапляють на поле 1: 32—27; 38—32; 30—24.

На діаграмі 419 білі перемагають ходами 28—23; 34—30; 19—14 і 38—33.

На діаграмі 420 чорні виграють після ходів 29—33; 18—23; 14—20 і 21—26.

На діаграмі 421 білі здійснюють удар по позиції суперника ходами 27—22; 33—29; 30—24 і 40—34.

На діаграмі 422 білі здійснюють «удар Філіппа» ходами 27—22; 34—29; 33—29; 44—40; 40—16 і в подальшому виграють шашку 27 і партію.

Аналогічний удар роблять білі на діаграмі 423. Це ходи 33—29; 43—39; 30—24 і 40—34.

На діаграмі 424 неправильний хід білих 36—31 дає змогу чорним домогтися успіху. Це досягається ходами 14—20; 19—10; 29—33; 18—22; 8—13; 21—27 і 11—17.

На діаграмі 425 хід чорних 11—17 спростовується ударом 34—29; 27—21.

На діаграмі 426 білі виграють після ходів 27—22; 34—29; 37—31; 42—37 і 38—32.

На діаграмі 427 білі руйнують центральну позицію противника ходами 34—29; 33—28; 37—31 і 26—21.

На діаграмі 428 білі дотепно використовують правило більшості. Вони грають 34—29; 43—38 !; 27—21; 37—32 і перемагають.

На діаграмі 429 білі нестандартним маневром прориваються на поле 1: 33—29; 30—24; 38—33; 31—26 і 32—1.

На 430-й діаграмі білі перемагають шляхом прориву на поле 7. Вони здійснюють це ходами 34—29; 28—22; 47—41 і 37—31.

У позиції, зображеній на діаграмі 431, чорні спробували домогтися активної позиції ходом 23—28, однак білі несподівано побити 33—22 і після 17—37; 26—17; 12—32; 35—30 і 30—24 домоглися успіху.

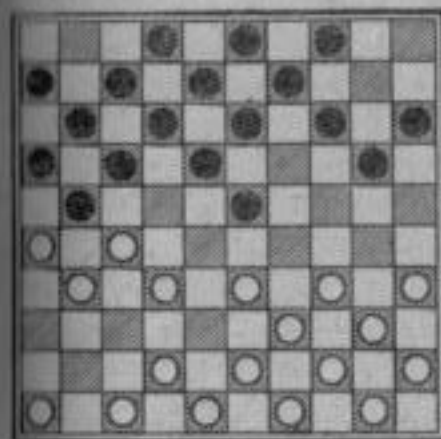
Приєм звільнення від зв'язки показано на діаграмі 432. Білі грають 34—29. Якщо чорні б'ють шашкою 23, то після 30—39 у білих створюється позиційна перевага. А на бій чорних 25—34 був зроблений комбінаційний удар 27—21 !; 48—30 !; 29—23 і 40—34, що привело білих до перемоги.

На діаграмі 433 білі ходом 33—29 руйнують, здавалося б, міцно захищену позицію чорних, а потім ходами 30—24 і 32—28 завдають завершального удару.

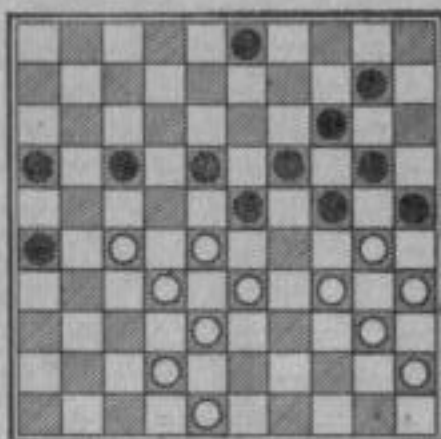
Позиція, зображена на діаграмі 434, трапилася в одній з партій майстра Киреева. Чорні зіграли 35—40 !; 14—19; 13—18; 11—44; 8—48, розгромивши могутню центральну позицію білих.

На діаграмі 435 білі вириваються з-під зв'язки ходом 34—29, тому що чорні позбавлені можливості бити 25—

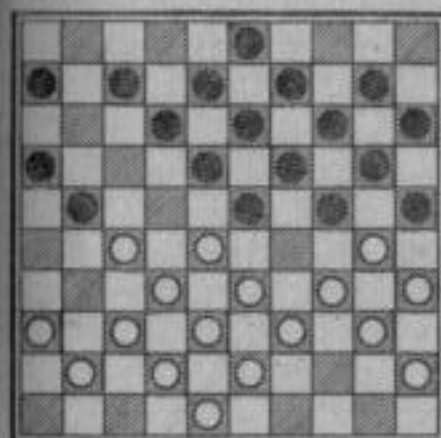
Діаграма 431

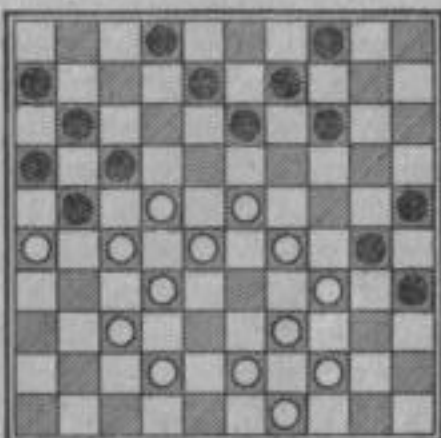
Діаграма 432

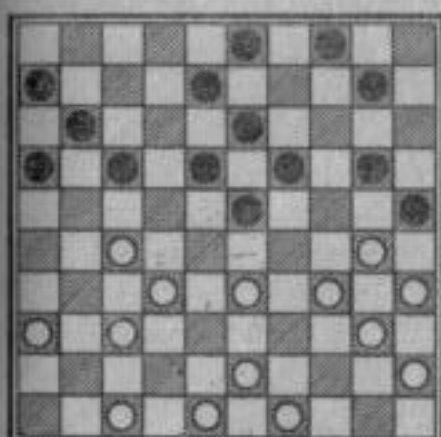
Діаграма 433

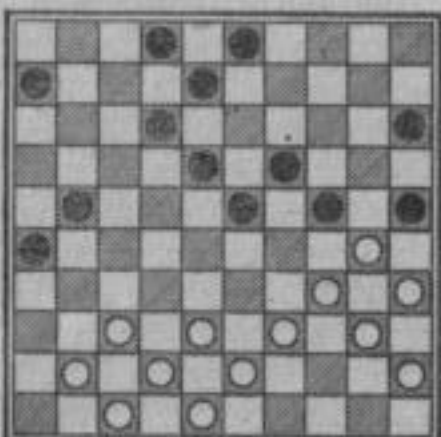
Діаграма 434

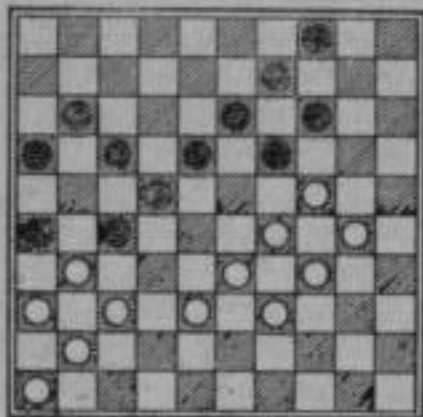
Діаграма 435

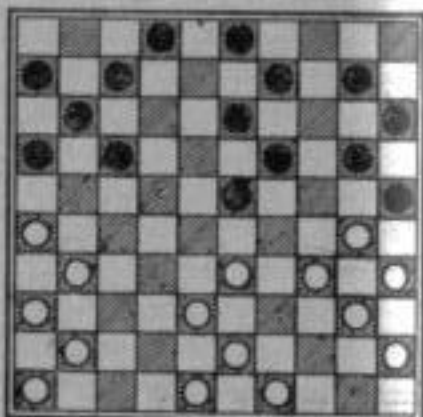
Діаграма 436

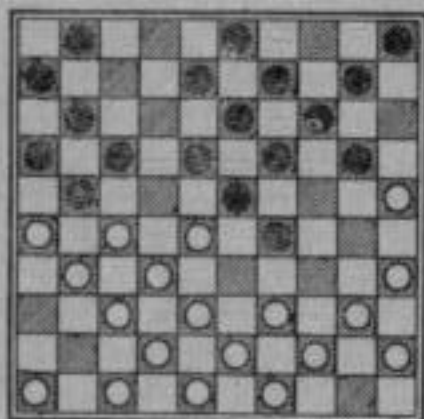
Діаграма 437

Діаграма 438

Діаграма 439

34, оскільки могли б нара-
зитися на удар «крюк»: 29—
24; 27—21 !; 37—31.

На діаграмі 436 білі хо-
дом 39—33 створюють за-
грозу виграву шашки шля-
хом 33—28. Чорні змушені
захиститися ходом 21—27.
У відповідь білі грають 41—
36 з новою загрозою 37—31.
Чорні змушені захищатися
8—13, після чого білі здій-
снюють прорив у дамки 37—
31; 36—31; 47—41; 38—32;
32—28 і 14—10 з вигравем.

На діаграмі 437 білі перемагають ходами 24—20;
30—24; 29—24 і 34—30.

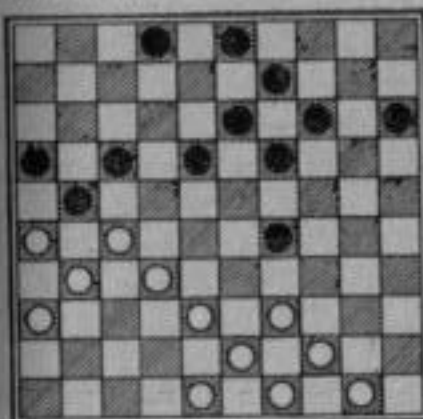
На діаграмі 438 чорні позбавлені можливості грати
13—18 через комбінацію білих 30—24; 35—30 і 26—21.

На діаграмі 439 білі домагаються успіху ходами 28—
22; 31—26; 32—27; 26—21 і 38—32.

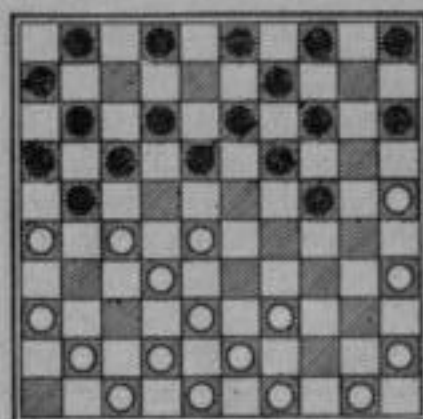
Позиція на діаграмі 440 належить чудовому нідер-
ландському шашкісту Сейбрандсу. Білі перемагають піс-
ля ходів 27—22; 26—17; 17—11; 36—31; 38—32 і
39—33.

На діаграмі 441 білі пробиваються на, здавалося б,
недосяжне поле 3. Вони здійснюють це за допомогою хо-
дів 27—22; 38—33; 28—22; 25—20 і 39—33.

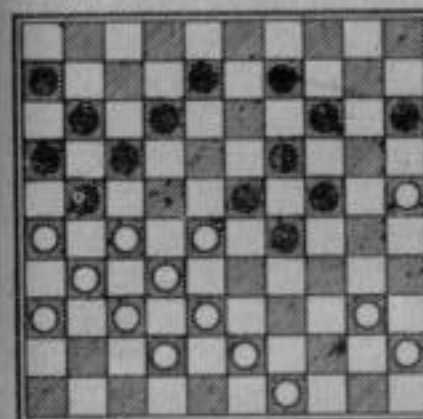
Діаграма 440

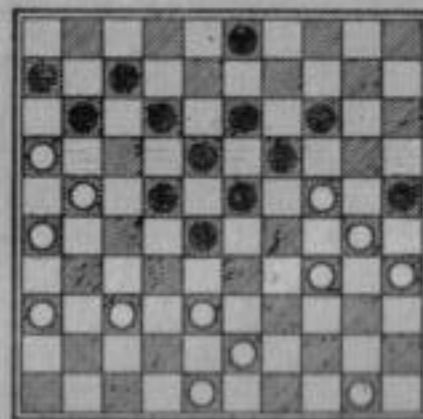
Діаграма 441

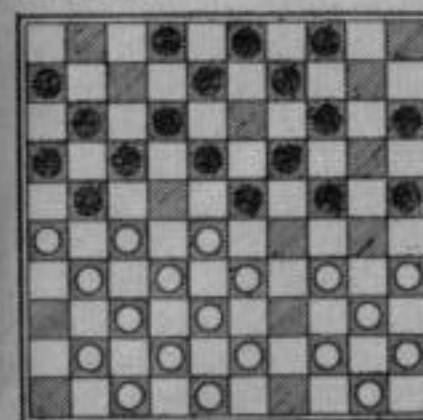
Діаграма 442

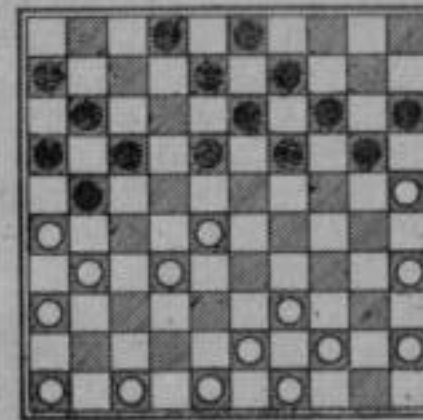
Діаграма 443

Діаграма 444

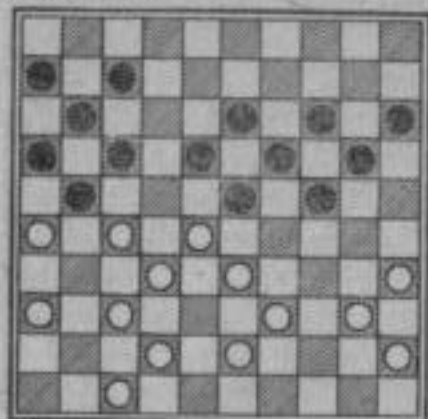

Діаграма 445

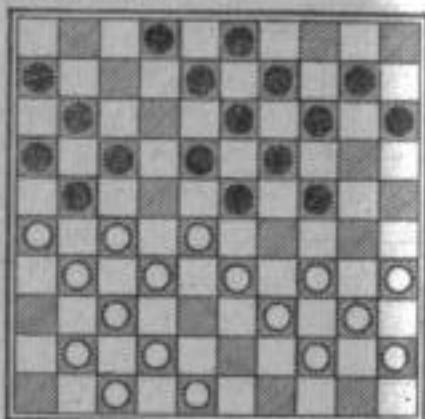

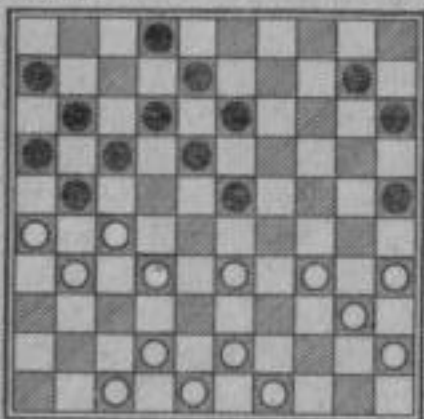
Діаграма 446

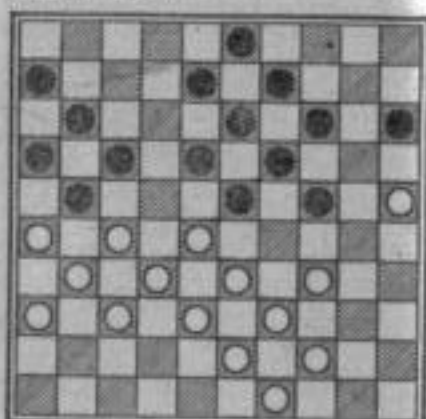
Діаграма 447

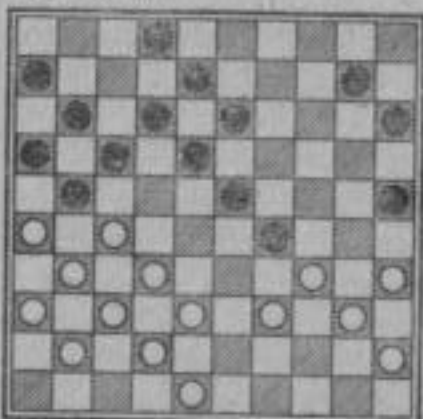
Діаграма 448

Діаграма 449

Діаграма 450

На діаграмі 442 білі помилково зіграли 43—39? Чорні відповіли 14—20; 12—18; 17—8 і 11—35 з вигравшем шашки.

На діаграмі 443 білі пробиваються на поле 10 в результаті ходів 37—32; 48—42; 35—30; 36—31 і 21—17.

На діаграмі 444 білі комбінаційним ударом виграють дві шашки: 35—30; 44—39; 28—22; 33—24 і 38—7.

На діаграмі 445 спроба білих закріпити свою позицію ходом 39—33 зустрічає тактичне спростування суперника: 21—27!; 16—21.

На діаграмі 446 білим не вдається виграти шашку ходом 28—22, тому що після 33—22 чорні відповідають 23—29; 24—30; 7—12 і 20—49 і перемагають.

Так само не мають змоги грати 28—22 білі на діаграмі 447. Тут після розміну білих на полі 22 чорні відповідають 24—29; 29—33; 16—21; 8—38!; 2—21 і 23—29 з вигравшем.

На діаграмі 448 чорні спробували звільнитися від зв'язки ходом 23—28?, але після відповіді білих 32—23! (18—38); 42—33!; 33—28; 34—30 і 40—7 змушені були здатися.

На діаграмі 449 білі пробиваються на поле 2 шляхом 25—20!; 28—22; 26—17; 34—29; 32—14!; 39—19; 27—21; 33—28 і 31—2.

На діаграмі 450 чорні зробили спробу вийти з-під зв'язки ходом 23—28? Білі побили 34—23! і після вимушеного ходу 18—29 зіграли 34—29; 35—30 і 40—7 з перемогою.

КОМБІНАЦІЇ З «ТИХИМИ ХОДАМИ»

У стокліткових шашках комбінаційному удару нерідко передують вступ так званими тихими ходами. За допомогою «тихих ходів» можна примусити суперника піти на невигідну для нього позицію і завершити боротьбу комбінаційним ударом.

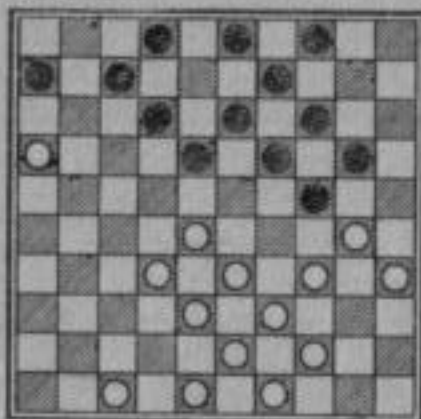
Віддалік у розрахунок комбінацію, якій передують вступ з «тихих ходів» або ж попередня жертва, помітити важче, ніж звичайно.

Нижче ми зупинимося на комбінаційних ударах з попередніми ходами, які були проведені видатними майстрами минулого і сучасності.

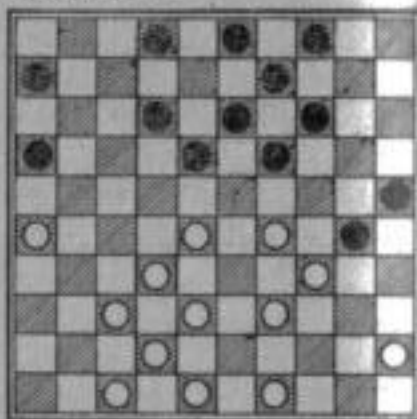
На діаграмі 451 білі ходом 32—27 створюють загрозу 27—22 і 28—23. Спроба чорних захищатися ходом 18—23 не врятувала їх. Білі зіграли 16—11!; 34—29; 29—23 і перемагають незалежно від бою суперника.

На діаграмі 452 білі ходом 29—24 створили загрозу виграшу шашки. На вимушену відповідь суперника 30—35 був зроблений чудовий удар 45—40!; 32—28; 26—21;

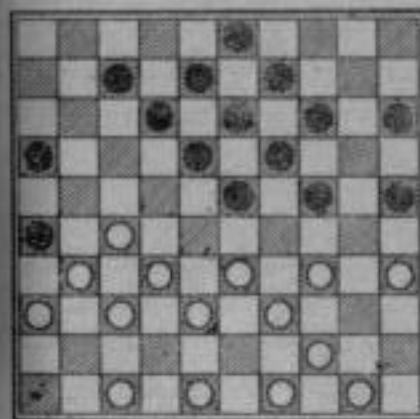
Діаграма 451

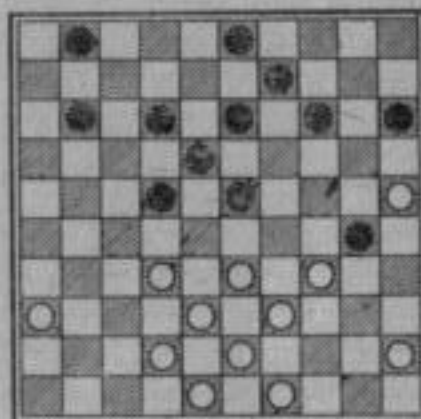
Діаграма 452

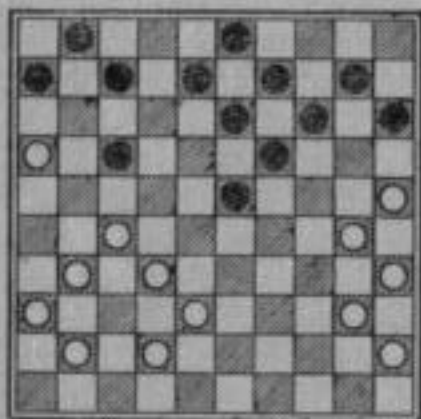
Діаграма 453

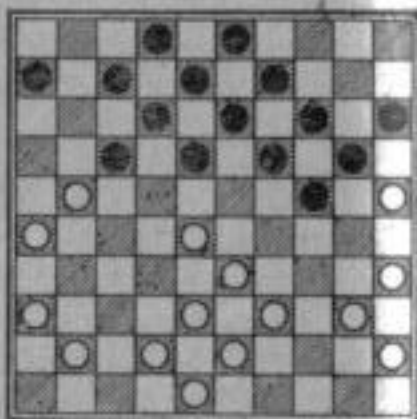
Діаграма 454

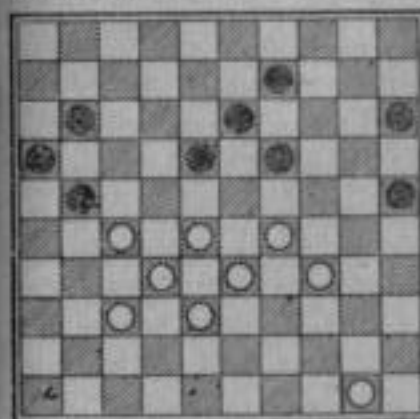
Діаграма 453

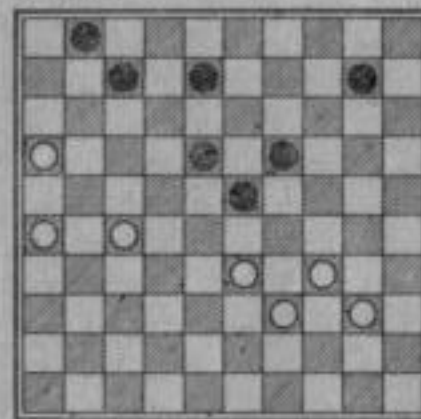
Діаграма 454

Діаграма 457

Діаграма 458

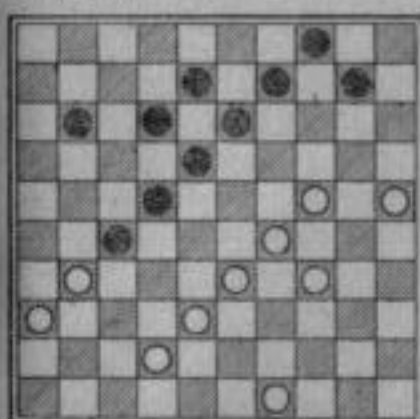

38—33 ; 37—32 і білі проходять на, здавалося б, неприступне поле 4.

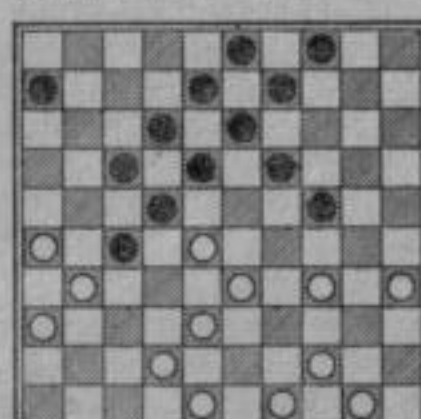
На діаграмі 453 білі грають 42—37!! У суперника чотири можливих відповіді: а) 15—20; б) 8—12; в) 13—18; г) 17—21. Аналізуємо ці можливості: а) на хід 15—20 чорних чекає 30—24; 25—20; 35—30; 38—33; 40—18 і 31—15 з розгромом; б) на хід 8—12 — 16—11; 27—22; 25—20; в) на хід 13—18 білі завдають удару 27—22; 25—20; г) на хід 17—21 білі відповідають 27—22!, на що чорні змушені грати 21—26 і білі ходами 16—11 і 25—20 завдають завершального удару.

На діаграмі 454 чорні грають 18—22, створюючи загрозу 24—29. Спроба білих захищатися ходом 39—34 неспроможна через відповідь чорних 22—27; 17—22 і

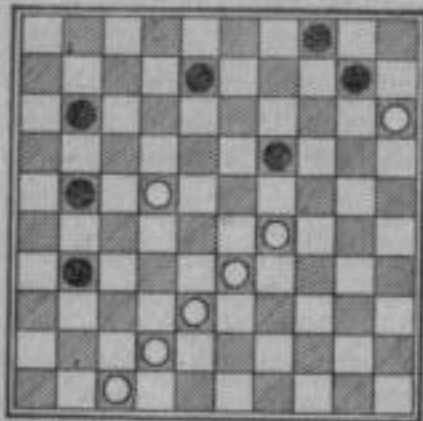
Діаграма 459

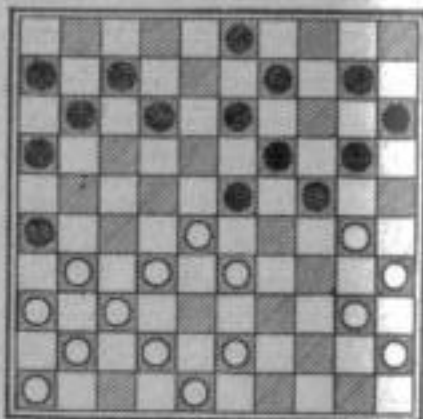
Діаграма 460

Діаграма 461

Діаграма 462

24—30. Так само неможливо захищатися ходом 40—34, тому що у відповідь чорні зіграють 24—29; 22—27 і 17—22.

На діаграмі 455 чорні помилково зіграли 24—30, на що білі відповіли 33—28. З'ясовується, що чорні позбавлені можливості ходити 14—19 і 13—19 через відповідь 39—33; 28—22 і 27—21, а на хід чорних 23—29 білі відповідатимуть 27—21; 38—33 і 37—32 з виграшем.

На діаграмі 456 показано, як московський гросмейстер Агафонов, котрий грав білими, домогся перемоги за допомогою жертви шашки і «тихого ходу» 34—29!; 32—28 і незалежно від відповіді суперника білі в подальшому йдуть 28—23 і виграють шашку 34.

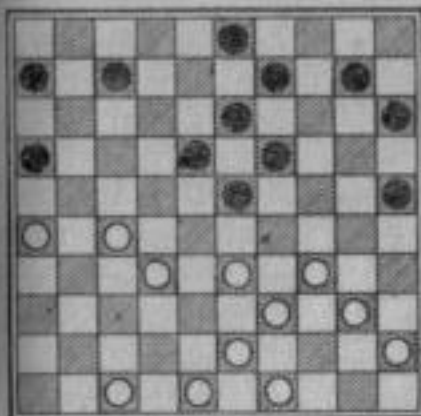
Аналогічний прийом використовують білі на діаграмі 457. Вони грають 27—22; 29—23 з невідворотною загрозою 23—18.

Позиція, зображена на діаграмі 458, належить Роозенбургу. Білі несподіваною жертвою вирішують партію на свою користь: 6—11 !!; 26—21, тепер чорні безпорадні перед загрозою 33—28; 38—32 і 39—33.

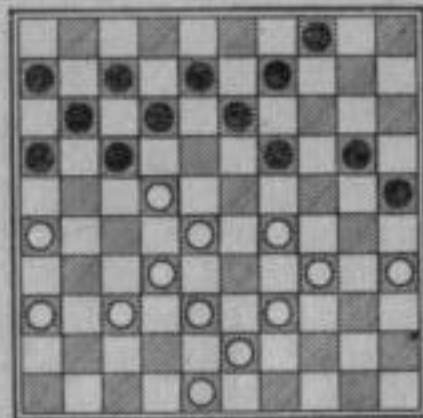
На діаграмі 459 білі ходом 34—30 створюють загрозу 29—23, а на можливі відповіді чорних 9—14 або 10—14 здійснюють уже знайомий нам удар «крюк» — 33—28; 25—20.

На діаграмі 460 зображено позицію, на якій покійний харківський майстер Суплін, що грав білими, домогся перемоги таким повчальним способом. Він зіграв 34—29, атакуючи шашку 24. Чорні змушені були захищатися

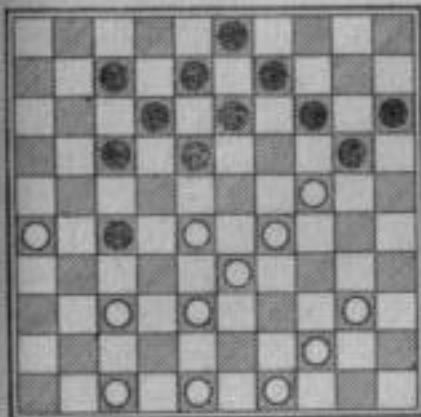
Діаграма 463

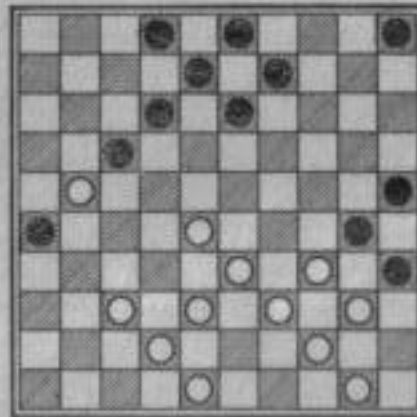
Діаграма 464

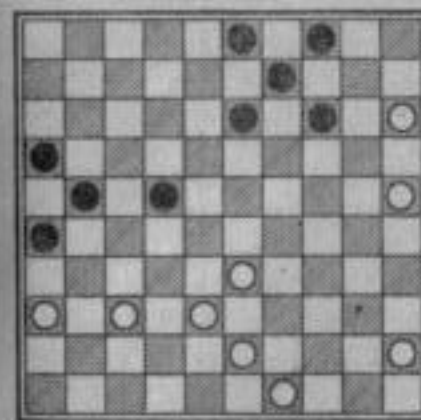
Діаграма 465

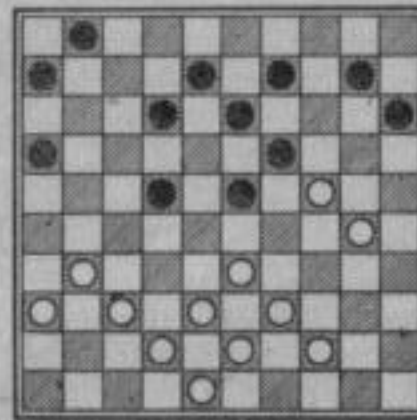
Діаграма 466

Діаграма 467

Діаграма 468

ходами 4—10; 10—15; після чого Суплін завдав удару 28—23!; 33—28.

На діаграмі 461 білі зіграли 22—18, загрожуючи ходом 18—13. Чорні змушені були відповісти 19—23, на що було зроблено ходи 42—37; 33—28!, і білі перемогли.

На діаграмі 462 чорні зіграли 20—25? Білі використали помилку чорних: 28—22; 40—18; 32—27. Тепер білі загрожують ходом 22—17. На відповідь чорних 23—29 зроблено 37—32! На іншу відповідь 23—28 білі грають 33—29; 40—34; 27—21 і 37—31 з виграшем. Якщо чорні жертвують шашку ходом 16—21 і після цього грають 23—28, то білі перемагають ходами 31—27!; 33—29; 27—22 і 37—31.

На діаграмі 463 зображено позицію, що мала місце на одному з чемпіонатів Голландії. Національний гросмейстер Бом ходом 26—21 (він грав білими) створив невідворотну загрозу 32—28 і 38—32.

Позиція, зображена на діаграмі 464, трапилася на одному з перших змагань із стокліткових шашок у Радянському Союзі. Білі домоглися перемоги ходами 29—23! Чорні змушені відповісти 9—14; 23—18; 34—29; 26—21; 28—22.

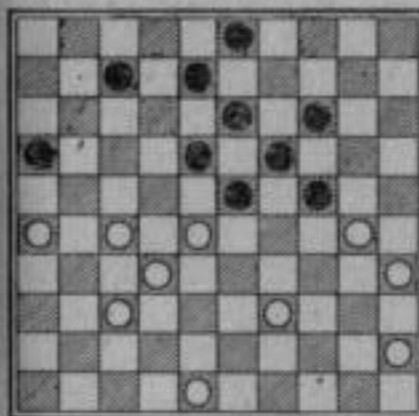
На діаграмі 465 зображено позицію, що належить видатному майстру комбінації канадському гросмейстеру Делор'є. Канадець зіграв 37—32 (він грав білими). Чорні змушені були відповісти 17—21, на що було зроблено ходи 29—23; 28—22; 32—27; 48—39 і 39—34 з виграшем.

На діаграмі 466 наведено позицію, що трапилася в партії між гросмейстером Агафоновим і майстром Пилаєвим. Чорні, якими грав Пилаєв, помилково пішли 5—10?, на що Агафонов відповів 33—29! Білі створили дві загрози одночасно. Перша — 28—22 і 38—33 з проливом на поле 11 і друга — 29—24; 28—22; 38—32 з проливом на поле 5. Чорні спробували захищатися ходом 13—18, на що Агафонов відповів 39—33; 40—34; 29—23; 28—22; 38—32 і переміг.

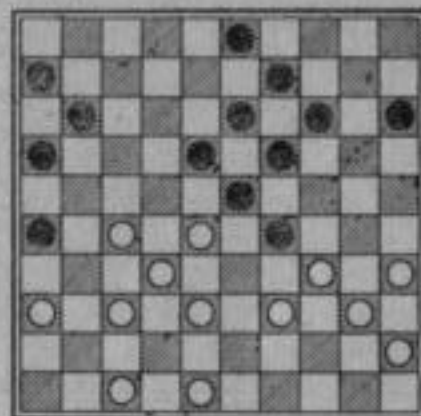
На діаграмі 467 чорні ходом 22—27 створюють загрозу 27—31 і на вимушену відповідь білих 37—32 завдають нищівного удару ходами 4—10 і 14—20.

На діаграмі 468 білі грають 37—32! У чорних дві відповіді: 12—18; 1—7. На хід 12—18 білі відповідають

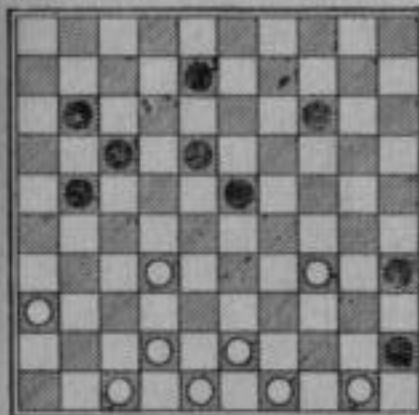
Діаграма 469

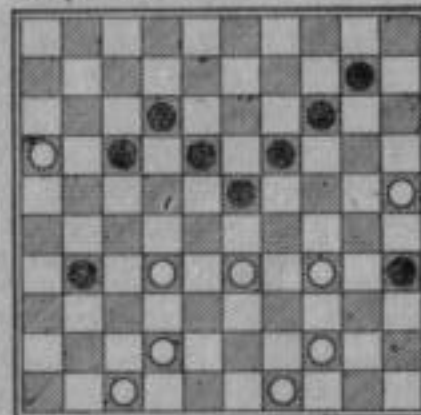
Діаграма 470

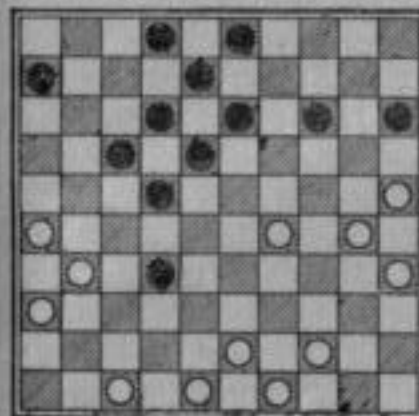
Діаграма 471

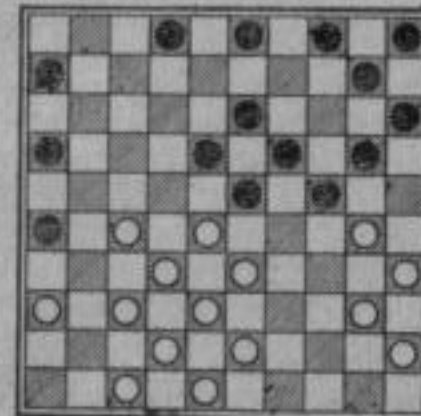
Діаграма 472

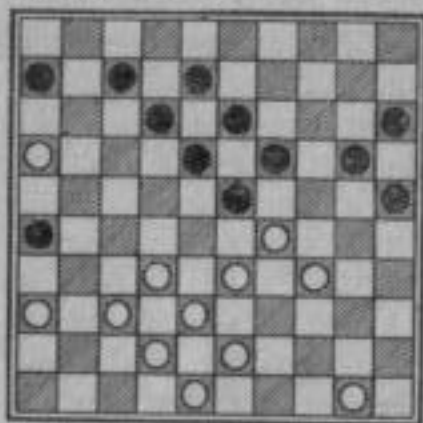
Діаграма 473

Діаграма 474

Діаграма 475

33—29; 42—37; 39—34; 38—33 з виграшем. На хід 1—7 білі грають 32—27, змінюючи напрямок удару: 27—21; 33—28; 42—37; 47—41 і 30—25.

На діаграмі 469 активний хід чорних 24—29 привів їх до поразки, тому що білі відповіли 39—34; 35—44 і на хід чорних 14—20 домоглися перемоги шляхом 27—21; 37—32; 30—25.

На діаграмі 470 зображено позицію, що належить

гросмейстеру Цирику. Білі грають 39—33 і у відповідь на вимушений хід чорних 14—20 прориваються на поле 4 ходами 37—31; 27—21; 36—31; 47—41; 40—34 і виграють.

Чудову комбінацію, зображену на діаграмі 471, створив московський шашкіст Галкін. Білі грають 34—30 і 50—44 !! Вони створюють дві загрози. Перша — 32—28; 44—40 і 43—38; друга — 44—40; 32—28 і 43—39. Спроба врятуватися постановкою дамки 45—50 не має успіху через відповідь 32—27.

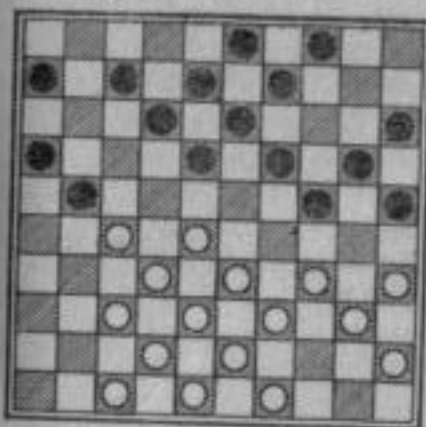
На діаграмі 472 білі грають 33—29. Чорні відповідають 10—15. У цій позиції Агафонов вказав на можливість перемоги білих ходами 25—20; 34—30 і 42—37.

На діаграмі 473 білі зіграли 47—42, загрожуючи ходом 42—38 відібрати шашку противника 32. На вимушену відповідь чорних 6—11 білі роблять ходи 29—23; 25—20 і 43—39 і перемагають.

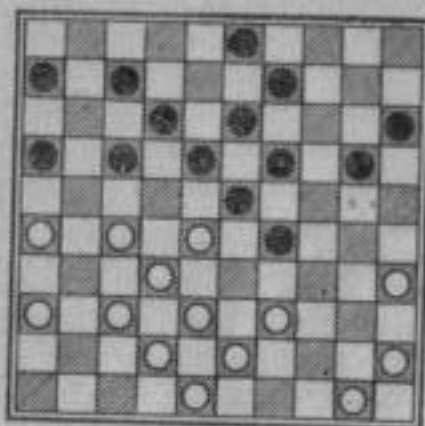
Позиція, зображена на діаграмі 474, трапилася в одній з партій Ціпеса. На помилковий напад чорних 20—25 він зіграв 28—22 і; 22—17 з невідворотною загрозою 27—22; 17—11 і 37—31.

На діаграмі 475 зображено позицію, що трапилася у партії між Баба Сі і Андрейком. Андрейко, який грав білими, форсував перемогу таким чином. Він зіграв 32—27 і, загрожуючи ходом 27—22. На відповідь суперника 12—17 білі пішли б 29—24; 27—22 і 37—31. На хід чорних 20—24 наступний бій — 15 на 24. Андрейко розраховував грати 27—22 і 33—29. Тому Баба Сі змушений був

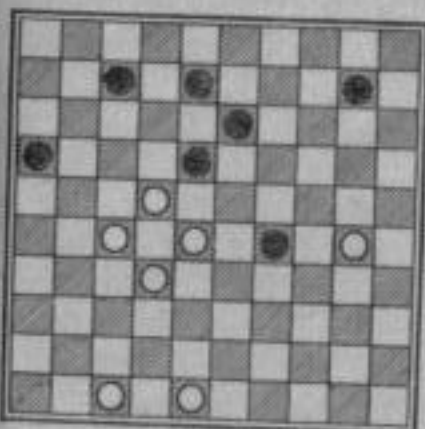
Діаграма 476

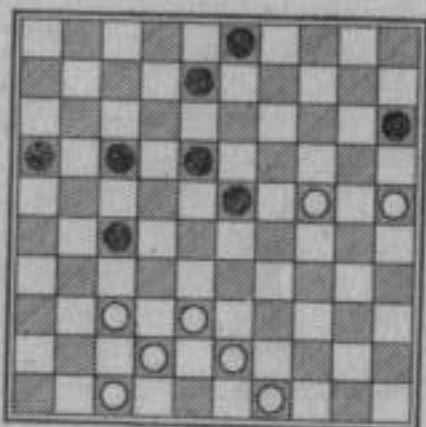
Діаграма 477

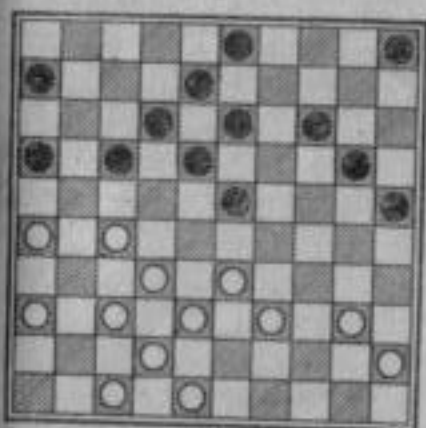
Діаграма 478

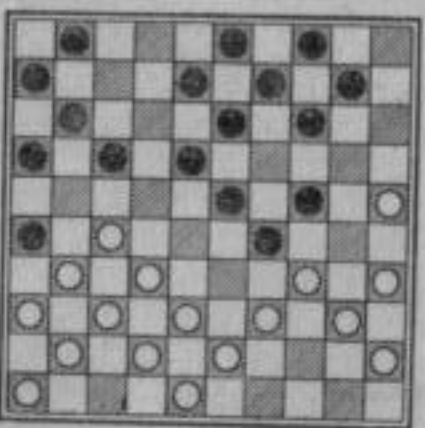
Діаграма 479

Діаграма 480

Діаграма 481

відповісти 20—24; 25—14, що не врятувало його від поразки. Андрейко ефектно пожертвував шашку 27—22!, потім зіграв 33—29 і домогся перемоги.

На діаграмі 476 білі зіграли 28—23! Чорні змушені бити на 28. Білі грають 33—22. Тепер виникає загроза 34—30. Спроба чорних захищатися ходами 24—29 або 24—30 не допомагає, тому що білі грають 22—17!; 37—31 і 40—34.

На діаграмі 477 білі грають 39—34 і шашка 45 б'є на поле 34! із загрозою ходів 34—29 і 28—22. Чорні змушені захищатися ходом 20—24, на що білі здійснюють комбінацію 35—30; 34—29; 27—22; 28—23 і 37—32.

На діаграмі 478 білі жертвують шашку ходом 30—24 і грають 22—17, загрожуючи проривом у дамки. Спроба чорних перешкодити цьому ходом 7—12 спростовується комбінаційним ударом: 28—23!; 27—21; 48—42!

На діаграмі 479 білі грають 25—30!, загрожуючи пройти на стратегічно важливе поле 14. Якщо чорні грають 3—9, то білі перемагають ходами 20—14 і 38—33, у разі ж відповіді чорних 23—29 білі грають 33—28 з непереборною загрозою 28—22 і 38—32.

На діаграмі 480 білі грають 39—34 із загрозою 26—21; 27—22 і 34—30. На хід чорних 17—22 білі грають 48—43! Загроза удару ходом 27—22 по полю 19, зберігається, а спроба чорних захиститися від цієї загрози ходом 12—17 веде їх до втрати шашки з огляду на 34—30 і 27—21.

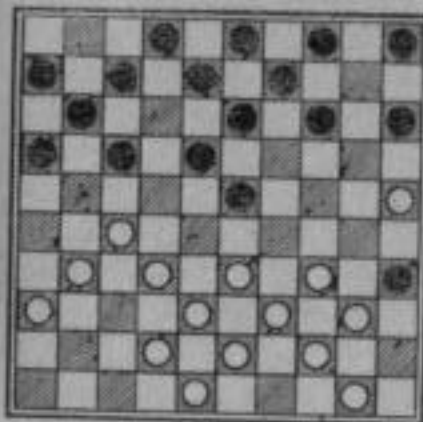
У позиції на діаграмі 481 білі ходом 34—30 поставили свого суперника перед нерозв'язною проблемою. Не можна грати 13—19 через очевидну відповідь 27—21. А на хід 14—19 передбачається відповідь 32—28; 37—32 і 39—33.

Ефектною жертвою шашки перемагають білі на діаграмі 482. Вони грають 34—30!; 33—28. Чорні змушені відповідати 24—29, на що білі грають 27—21!; 39—33.

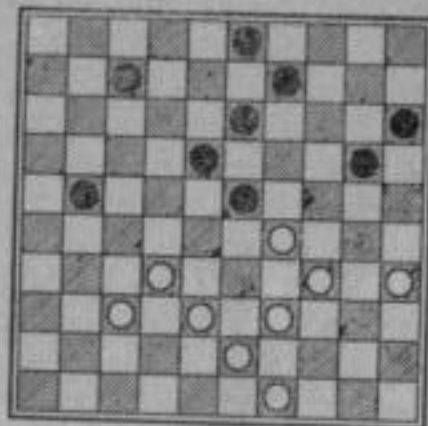
На діаграмі 483 білі грають 37—31 із загрозою 32—28. Чорні змушені грати 21—26. Білі відповідають 34—30! У чорних два бої. У випадку 26—28 білі грають 38—32, а в разі 23—25—35—30!; 30—24 і 38—33.

На діаграмі 484 білі несподіваним маневром прориваються на поле 2. Вони грають 25—20!!; 33—28. З'ясується, що у чорних відсутні задовільні ходи, крім 13—

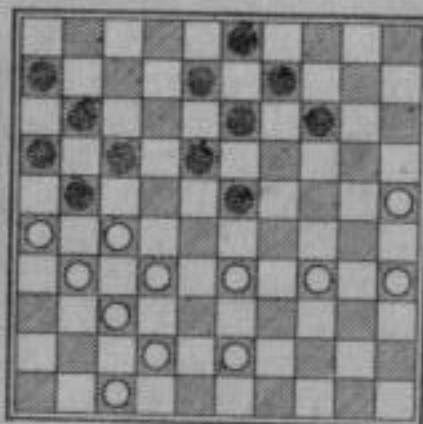
Діаграма 482

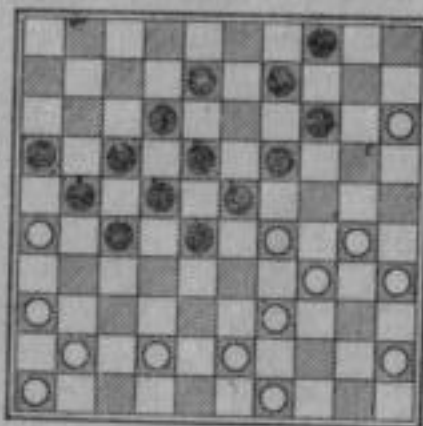
Діаграма 483

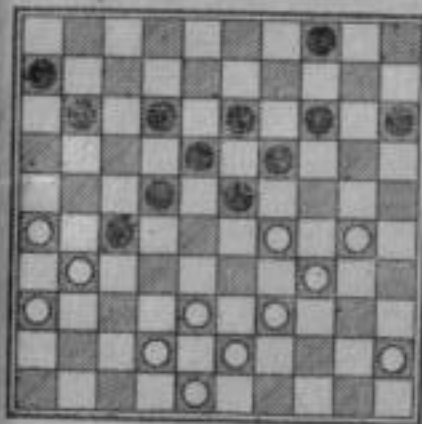
Діаграма 484

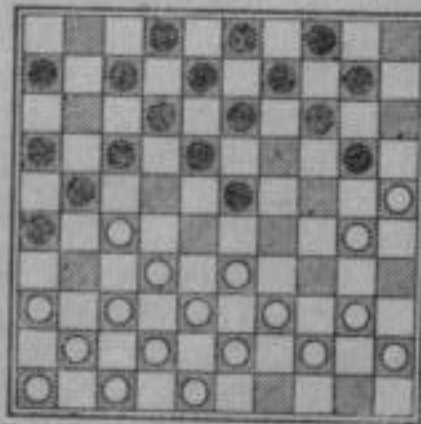
Діаграма 485

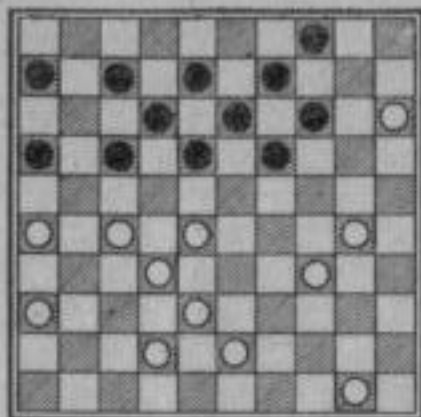
Діаграма 486

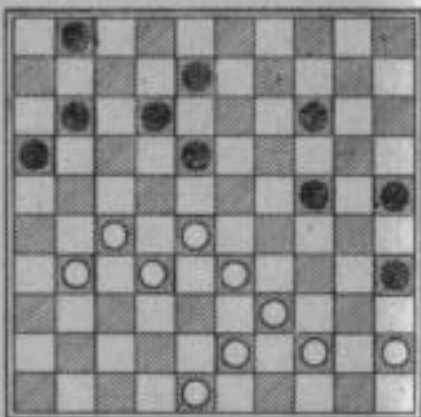
Діаграма 487

Діаграма 488

Діаграма 489

19. Тоді білі завдають удару 34—29 !; 28—22; 32—14 !; 26—21 і виграють.

На діаграмі 485 представлено позицію, що трапилася в партії між Агафоновим і голландським майстром Вестерлоо. Білі, якими грав радянський шашкіст, пішли 29—24. Після цього ходу чорні не можуть відповісти 8—13 через комбінацію 24—20; 34—29; 36—31. Тому чорні зіграли 9—13. Радянський гросмейстер здійснив блискучу жертву двох шашок 34—29 !!; 24—20 і на вимушену відповідь суперника 4—9 завдав виграшного удару 15—10; 36—31.

На діаграмі 486 білі зробили програваний хід 38—33, чорні відповіли 14—20 ! Виявилось, що білі не можуть грати 30—24 через відповідь 13—19, а на 30—25 чорні завдали удару 19—24; 24—30; 13—19 з вигравшем.

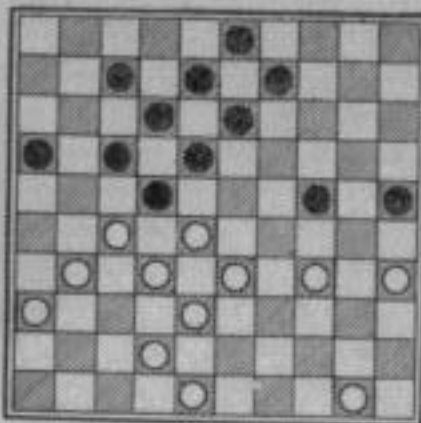
На діаграмі 487 білі ходом 40—35 створюють загрозу 27—22; 36—31; 32—27, від якої немає порятунку.

На діаграмі 488 чорні зіграли 6—11 !, і білі виявилися беззахисними перед загрозою 4—10; 19—23 і 9—14.

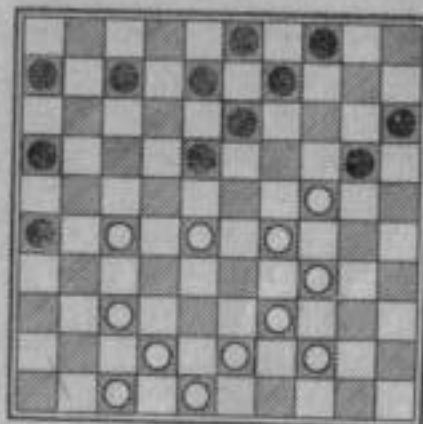
На діаграмі 489 білі зіграли 28—22. Чорні змушені були відповісти 8—13, на що білі зіграли 22—17. Чорним доводиться бити 12—21, після чого білі грають 32—28; 33—29 і перемагають.

На діаграмі 490 білі взяли противника в «кліщі». Реалізувати перевагу допомагає тактичний прийом — 34—29 ! Чорні змушені захищатися єдиним ходом 13—

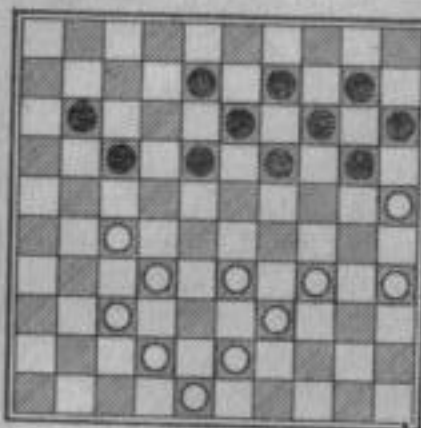
Діаграма 490

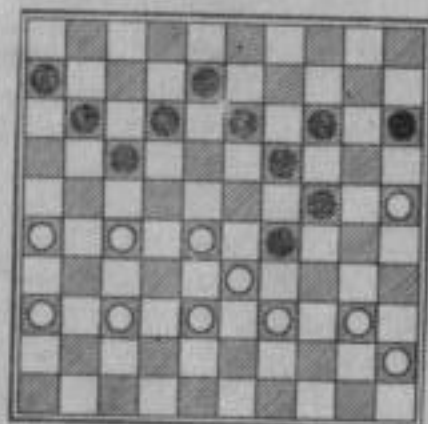
Діаграма 491

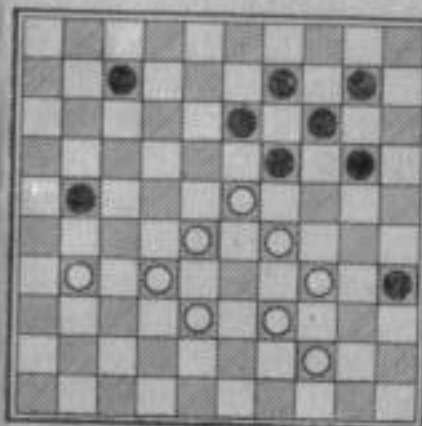
Діаграма 492

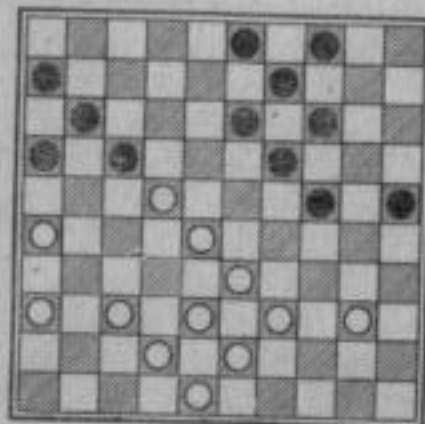
Діаграма 493

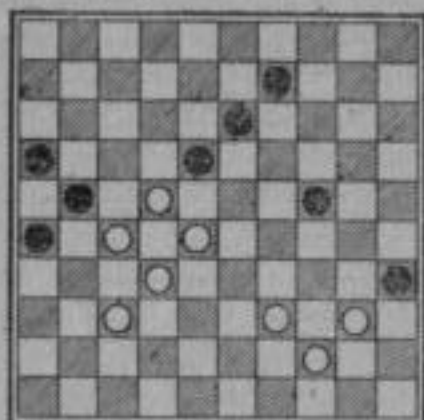
Діаграма 494

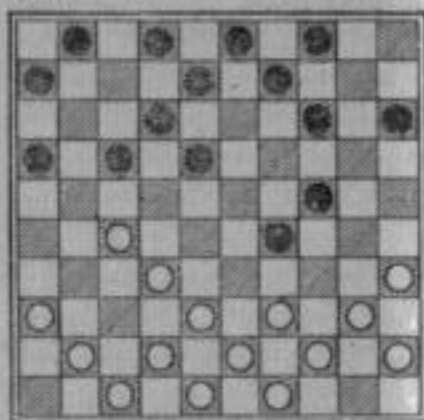
Діаграма 495

Діаграма 496

Діаграма 497

19. Білі грають 35—30! і на наступний хід суперника 14—20 здійснюють комбінацію 27—21; 30—25 і перемагають.

На діаграмі 491 білі помилково зіграли 37—32. Чорні відповіли 7—12 із загрозою 18—23. Білі не мають змоги грати 44—40 з огляду на удар 18—23 і 8—12, а хід 28—23 неможливий через комбінацію 26—31; 12—17, і в подальшому чорні виграють шашку 27.

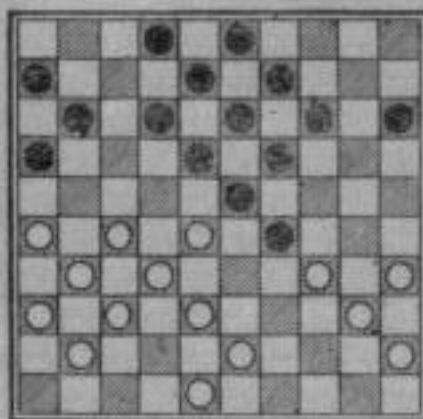
На діаграмі 492 чорні ходом 18—22 здійснили атаку лівого флангу суперника. Спроба білих захищатися ходом 37—31 виявилася неспроможною у зв'язку з тим, що чорні грають 19—24 із загрозою 24—30. Захистити ж себе від цієї загрози білі не можуть, тому що вони не мають змоги піти 34—29 або 34—30 через удар 14—19 і 40—35.

На діаграмі 493 зображено позицію, що трапилася в одній з партій литовського майстра Шауса, який грав білими. Він пішов 37—32. Суперник відповів 13—18, білі ж продовжували 27—21. Наступна відповідь чорних 11—16 була спростована комбінацією 28—21!; 40—35 і 35—30.

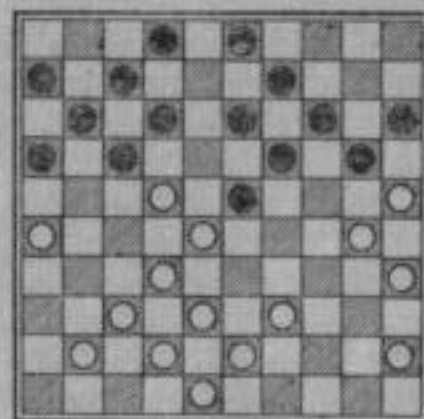
На діаграмі 494 білі домоглися перемоги таким чином: вони грають 38—33, загрожуючи чорним 23—18. Останнім доводиться грати 21—26. Білі красиво завершують боротьбу 28—22; 34—30! Чорні б'ють 35—24, але після відповіді суперника 44—40 змушені скласти зброю.

На діаграмі 495 білі грають 40—35, провокуючи

Діаграма 498

Діаграма 499

чорних на проведення комбінації 24—29; 17—21; 13—18, на що буде зроблено удар 13—8; 24—19; 43—39.

У позиції, зображеній на діаграмі 496, білі мають велику позиційну перевагу. Вони її реалізують за допомогою тактичного прийому: 40—34!; 9—14 (вимушено); 34—29!; 37—31 — і виграють.

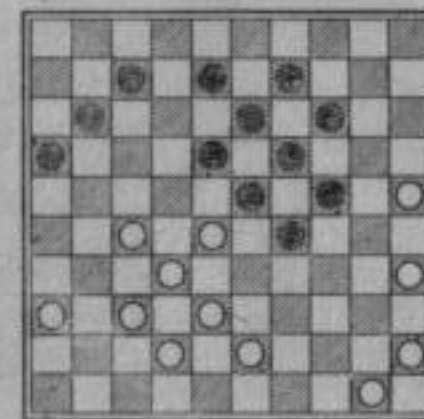
На діаграмі 497 хід білих 39—34 був спростований комбінацією 18—22!; 1—12; 24—30; 15—20 і 4—10.

У позиції, зображеній на діаграмі 498, чорні спробували пройти в дамки ходами 18—22 і 8—12. Але білі зіграли 38—28; 34—23; 26—21 і залишилися з двома зайвими шашками.

На діаграмі 499 білі перемагають ходами 30—24; 25—20. Тепер чорні мають у розпорядженні два бої: 14—25 і 15—24. У випадку 15—24 білі грають 32—27; 39—33; 43—23 і 26—10 з перемогою. А на випадок бою 14—25 вони грають 32—27; 39—33; 26—28 і після 43—3 перемагають.

На діаграмі 500 білі проводять комбінаційний маневр ходами 27—22; 35—30; 25—20; 38—32 і 50—44.

Діаграма 500

АЛЕКСЕЙ ПЕТРОВИЧ БЕЗВЕРШЕНКО

**ТАКТИКА ИГРЫ
В МЕЖДУНАРОДНЫЕ ШАШКИ**

Киев, издательство «Здоровья»

(На украинском языке)

Редактор міжнародний гросмейстер Р. С. Лещинський
Редактор видавництва В. М. Карпелюк
Оформлення художника Т. Т. Кузнецової
Художній редактор О. І. Яцун
Технічний редактор О. Г. Вольвах
Коректори Л. П. Козинець, К. В. Савченко,
Н. М. Терентьева

Інформ. бланк № 2137

З'явилось до складання 03.07.81. Підп. до друку 23.11.81. БФ 09902, Формат 84×108^{1/2}. Папір друк № 3. Гаря. літ. Друк. вис. Ум. друк. арк. 6,72. Ум. фарб.-відб. 7,04. Обл.-вид. арк. 6,09. Тираж 50000 прим. Зам. 9. Ціна 40 к.

Видавництво «Здоров'я», 252021, Київ-21, вул. Кірова, 7

Надруковано з матриць Головного підприємства республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига», 252057, Київ, Довженко, 3 на Білоцерківській книжковій фабриці, 256400, м. Біла Церква, вул. Карла Маркса, 4.

Безвершенко О. П.

Б39 Тактика гри в міжнародні шашки.— К. : Здоров'я, 1982.—128 с., іл., 3,35 арк іл.

У книжці висвітлено комбінаційну гру на стоклітковій дошці наведено комбінаційні шедеври створені видатними майстрами минулого і сучасності.

60904—003
Б М209(04)—82 160.82.4202000000

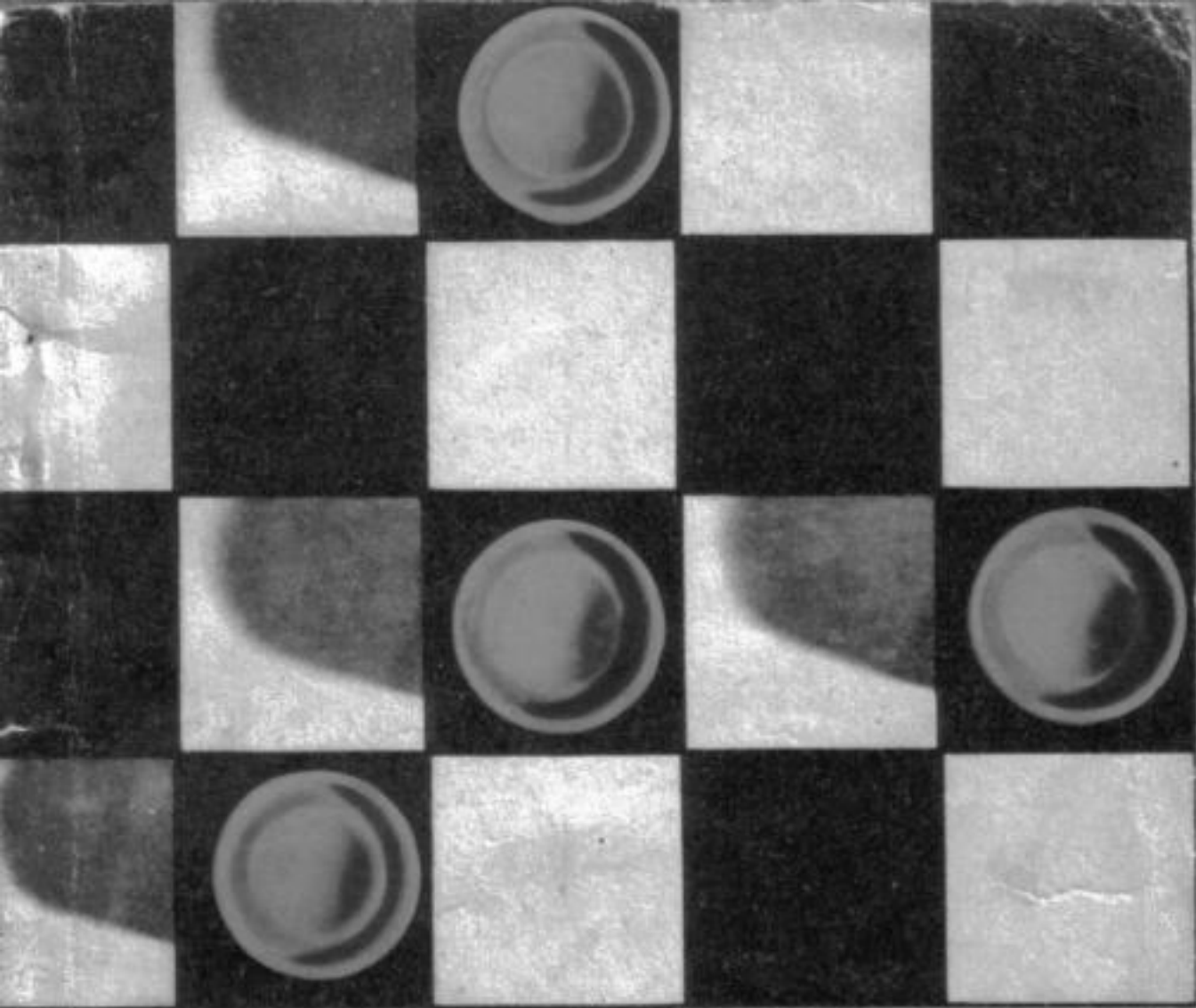
ББК 75.582
7А9.3

ЗМІСТ

Від автора	3
Удар новачка	5
Комбінації малого мітельшпіля	16
Удари першої середини гри	28
Дебютні комбінації	40
Найтипівіші комбінаційні удари	53
Деякі інші типові удари	64
Комбінації в колових позиціях	77
Комбінації в класичних позиціях	89
Комбінації при затиску короткого флангу	102
Комбінації з «тихими ходами»	113

40 К.

О. П. БЕЗВЕРШЕНКО

**ТАКТИКА
ГРИ
В МІЖНАРОДНІ
ШАШКИ**